National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

SOU
1963:33 A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963: 33
Justitiedepartementet

SKADESTÅND

I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

FÖRÄLDRARS OCH BARNS SKADESTÅNDSANSVAR

FÖRSLAG AV

SKADESTÅNDSKOMMITTÉN

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. Fö.
6. Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. Idun. 212 s. I.
7. Utlännings tillträde till offentlig tjänst. Svenska Reproduktions AB. 43 s. Ju.
8. Preliminär nationalbudget för år 1963. Marcus. IV + 97 s. Fi.
9. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. Hæggström. 509 s. E.
10. Universitetsväsendets organisation. Hæggström. 190 s. E.
11. Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. Idun. 54 s. I.
12. Översättning av fördrag angående upprättande av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. Marcus. 283 s. H.
13. Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. Idun. 269 s. E.
14. Undersökning av taxeringsutfallet. Idun. 155 s. Fi.
15. Vägen genom gymnasiet. Idun. 315 s. E.
16. Sveriges statsskick. Del. 1. Lagförslag. Idun. 206 s. Ju.
17. Sveriges statsskick. Del. 2. Motiv. Idun. 522 s. Ju.
18. Sveriges statsskick. Del 3. Utkommer senare.
19. Sveriges statsskick. Del 4. Bilagor. Idun. 311 s. Ju.
20. Bärgarlönens fördelning, sjöförklaring m. m. Idun. 111 s. Ju.
21. Sjukhus och öppen vård. Idun. 486 s. I.
22. Kraven på gymnasiet. Idun. 367 s. + 12 s. ill. E.
23. Förslag till lag om vissa gemensamhetsanläggningar m. m. Idun. 290 s. Ju.
24. Mentalsjukhusens personalorganisation. Del 1. Intervju- och frekvensundersökningar m. m. Idun. 259 s. I.
25. Papper och annan skrivmateriel. Kihlström. 74 s. H.
26. Religionens betydelse som samhällsfaktor. AB Wilhelmssons Boktryckeri. 211 s. E.
27. Trafikmål. Beckman. 237 s. Ju.
28. Utsökningsrätt II. Norstedt & Söner. 119 s. Ju.
29. Kommunala renhållningsavgifter. Beckman. 81 s. I.
30. Den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område. Beckman. 119 s. S.
31. Försvar och fiskerinäring. Norstedt & Söner. 235 s. Fö.
32. Listerlandets ålfisken. Kihlström. 67 s. Jo.
33. Skadestånd I. Norstedt & Söner. 81 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963: 33

Justitiedepartementet

SKADESTÅND

I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

FÖRÄLDRARS OCH BARNS SKADESTÅNDSANSVAR

FÖRSLAG AV SKADESTÅNDSKOMMITTÉN

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1963

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 13 november 1959 har undertecknade, numera ordföranden i lagberedningen f. d. justitierådet Gösta Walin, professorn Jan Hellner och advokaten Per-Axel Weslien, tillkallats för att i nordiskt samarbete utreda vissa skadeståndsrättsliga frågor, däribland frågan om föräldrars och barns skadeståndsansvar. Nuvarande bestämmelser i detta ämne återfinns i 6 kap. 6 § strafflagen. Med anledning av nya brottsbalken har i samråd med departementet upptagits till övervägande, hur det i övrigt bör förfaras med nämnda kap. i strafflagen, och beslutats att skadeståndskommittén skulle upprätta förslag till en särskild lag, avsedd att utan större ändringar ersätta 6 kap. strafflagen jämväl i de delar som ej rör föräldrar och barn.

På grund av sambandet med brottsbalkens ikraftträdande framlägger kommittén härmed i detta syfte förslag, som upptager allmänna bestämmelser om skadestånd, däribland föräldrars och barns skadeståndsansvar, utan att avvakta resultatet av kommitténs överväganden i de ämnen som i övrigt omfattas av dess uppdrag (frågan om arbetsgivares skadeståndsansvar för hans arbetstagares handlande och om jämkning av arbetstagares eget skadeståndsansvar).

Till experter att biträda kommittén vid fullgörande av dess uppdrag har utsetts förbundsjuristen C. G. Ekman, direktören E. L. W. Forstadius, ombudsmannen E. A. Sandberg och direktören F. M. Åkerman. I de ämnen som behandlas i det nu framlagda förslaget har kommittén företrädesvis samrått med direktör Åkerman i hans egenskap av ordförande i Målsmännens riksförbund. Sekreterare åt kommittén har varit hovrättsassessorn Ulf Nordenson.

Stockholm den 10 juni 1963.

GÖSTA WALIN

JAN HELLNER PER-AXEL WESLIEN

Ulf K. Nordenson

Innehåll

Förkortningar 6
Lagförslag 7
Motiv 9

Inledning 9
Förslag till lag med allmänna bestämmelser om skadestånd 10
Skadeståndsansvaret för barn 14
Åldersgränser för barns skadeståndsansvar 17
Övriga förutsättningar för barns skadeståndsansvar 19
Medvållande från barnets sida 24

Skadeståndsansvaret för ungdom över 15 år 25
Föräldrars och andra vårdnadshavares skadeståndsansvar 27
De särskilda bestämmelserna i lagförslaget 31

1 § 31
2 § 32
3—5 §§ 36
6 § 37
7 § 38
8 § 39
9 § 39
10 § 40
11 § 41
12 § 44
Slutstadgande 45

Bilagor: . . . . . .
1. Översikt av svensk rätt beträffande skadeståndsansvar för barn och deras föräldrar 47
2. Översikt av gällande rätt i övriga nordiska länder beträffande barns och föräldrars skadeståndsansvar 56
3. Barns og foreldres erstatningsrettslige stilling i fremmed rett 63
4. Översikt av de nordiska förslagen 78

Förkortningar

Litteratur

Beckman	Beckman, Barns skadeståndsskyldighet enligt svensk rätt, Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 7, 1950, (se även TfR 1950 s. 273 ff).
Karlgren	Karlgren, Skadeståndsrätt, 2 uppl. 1958
Strahl	Strahl, Till frågan om skadeståndsskyldighet för barn, Festskrift til Henry Ussing, 1951, s. 495 ff

Övriga förkortningar

BrB	Brottsbalken
FAL	Lagen den 8/4 1927 om försäkringsavtal
FB	Föräldrabalken
FFR	Försäkringsjuridiska Föreningens rättsfallssamling
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv Avd. I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv Avd. II
SL	Strafflagen
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UfR	Ugeskrift for Retsvesen

Förslag till

Lag med allmänna bestämmelser om skadestånd

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den som, uppsåtligen eller av vårdslöshet, vållar person- eller sakskada är skyldig att utgiva ersättning därför enligt vad nedan sägs.

Om den skadelidande medverkat till skadan genom eget vållande, må skadeståndet jämkas efter vad som prövas skäligt.

2 §.

Äro två eller flera vållande till skadan, svara de solidariskt för skadeståndet.

För den som medverkat i allenast ringa mån må dock skadeståndsansvaret jämkas efter vad som med hänsyn till graden av medverkan och övriga omständigheter finnes skäligt.

3 §.

Har skadan vållats av någon som fyllt femton men ej tjuguett år, må skadeståndet jämkas, om det med hänsyn till hans ungdom och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande.

4 §.

Den som ej fyllt femton år är skyldig att ersätta person- eller sakskada som han gör, om och i den mån det med hänsyn till handlingens beskaffenhet, hans ålder och utveckling samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

5 §.

Har någon genom bristande tillsyn eller annan försummelse i vården om barn medverkat till person- eller sakskada som barnet gör, är han skyldig att ersätta skadan. Skadeståndet må dock jämkas, om det med hänsyn till försummelsens art och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande.

6 §.

Den som under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten orsakar person- eller sakskada är skyldig att ersätta denna i den omfattning som med hänsyn till omständigheterna prövas skälig. Var han genom eget vållande tillfälligt från sina sinnens bruk,

skall detta tillstånd dock ej föranleda nedsättning av det skadeståndsansvar som eljest skolat gälla.

Vad i 5 § sägs äger motsvarande tillämpning på den som medverkat till skadan genom försummelse i vården om skadevållaren.

7 §.

Om skyldighet att ersätta skadan enligt vad ovan sägs åvilar två eller flera, skall vad som på grund därav utgives fördelas mellan dem inbördes efter vad som finnes skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndsansvaret och övriga omständigheter.

8 §.

Vid personskada skall under skadeståndet räknas, förutom läkarlön och annan kostnad samt gottgörelse för hinder eller förlust i den skadades näring, jämväl ersättning för sveda och värk samt för lyte eller annat stadigvarande men.

9 §.

Den som enligt lag har rätt till underhåll av någon som blivit dödad är berättigad att, om han i följd av den andres frånfälle kommer att sakna erforderligt underhåll, av den skadeståndsskyldige erhålla ersättning efter vad som med avseende å dennes tillgångar och andra omständigheter prövas skäligt.

Ersättningen må efter omständigheterna sättas att utgå på en gång eller på skilda tider.

10 §.

För lidande som tillfogas någon genom brott mot den personliga friheten, annat ofredande, ärekränkning eller dylik brottslig gärning skall också ersättning givas enligt vad i denna lag sägs.

Den som gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylikt må, om det yrkas, efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

11 §.

Rätten till ersättning för annat än ekonomisk skada förfaller, om den skadeståndsberättigade avlider innan krav framställts.

12 §.

Vad ovan i 1—7 §§ sägs med avseende å ersättning i anledning av person- eller sakskada skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om ekonomisk skada som någon utan samband med person- eller sakskada åsamkar annan genom brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1965.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till bestämmelse i 6 kap. strafflagen, skall den i stället gälla motsvarande stadgande i nya lagen.

MOTIV

Inledning

År 1962 har hos oss antagits en ny brottsbalk som bl. a. skall ersätta 1864 års strafflag. Enligt vad som är avsett skall den träda i kraft den 1 januari 1965. I den nya balken ingår ej någon motsvarighet till 6 kap. SL, som innehåller vissa allmänna regler om skadestånd. I samband med utarbetandet av promulgationslag till BrB är därför nödvändigt att taga ståndpunkt till hur det skall förfaras med innehållet i 6 kap. SL. Vid de överläggningar som ägt rum härom inom justitiedepartementet har man tänkt sig, att bestämmelserna skulle upptagas i en särskild lag.

Nämnda kap. i SL innehåller bl. a. bestämmelser om skadeståndsskyldighet för barn under 15 år. Frågan om föräldrars och barns skadeståndsansvar ingår i ett större uppdrag som i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 13 november 1959 anförtrotts skadeståndskommittén att utföra i samarbete med kommitterade för Danmark, Finland och Norge. Kommittén har därefter anmodats att jämväl överväga de bestämmelser som i övrigt skall ersätta 6 kap. SL. I denna del förutsättes att några större ändringar ej sker i förevarande sammanhang och något nordiskt samarbete har ej heller ägt rum i vidare mån än att den svenska kommitténs förslag delgivits övriga kommitterade.

Kommitterade i de övriga nordiska länderna har varit:

den danska kommittén: professor Anders Vinding Kruse och landsdommer Henrik Urne med sekretær i justitsministeriet Adam Vestberg som sekreterare;

den finska kommittén: justitierådet Lars-Henrik Lilius, ordförande, och professor Matti Ylöstalo med lagstiftningsrådet Henry Ådahl som sekreterare;

den norska kommittén: professor Kristen Andersen, ordförande, byrettsdommer Lilly Bölviken, höyesterettsadvokat Jan Didriksen, höyesterettsadvokat Arne Kr. Meedby och ekspedisjonssjef Stein Rognlien med till en början dosent Carsten Smith och sedermera konsulenten i justisdepartementet Rolv Hellesylt som sekreterare.

De nordiska kommitterade har behandlat samtliga de frågor som hänskjutits till dem, men slutliga förslag jämte motiv har icke ännu utarbetats i alla delar. Med anledning av uppdraget att överväga utformningen av de bestämmelser som skulle ersätta 6 kap. SL har den svenska kommittén

bland de ämnen som behandlats i nordiskt samarbete upptagit frågan om föräldrars och barns skadeståndsansvar med förtur.

Kommittén framlägger med detta betänkande förslag till lag med allmänna bestämmelser om skadestånd, som är avsett att ersätta 6 kap. SL. De frågor som i övrigt uppdragits åt kommittén — nämligen arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar — kommer att behandlas i ett senare betänkande. Såvitt kommittén kan bedöma vore det mindre lämpligt att införa bestämmelser i detta ämne i en sådan lag med allmänna bestämmelser om skadestånd som nyss nämnts. Kommittén har i stället utgått från att bestämmelser om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar får upptagas i en särskild lag, som därjämte kan föranleda vissa följdändringar på annat håll i lagstiftningen. En annan sak är, att det vid en mera genomgripande revision av skadeståndslagstiftningen bör eftersträvas att reglera även arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar i en allmän lag om skadestånd.

Kommittén vill i övrigt nämna, att några närmare direktiv för kommitténs arbete icke lämnats.

Förslag till lag med allmänna bestämmelser om skadestånd

Bestämmelserna om skadestånd i 6 kap. SL är, ehuru helt kortfattade, av grundläggande betydelse för den svenska skadeståndsrätten. De kompletteras av rättspraxis och en ganska omfattande speciallagstiftning.

Kapitlet inleds med stadgande i 1 §, att skada, som någon genom brott tillfogar annan, skall av den brottslige gäldas, vare sig brottet skett med uppsåt eller av vållande. Enligt en andra punkt i samma paragraf skall skadeståndet jämkas efter vad som prövas skäligt, om den som led skadan genom eget vållande medverkat därtill. I 2 § meddelas härefter vissa bestämmelser om skadeståndet. Härom stadgas, att i mål, som angår kroppsskada, räknas under skadeståndet läkarlön och annan kostnad, ersättning för hinder eller brist i den skadades näring, för sveda och värk liksom för lyte och annat stadigvarande men. Vidare skall enligt 3 § ersättning givas för lidande som tillskyndats någon genom brott mot den personliga friheten eller genom ärekränkande gärning. I samma paragraf upptages en speciell bestämmelse om skyldighet att med anledning av ärekränkande gärning erlägga kostnad till tryckning i tidning av dom i målet. Härefter följer i 4 § bestämmelser om efterlevandes rätt till skadestånd. Enligt lagrummet skall, därest någon, som jämlikt stadgande i lag äger rätt till underhåll av den som blivit dödad, genom dennes frånfälle kommer att sakna erforderligt underhåll, skadestånd tilläggas honom efter vad som med avseende å såväl den brottsliges tillgångar som andra omständigheter prövas skäligt; skadeståndet må efter omständigheterna sättas att utgå på en gång eller å särskilda tider. — Kapitlet upptager också en bestämmelse för det fall att flera vållat skada. I 5 § stadgas sålunda att, då flera medverkat till brott

på annat sätt än i 3 kap. 6 § första stycket SL sägs, de medverkande skall svara för skadeståndet en för alla och alla för en. Bestämmelsen i 3 kap. 6 § första stycket innehåller bestämmelse om straff i vissa fall för underlåtenhet att avslöja straffbelagd handling, som är å färde. — Härefter följer i 6 § stadgande om skadeståndsansvar för barn och sinnessjuka m. fl. I paragrafen föreskrivs, att om skada är gjord av person under 15 års ålder eller sådan, som i 5 kap. 5 § omtalas, han är pliktig att ersätta skadan, om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt. Vad han sålunda utgivit äger han söka åter av den som genom underlåten vård om hans person vållat skadan. Hänvisningen till 5 kap. 5 § SL avser den som begår brottslig gärning under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur att den måste anses jämställd med sinnessjukdom, liksom den som utan eget vållande tillfälligt råkat i sådant tillstånd, att han är från sina sinnens bruk. I 7 och 8 §§ meddelas vissa avslutande bestämmelser av mera formell natur. Enligt 7 § är målsägande, då straff förfallit eller tid till avbrutet åtals fullföljd blivit försutten, icke därigenom betagen att söka det skadestånd vartill han eljest kan vara berättigad. I 8 § angives, att målsägande är den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada.

En närmare redogörelse för innebörden av gällande svensk rätt i fråga om föräldrars och barns skadeståndsansvar liksom beträffande innehållet av dansk, finsk och norsk lag i detta ämne samt lagstiftningen i vissa andra länder lämnas i bilagor till detta betänkande.

Kommittén har icke till uppdrag att söka verkställa någon genomgripande omarbetning av innehållet i det nuvarande 6 kap. SL. Frånsett bestämmelserna om föräldrars och barns skadeståndsansvar är ej fråga om mer än jämkningar med begränsad verkan. Nya bestämmelser om barns skadeståndsansvar påkallar emellertid med nödvändighet även att frågan om sinnessjukas skadeståndsansvar behandlas, eftersom skadeståndsansvaret för barn och sinnessjuka nu hos oss regleras i en gemensam bestämmelse. Det allmänna innehållet i den nya lagen med allmänna bestämmelser om skadestånd bör i huvudsak motsvara nuvarande 6 kap. SL.

Kommittén har tänkt sig, att lagen skulle först upptaga ett antal bestämmelser om orsakande av person- och sakskada (1—11 §§) och därefter ett stadgande om ersättning för ekonomisk skada som någon utan samband med person- eller sakskada åsamkar annan genom brott. Den förra avdelningen skall enligt kommitténs förslag inledas med ett allmänt stadgande om vållande till person- eller sakskada och om jämkning på grund av medvållande. I motsats till 6 kap. 1 § SL är bestämmelsen i förslaget ej begränsad till skadestånd på grund av brott utan gäller ersättning på grund av vållande till person- eller sakskada i allmänhet. Detta torde emellertid icke i sak innebära någon skillnad, eftersom det är allmänt erkänt att vållande till person- eller sakskada enligt svensk rätt medför skadeståndsansvar även om straffansvar ej är stadgat. Förslaget upptager vidare i huvudsaklig an-

slutning till principen i 6 kap. 5 § SL en regel om solidariskt ansvar för två eller flera som medverkat till skadan. I detta sammanhang har kommittén ansett sig böra föreslå en ny regel som ger möjlighet att jämka skadeståndet för den som medverkat i allenast ringa mån.

De nordiska kommittéerna har haft anledning att diskutera frågan om införande av en allmän jämkningsregel beträffande skadestånd. Enighet har därvid rått om att en sådan regel är önskvärd. Denna fråga har emellertid ej inbegripits i de uppdrag som anförtrotts kommittéerna. De svenska kommitterade har därför ej ansett sig böra framlägga förslag härom, särskilt som övriga nordiska kommitterade ej varit i tillfälle att framföra motsvarande förslag. Däremot har den svenska skadeståndskommittén ej ansett det förenat med betänkligheter att för speciella fall föreslå möjlighet till jämkning av skadeståndsansvar som eljest skulle bli oskäligt betungande.

I förslaget regleras vidare den fråga om skadeståndsansvaret för barn och ungdom som varit föremål för nordiskt samarbete. Bestämmelserna är uppdelade på två stadganden. Av dessa innehåller det ena en bestämmelse som, när den vållande fyllt 15 men ej 21 år, ger möjlighet till jämkning av det skadeståndsansvar som eljest gäller. Beträffande barn som ej fyllt 15 år innehåller förslaget därefter en regel som i huvudsak ansluter till 6 kap. 6 § SL. Vidare upptager förslaget uttryckliga bestämmelser om föräldrars och andra vårdnadshavares skadeståndsansvar med anledning av försummad tillsyn m. m., varom särskilda föreskrifter nu saknas. Även på denna punkt förordar kommittén en möjlighet till jämkning. De sinnessjukas och med dem jämställdas skadeståndsansvar har i förslaget utbrutits till särskild reglering, och en bestämmelse om skadeståndspåföljd vid försummad vård om dem har också upptagits.

Om den inbördes fördelningen av skadeståndsansvaret mellan flera skadeståndsskyldiga innehåller 6 kap. SL inga bestämmelser, frånsett en regel om rätt till regress för barn och sinnessjuka m. fl. mot den som försummat att taga vård om dem. I rättspraxis medgives i princip regress mellan dem som är solidariskt ansvariga. Förslaget upptager en uttrycklig regel i ämnet.

I likhet med gällande lag innehåller förslaget också bestämmelser om vad som skall ersättas, när fråga är om kroppsskada. Härefter följer regler om efterlevandes rätt till underhåll. Förslaget upptager också utan väsentliga ändringar motsvarighet till nuvarande bestämmelser om skadestånd m. m. i anledning av brott mot den personliga friheten eller ärekränkande gärning. En ny regel föreslås för det fallet att skadeståndsberättigad avlider innan krav på ersättning för annat än ekonomisk skada framställts.

Enligt gällande lag skall all skada med anledning av brott ersättas, med de begränsningar som följer bl. a. av kravet på adekvat kausalitet. Sålunda ersätts jämväl allmän förmögenhetsskada som någon utan samband med person- eller sakskada åsamkar annan genom brott. En bestämmelse härom har ansetts böra inflyta i förslaget.

Förslaget upptager ej någon motsvarighet till stadgandet i 6 kap. 7 § SL,

enligt vilket rätten till skadestånd kvarstår även om frågan om straff förfallit. Någon dylik bestämmelse har ej synts behövlig. Ej heller innehåller förslaget någon sådan bestämmelse om målsägande som nu upptages i 6 kap. 8 § SL. För skadeståndsrättens del krävs ej någon upplysning om vem som är sakägare. Såvitt angår rätt att föra ansvarstalan med anledning av brott eller angiva brott till åtal kan däremot ett upplysande stadgande tänkas vara erforderligt. Ett närmare övervägande av frågan, hur en sådan bestämmelse bör utformas, ingår ej i kommitténs uppdrag.

Förslaget avser allenast skadeståndsskyldighet på utomobligatorisk grund. Kommittén vill i övrigt understryka, att förslaget ej avser att innefatta någon uttömmande reglering av den allmänna skadeståndsrätten. De korta bestämmelser som upptagits får exempelvis ej föranleda motsatsslut. Liksom hittills måste det överlämnas åt rättspraxis att bidraga till skadeståndsrättens utveckling. Det må bl. a. erinras om att förslaget överhuvud ej behandlar frågan om objektivt ansvar, i den mån man ej vill anse att barns, sinnessjukas och med dem jämställdas skadeståndsansvar vilar på objektiv grund, eftersom den vanliga culparegeln ej utan vidare kan tillämpas för deras del.

Efter denna översikt av innehållet i 6 kap. SL och förslaget till ny lag i ämnet vill kommittén i korthet redogöra för innehållet i och frekvensen av förekommande ansvarsförsäkringar för privatpersoner, vilka givetvis är av stor praktisk betydelse för regleringen av förekommande fall då barn eller vårdnadshavare blir skadeståndsskyldiga.

De ansvarsförsäkringar som härvid företrädesvis kommer i fråga ingår som moment i de s. k. hem- och villaförsäkringarna vilka även omfattar andra skadeförsäkringsmoment såsom försäkring av lösöre och byggnader, reseförsäkring o. dyl. Enligt Svenska tarifföreningens »Allmänna försäkringsvillkor av år 1960 för hemförsäkring» — vilka i förevarande hänseende är likalydande med »Allmänna försäkringsvillkor av år 1960 för villaförsäkring» — skyddar ansvarsförsäkringen ej blott försäkringstagaren utan även hans make och ogifta barn under 21 år (även adoptiv-, styv- och fosterbarn) såsom privatpersoner ävensom i försäkringstagarens privata hushåll anställd person i denna egenskap (men däremot icke såsom privatperson). Intill de i försäkringsavtalet angivna försäkringsbeloppen utgår ersättning ur försäkringen till täckande av det skadestånd försäkrad person enligt gällande rätt kan bli skyldig att utgiva i anledning av person- eller egendomsskada, som inom Norden tillfogas annan person än försäkringstagaren, hans make eller barn under 21 år, dock att ersättning ej utgår för egendomsskada som tillfogas någon vilken tillhör samma hushåll som försäkringstagaren. Därest annat icke särskilt avtalats, utgör försäkringsbeloppet för närvarande 600 000 kr för varje skadefall med begränsning beträffande personskada till högst 200 000 kr för varje dödad eller skadad person samt för egendomsskada till 50 000 kr. Vid egendomsskada som understiger 1 000 kr står försäkringshavaren viss självrisk (50 kr). Då skada orsakats av barn under 15 år och skadeståndsskyldigheten nedsätts eller bortfaller på grund av stadgandet i 6 kap. 6 § SL, utgår likväl ersättning ur försäkringen intill ett belopp av 2 000 kr utöver det belopp som barnet lagligen är skyldigt att utgiva. — I fråga om egendom som försäkringshavare hyrt, lånat, mottagit till förvaring eller eljest omhändertagit gäller vittgående inskränkningar i försäkringsskyddet. — Försäkringen gäller icke skada

genom handling som är betingad av försäkringstagarens, hans makes eller hans barns yrkes- eller tjänsteutövning, vartill räknas även militär-, hemvärns- och civilförsvarstjänst eller liknande. Försäkringsskyddet gäller icke heller skada som försäkringshavare genom särskilt avtal åtagit sig att ersätta, i den mån åtagandet medför ersättningsskyldighet utöver vad som följer av eljest gällande rätt. Undantag gäller därutöver bl. a. beträffande skada i följd av trafik med motorfordon och vissa andra fortskaffningsmedel. Försäkringen gäller icke skada som försäkringshavare vållat uppsåtligen eller i berusat tillstånd.

Enligt uppgifter som lämnats kommittén av Svenska försäkringsbolags riksförbund fanns vid årsskiftet 1959—1960 cirka 1 440 000 hem- och villaförsäkringar.

Även i s. k. lantbruksförsäkringar ingår ansvarsförsäkring för försäkringstagaren och hans familj såsom privatpersoner. Antalet dylika försäkringar var vid nämnda tid cirka 205 000.

Kommittén övergår härefter till frågan om föräldrars och barns skadeståndsansvar och behandlar därvid skadeståndsansvaret för barn och ungdom först.

Skadeståndsansvaret för barn

Den nuvarande lydelsen av 6 kap. 6 § SL tillkom år 1924 samtidigt med förmynderskapslagen. I samband med bedömningen av inträffade skadefall har bestämmelserna om barns skadeståndsansvar emellanåt väckt diskussion. Något krav på att de skulle bli föremål för särskild revision har dock ej veterligen framställts hos oss. Däremot har det sedan länge varit ett önskemål, att den allmänna skadeståndsrätten i dess helhet skulle upptagas till legislativ behandling. När nu från norsk sida begärts att frågan om föräldrars och barns skadeståndsansvar skulle upptagas i nordiskt samarbete, erbjuds tillfälle att även för vår del behandla vissa spörsmål som synts tveksamma eller oklara. Då de norska önskemålen om barns skadeståndsansvar går i samma riktning som de regler vilka redan gäller i Sverige, påkallar den från norsk sida gjorda framställningen ej i och för sig någon större omläggning av den nuvarande regleringen hos oss. Härtill kommer, att skadeståndsansvaret för barn ej ägnar sig för någon mera detaljerad behandling i lag. Liksom hittills måste i stor utsträckning överlämnas åt rättstillämpningen att träffa avgöranden som synes rimliga.

Det nuvarande stadgandet i 6 kap. 6 § SL gäller — frånsett sinnessjuka och med dem jämställda — endast barn som är under 15 år. Beträffande den kvantitativa betydelsen av skadeståndsansvaret för barn under denna ålder är det svårt att bilda sig någon säker uppfattning. Några statistiska uppgifter om de skador som vållas av barn föreligger ej. Att skadefallen är mycket talrika ligger emellertid i sakens natur. Det är sålunda, alldeles frånsett skador som drabbar anhöriga, uppenbart att endast en mindre del av skadefallen föranleder krav. I all synnerhet gäller detta smärre skador. Genom den ökade spridningen av ansvarsförsäkring har visserligen ett mycket större antal skadefall kommit till försäkringsbolagens kännedom, och man kunde vänta sig att på den vägen få en uppfattning om sakens betydelse.

Enligt vad kommittén inhämtat kan det emellertid icke utan oskälig omgång framskaffas något material som ger en tillförlitlig bild.

Säkert är, att det hör till de ofrånkomliga och vardagliga företeelserna att barn i uppväxtåldern ofta åsamkar skador av växlande slag. Enligt kommitténs mening kan emellertid icke fördenskull komma i fråga att ålägga barnen skyldighet att under alla omständigheter svara för den skada de vållar andra eller förklara deras föräldrar eller vårdnadshavare pliktiga att, oberoende av egen försummelse, ersätta skada som barnen vållar. En tänkbar väg vore kanske att stadga skyldighet för föräldrar att hålla ansvarsförsäkring som täcker skador vållade av deras barn, oavsett om föräldrarna eller barnen kan åläggas personligt skadeståndsansvar, men ingen av de nordiska kommittéerna har funnit tillräcklig anledning att väcka förslag härom.

I många fall av materiell skadegörelse som barn vållar handlar barnet uppsåtligen: av okynne, skadelystnad eller andra motiv. Bland skador på egendom förtjänar nämnas åverkan på utestående fordon, krossade fönsterrutor och skador genom brand. Talrika fall av betydande skadegörelse förekommer, och utvecklingen av vårt samhälles struktur inkluderar utan tvivel, ej minst genom den ökade tillgången på motorfordon, faror för ökad ligabildning o. l. med åtföljande risker. I ligorna deltager även många som är under 15 år. Även personskador vållas alltemellanåt av minderåriga. Under lek händer, att det ena barnet skadar det andra, ej sällan ganska allvarligt. Användningen av pilar, spjut, bössor o. l. medför t. ex. då och då, att en lekkamrat förlorar ögat. Tänder blir ibland utslagna, och andra mindre allvarliga kroppsskador förekommer också. Ibland är det fråga om överfall och uppsåtlig misshandel, t. o. m. under grymma och svårartade former, men i allmänhet är orsaken till personskada att tillskriva oförsiktighet.

Sådana företeelser som här nämnts kan naturligen endast i begränsad omfattning motverkas genom skadeståndsansvar. Det är i första hand föräldrarnas uppfostran som betyder något i positiv riktning, liksom intrycken från skolan. Likväl är det allmän regel i olika länder, att liksom hos oss även minderåriga barn åläggs skadeståndsansvar. Kommittén anser också, att denna ståndpunkt bör bibehållas. I den mån barnen har egna tillgångar synes det sålunda rimligt, att de t. ex. får betala för uppsåtlig skadegörelse eller misshandel som de begår, liksom naturligen för stölder o. l. Vetskapen om risk för sådana påföljder bör växa in i medvetandet och kan även indirekt påverka föräldrarnas tillsyn. Uppenbart är också, att starka billighetsskäl talar för att den skadelidande tillgodoses när detta kan ske utan alltför stark belastning av barnet i ekonomiskt hänseende. Även när det ena barnet skadar det andra under lek kan det vara rimligt, att det barn som råkar bli skadat får ekonomisk gottgörelse. Nutida sociala välfärdsanordningar kan visserligen göra det mindre angeläget, att skadestånd uttages av den vållande; den som lider kroppsskada blir i ganska vid omfattning skyddad på annat sätt. Å andra sidan medför utbredningen av ansvarsförsäkringar, att den vållande i många fall ej får någon ekonomisk kän-

ning av att skadeståndsskyldighet åläggs honom, och det är tydligen ej förenat med några betänkligheter ur hans synpunkt att ålägga skadeståndsskyldighet, när ansvarsförsäkring täcker skadan. Där föräldrarna har ansvarsförsäkring, täcker denna regelmässigt den skadeståndsskyldighet som deras barn under 21 år ådrager sig genom oförsiktighet eller annan vårdslöshet. Kostnaden för detta försäkringsskydd är som bekant ringa och i allmänhet inkluderad i premien för hem-, villa- eller lantbruksförsäkring.

Det torde också vara en förhärskande uppfattning bland allmänheten, att den skadelidande bör ha möjlighet att få ersättning även när en begången oförsiktighet med hänsyn till barnets omständigheter var relativt förståelig. De föräldrar som tecknat ansvarsförsäkring ser gärna, att ersättning därav utgår så långt möjligt, och önskar, att varken de eller deras barn skall behöva känna den moraliska belastning som ligger i att skadan ej blivit gottgjord. Att t. ex. viss kroppsskada vållats annat barn kan i och för sig länge kännas som en börda för det vållande barnets föräldrar.

De skäl som sålunda kan anföras för att ålägga barn skadeståndsansvar låter sig icke sammanfatta under någon gemensam, säkert vägledande synpunkt. Gällande lag har också grundat skadeståndsansvaret på en allmän skälighetsbedömning av föreliggande omständigheter. Lagen utsäger icke ens, att från barnets sida förutsätts uppsåt eller vårdslöshet i den bemärkelse som eljest krävs för vuxnas culpaansvar. Kommittén anser, att någon ändring ej bör göras på den punkten. Det synes sålunda mindre tilltalande att beträffande barn tala om vårdslöshet på det sätt som är brukligt beträffande vuxna. Även vid bedömningen, huruvida uppsåt skall anses föreligga, måste försiktighet iakttagas. Ehuru kommitténs förslag liksom gällande lag icke innehåller såsom uttryckligt villkor för barns skadeståndsansvar att uppsåt eller vårdslöshet konstaterats, förutsätter kommittén likväl, att liksom enligt rådande rättstillämpning skadestånd ej må utdömas med mindre barnet handlat på ett sätt som avviker från vad man i allmänhet anser sig böra fordra av barn i den aktuella åldern, låt vara att barnets sätt att handla kan tillskrivas anlag, bristande uppfostran eller dålig miljö. Det är uppenbart, att barn icke bör dömas skadeståndsskyldiga för handlingar som ej skulle ha föranlett skadeståndsansvar för vuxna personer utan att de tvärtom bör behandlas mildare, även om det i själva verket icke alltid är möjligt att göra någon riktig jämförelse med vuxna.[1] Kommittén vill erinra om att det beträffande sinnessjuka kan vara ännu svårare att göra en motsvarande jämförelse med normala människors handlande men att man även för de sinnessjukas del måste som förutsättning för skadeståndsansvar kräva avvikelse från det handlingsmönster som man i allmänhet anser sig kunna fordra av människor. I lagförslaget undviks att karakterisera barns handlande som uppsåtligt eller vårdslöst och lagtexten använder ej heller beträffande barn termen vållande.[2] Detsamma gäller enligt förslaget sinnes-

[1] Jfr Beckman s. 20 ff och Strahl s. 499 f.

[2] Ordet vållande används i svenskt juridiskt språkbruk dels i en mera inskränkt bemärkelse och avser då allenast culpösa handlingar, ej uppsåtliga, dels i en vidare bemärkelse och inbegriper då såväl culpösa som uppsåtliga handlingar som medför skada. Den senare användning är den vanliga i skadeståndsrättsliga sammanhang. — Kommittén

sjuka och jämställda. Ehuru lagtexten sålunda i fråga om barn, sinnessjuka och jämställda ej använder ordet vållande, brukar kommittén i motiven denna term för att utmärka den skadegörande handlingen, när termen ej kan undvikas utan längre omskrivning. (I fråga om sinnessjuka och jämställda används av motsvarande skäl det närbesläktade ordet »skadevållaren» i lagtexten till 6 § andra stycket.) I de danska och norska förslagen talas även om barnets »skyld». Den svenska kommittén har icke velat använda ordet skuld, vilket enligt svenskt språkbruk synes innefatta en moralisk värdering som icke är önskvärd i förevarande sammanhang.

Åldersgränser för barns skadeståndsansvar

Gällande lag angiver icke någon bestämd åldersgräns som barnet skall ha uppnått innan skadeståndsansvar överhuvud kan komma i fråga. I rättstillämpningen har barn, som vid tiden för handlingen var fyllda fem år, ålagts skadeståndsskyldighet.[3] Dansk praxis visar exempel på att skadeståndsskyldighet ålagts barn i lägre ålder än fem år.[4] I Norge har på grund av den nuvarande skadeståndsregelns utformning motsvarande spörsmål ej haft samma betydelse.

Under de nordiska överläggningarna har övervägts att i lagen angiva en viss undre åldersgräns, varvid nämnts åldern sex år. Den sålunda ifrågasatta regeln skulle dock icke vara ovillkorlig utan skadeståndsplikt kunna på grund av särskilda omständigheter åläggas även barn i lägre ålder. Det har ej synts kommittén lämpligt att inskriva en sådan undre åldersgräns i lagen. Förhållandena kan vara ganska växlande. Dels kan barn vara mycket olika tidigt utvecklade och dels bör skilda slags handlingar bedömas på olika sätt. Barn måste bl. a. på ett ganska tidigt stadium lämnas att röra sig på egen hand i trafiken. Det är önskvärt, att den som utan egen förskyllan lider skada, när barnet avviker från trafikreglerna, kan få ersättning. Den som råkat illa ut genom att barnet plötsligt korsar gatan e. l. har ej rätt att få någon ersättning av föräldrarna, om dessa ej anses ha varit culpösa. Föräldrarna kan i dylika fall i allmänhet icke klandras för att de låtit barnen röra sig utan omedelbar tillsyn. I allt fall kan det närma sig fiktionen att ålägga föräldrarna culpaansvar för att de ansett att barnet borde få röra sig fritt på den väg eller gata som det var fråga om. Det torde sålunda exempelvis enligt rådande uppfattning knappast innebära brist i tillsyn från föräldrarnas sida, om de låter barn under sex år efter lämpliga instruktioner gå till lekskola på egen hand. Visserligen bör

har tagit under övervägande, huruvida man i lagtexten beträffande barn under 15 år kunde använda uttrycket »vållar» i mera neutral betydelse som beteckning på den skadegörande handlingen (eller underlåtenheten) men funnit det lämpligaste vara att i förevarande hänseende stå kvar vid gällande lags terminologi. I 6 kap. 6 § SL används uttrycket »skada gjord av person under femton års ålder»; i kommitténs förslag angives skadeståndsskyldigheten för den som ej fyllt 15 år avse »person- eller sakskada som han gör.»

[3] NJA 1948 s. 342 och 1949 s. 617.

[4] UfR 1941 s. 1054 H.

man icke heller gärna belasta barnet med en tyngande skadeståndsbörda, när det brutit mot trafikreglerna. Om ansvarsförsäkring finns, behöver emellertid, såsom tidigare framhållits, någon sådan kännbar påföljd ej inträda. Även i andra fall kan det vara rimligt att möjlighet att utdöma skadestånd finns, oaktat det vållande barnet är under sex år, såsom när ett barn under lek skadar ett annat barn. Omständigheterna kan då ej sällan vara sådana att skadestånd skäligen bör kunna åläggas, om det ej blir för betungande för framtiden. En fyra-femåring som är fysiskt och psykiskt tidigt utvecklad visar sig t. ex. aggressiv mot sina lekkamrater. Sådana egenskaper är ofta kända för föräldrarna men det kan ändock icke begäras, att de skall hålla barnet borta från lekkamrater eller själva ha barnet under ständig omedelbar tillsyn. Enligt kommitténs mening är det därför lämpligt att kunna sträcka skadeståndsansvaret till en lägre ålder än sex år, om man kan anse att barnet handlat i strid mot vad man i allmänhet har anledning att vänta av ett barn med ifrågavarande ålder och utveckling. Detta behöver ej leda till några obilliga verkningar, om möjlighet finns att, när åläggande av skadeståndsskyldighet ifrågakommer, jämka skadeståndet efter omständigheterna, därest ansvarsförsäkring saknas och det därför skulle vara obilligt att ålägga barnet skadestånd till något avsevärt belopp. Vad kommittén nu förordat torde, såvitt angår utnyttjandet av ansvarsförsäkring, överensstämma med vad försäkringstagarna anser önskvärt. Försäkringsbolagen har som förut nämnts själva i sina gängse försäkringsvillkor infört en bestämmelse som tillmötesgår liknande önskemål i viss utsträckning. Ersättning utgår enligt denna bestämmelse intill högst 2 000 kr utöver det belopp som enligt lag kunnat åläggas barnet att utgiva. Sannolikt är försäkringsbolagen även i övrigt benägna att tillmötesgå önskemål av förevarande art. Att enbart förlita sig härpå synes emellertid icke lämpligt. En i lag bestämd undre åldersgräns kan, även om den ej görs ovillkorlig, leda till att försäkringsbolagen kommer att tillämpa ett helt annat system än för närvarande, när barnet ej uppnått den angivna åldern.

Enligt gällande rätt är ungdom över 15 år underkastad vanliga skadeståndsregler.[5] Inom de nordiska kommittéerna har rått enighet därom att man ej bör stanna vid denna åldersgräns utan införa möjlighet att begränsa skadeståndsbördan även för ungdom över 15 år. Därvid har diskuterats, huruvida det borde meddelas en gemensam bestämmelse för barn och ungdom upp till en viss åldersgräns eller om man borde giva skilda regler för barn under viss ålder och för ungdom som uppnått denna åldersgräns. De finska och svenska kommittéerna har för sin del funnit lämpligt att göra en sådan uppdelning som sist nämnts. I enlighet härmed har (såsom 4 § i förslaget) upptagits ett stadgande om barns skadeståndsansvar vilket som övre åldersgräns upptager åldern 15 år, medan en annan bestämmelse (3 §) föreslås beträffande ungdom över 15 år. Kommittén återkommer till den senare bestämmelsen i det följande.

[5] Jfr t. ex. NJA 1941 s. 661 II.

Övriga förutsättningar för barns skadeståndsansvar

Den av kommittén föreslagna bestämmelsen om barns skadeståndsansvar (4 §) innehåller, att den som ej fyllt 15 år skall vara skyldig att ersätta person- eller sakskada som han gör, om och i den mån det med hänsyn till handlingens beskaffenhet, hans ålder och utveckling samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt. Beträffande den närmare innebörden av stadgandet må framhållas följande.

I motsats till 6 kap. 6 § SL omfattar den nu nämnda bestämmelsen endast person- och sakskada. Enligt en senare paragraf i förslaget (12 §) skall emellertid vad som i förevarande sammanhang sagts med avseende å ersättning i anledning av person- eller sakskada i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om ekonomisk skada som någon utan samband med person- eller sakskada åsamkar annan genom brott. Det är här fråga om direkt åsamkad s. k. allmän förmögenhetsskada, och det ligger i sakens natur att barn mera sällan, frånsett bedrägligt förfarande o. l., kan tänkas åsamka sådan skada utan samband med person- eller sakskada. Att från barns skadeståndsansvar undantaga sådan allmän förmögenhetsskada på grund av brott som nu nämnts kan dock icke komma i fråga. Med brott åsyftas här straffbelagd gärning och därunder skall hänföras även en handling som begås av barn eller sinnessjuk eller jämställd person.[6] Att barn ej uppnått sådan ålder att det kan straffas, medför ej, att handlingen icke kan betecknas som brott.

De moment som bör beaktas vid prövning av fråga om skadeståndsskyldighet för barn har i förslaget angivits på ett sätt som redaktionellt avviker från 6 kap. 6 § SL, där vederbörandes »sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt» nämns. Bland de omständigheter som bör tagas i betraktande nämner förslaget först handlingens beskaffenhet. Liksom barn enligt rådande rättstillämpning ej åläggs skadeståndsansvar, med mindre handlingen är sådan att den under motsvarande omständigheter ådragit en vuxen person sådant ansvar, bör enligt förslaget ej komma i fråga att gå längre. Barn skall som förut nämnts ej behandlas hårdare utan med större överseende än äldre. Med uttrycket »handlingens beskaffenhet» åsyftas i första rummet de subjektiva omständigheterna, d. v. s. om handlingen var uppsåtlig eller ej. Givet är emellertid, att uppsåtliga handlingar icke alltid skall, oavsett barnets ålder och övriga omständigheter, medföra strängare bedömning än icke uppsåtliga handlingar. De uppsåtliga handlingarna kan bero på okynne som är helt naturligt för barn i den aktuella åldern, medan andra skadegörande handlingar ibland kan åtminstone hos barn i en ålder som närmar sig 15 år bero på höggradig likgiltighet för andras intressen. Uttrycket »sinnesart» i gällande lag har kommittén icke ansett lämpligt att använda i en ny lag. Enligt motiven åsyftas därmed närmast det subjektiva momentet vid handlingen,[7] men

[6] Jfr prop. med förslag till brottsbalk nr 10/1962 B s. 404 samt C s. 159 och 542.
[7] NJA II 1924 s. 617 f.

språkligt leds tanken till barnets allmänna karaktärsegenskaper.[8] I den mån man ur skadeståndssynpunkt bör göra skillnad mellan sådana fall som ter sig särskilt klandervärda ur de vuxnas synpunkt och andra fall med vilka man har mera överseende bör detta ske vid bedömningen av handlingens beskaffenhet.

Som förut nämnts behandlar lagen nu i ett gemensamt stadgande såväl barn som sinnessjuka och jämställda. När barnen i kommitténs förslag behandlas i ett särskilt lagrum, synes självfallet, att barnets ålder och utveckling bör framhävas såsom ett för prövningen viktigt moment. Barnets ålder har ju också i praxis tillmätts stor betydelse,[9] ej blott så att skadeståndsskyldighet ej ålagts barn under fem år utan även i fråga om skadeståndets storlek, när ersättningsskyldighet ansetts böra åläggas. Utvecklingsgraden är av betydelse för frågan vad som kan krävas av barnet, t. ex. i trafiken eller beträffande förmågan att förutse följderna av visst handlingssätt.

Bland övriga omständigheter som inverkar på skadeståndsfrågan är särskilt det skadevållande barnets ekonomiska förhållanden av betydelse. Hit hör bl. a., om barnet är skyddat av ansvarsförsäkring. Men icke blott det skadevållande barnets ekonomi utan även den skadelidandes ekonomiska situation bör tillåtas i sin mån inverka vid bestämmande av skadeståndsskyldighetens omfattning. Svensk rättspraxis erbjuder också exempel på att man låtit framträdande skillnader i inkomst- och förmögenhetsförhållanden på ömse sidor öva inflytande i detta hänsende.[10] Icke minst i de talrika fall då barn under lek eller eljest skadar varandra synes det rimligt att låta de ekonomiska omständigheterna spela en avgörande roll.

Beträffande hittillsvarande tillämpning av skadeståndsansvaret för barn under 15 år kan synas som om man tillämpat en stigande skala alltifrån den lägsta ålder då överhuvud skadeståndsansvar ansetts kunna åläggas upp till femtonårsgränsen, där fullt skadeståndsansvar för närvarande inträder. Förhållandena är emellertid i de rättsfall som förekommer alltför skiftande för att man skall kunna draga några bestämda slutsatser om en sådan tillämpning, i synnerhet som de ekonomiska omständigheterna spelar in både på den skadevållandes och på den skadelidande sida.[11] Försäkringsbolagen reglerar naturligtvis många fler fall än domstolarna får upp till prövning och följer härvidlag rättspraxis relativt noggrant, med det avsteg som föranleds av förenämnda försäkringsvillkor om utvidgat ansvar intill 2 000 kronor utöver det belopp som enligt lag kunnat åläggas barnet att utgiva. Kommittén har emellertid icke fått tillräckligt stöd för att försäkringsbolagens praxis skulle ha utbildat någon fastare skala än som följer av domstolsavgörandena.

Vad särskilt angår betydelsen av ansvarsförsäkring har rättspraxis klart intagit den ståndpunkten att det vid bedömande av skadeståndets ekono-

[8] Jfr NJA 1956 s. 55.
[9] Jfr Beckman s. 26 ff och Strahl s. 500 f.
[10] NJA 1949 C 608 (FFR 1949:177).
[11] Strahl s. 501 och Karlgren s. 91.

miska verkningar för skadevållaren skall beaktas, om skadeståndsansvaret är täckt av sådan försäkring.[12] Man har dock icke i svensk praxis gått så långt som i Danmark, där fullt skadestånd utdömes inom ansvarsförsäkringens ram, när överhuvud skadeståndsplikt anses böra åläggas barnet.[13] Svensk praxis har intagit den mera återhållsamma ståndpunkten, att det, även när försäkring föreligger, skall ske en allmän skälighetsbedömning under hänsynstagande till handlingens beskaffenhet, barnets ålder och utveckling och övriga omständigheter vid skadans uppkomst. Därvid har man emellertid icke av hänsyn till det skadevållande barnets aktuella eller framtida ekonomi satt skadeståndet lägre än som eljest funnits rimligt, så länge man hållit sig inom ansvarsförsäkringens ram.[14]

Varken ordalagen i gällande lag eller lydelsen av förslaget utesluter möjligheten att i fall, då ansvarsförsäkring finns, gå längre i riktning mot den i Danmark knäsatta principen att för barn under 15 år fullt skadeståndsansvar skall inträda inom ramen för ansvarsförsäkringen.[15] De skadelidandes reparationsintresse talar givetvis för en sådan ordning. Vidare skulle skaderegleringsförfarandet förenklas i de fall då försäkring föreligger. Även försäkringstagarna skulle helt visst gärna se, att fullt skadestånd utgår inom ansvarsförsäkringens ram. På kommitténs föranstaltande har inom en grupp försäkringsanstalter gjorts överslagsmässiga beräkningar av den sannolika kostnadsökningen, därest någon reduktion av skadeståndet ej görs inom försäkringssummans ram. Nämnda grupp representerar tillsammans ca 1 100 000 hem- och villaförsäkringar, och undersökningen har gällt, beträffande drygt hälften av dessa försäkringar, sådana skadefall som inträffat under 1958 och 1959 samt, beträffande återstoden av försäkringarna, skadefall som inträffat under 1959 och 1960. Dessa beräkningar har givit vid handen, att försäkringsbolagens ökade utgifter för skadeersättningar skulle kunna täckas genom en premiehöjning av mycket blygsam omfattning. Höjningen skulle med all sannolikhet icke komma att överstiga en krona per försäkring och år. Detta gäller under förutsättning, att kostnaderna slås ut på samtliga försäkringstagare, sålunda icke blott de försäkringstagare som har barn vilka omfattas av försäkringen. Vid beräkningarna har icke någon hänsyn tagits till att de administrativa kostnaderna för skaderegleringen möjligen skulle nedbringas, om den ifrågasatta reformen genomfördes. Till stöd för att kostnadsökningen skulle bli mycket blygsam kan även anföras, att när dansk praxis anslöt sig till den liberala tillämpning som förut nämnts, detta ej föranledde någon höjning av premierna för de danska ansvarsförsäkringarna.

Det har under de nordiska överläggningarna på grund av det anförda varit ifrågasatt, att i lag skulle uttryckligen angivas att skadestånd skall utgå fullt inom föreliggande ansvarsförsäkrings ram. Den svenska kommittén har emellertid liksom de övriga nordiska kommitterade ej ansett det lämp-

[12] NJA 1949 s. 171.
[13] Jfr bil. 2.
[14] NJA 1960 s. 599.
[15] Jfr Strahl s. 506.

ligt att införa en dylik bestämmelse på ett speciellt område. Det synes tillfyllest, att förefintligheten av ansvarsförsäkring får liksom hittills ingå som ett moment vid den skälighetsbedömning som förslaget förutsätter. Kommittén vill också framhålla, att det kan vara tveksamt, om man enbart därför att ansvarsförsäkring föreligger städse bör döma ut fullt skadestånd så snart överhuvud skadeståndsansvar för barnet kommer i fråga, alltså även om barnet är i fyra-femårsåldern. Det synes icke alltid naturligt att döma ut fullt skadestånd med anledning av små barns handlande, som dock i viss mån kan hänföras till olyckshändelse ur den skadelidandes synpunkt.

Oaktat kommittén icke vill förorda en ovillkorlig regel härom, anser kommittén för sin del, att förefintligheten av ansvarsförsäkring bör vid den allmänna skälighetsbedömningen kunna tillerkännas större betydelse än som hittills skett genom föreliggande rättsfall. Den samlade bedömning av föreliggande omständigheter som förutsätts såväl i gällande lag som i förslaget måste ha till syftemål att såvitt möjligt vinna ett resultat som finnes rimligt ur båda parternas synpunkt. Den skadelidandes reparationsintresse påkallar tydligen — åtminstone när han ej har egen försäkring som täcker skadan — att skadestånd utgår i största möjliga mån. Om ansvarsförsäkring finns på den skadevållandes sida, synes det regelmässigt svårt att finna några tillräckligt vägande skäl att avvisa den skadelidandes anspråk, såvitt dessa håller sig inom ansvarsförsäkringens ram. När sådan försäkring finns, blir det ju enligt sakens natur icke aktuellt att överväga andra ekonomiska omständigheter så länge skadeståndet ej går utöver nämnda ram, och de ekonomiska konsekvenserna för skadevållaren representerar i så hög grad de reala hänsyn som inverkar på skälighetsbedömningen att det bör föreligga särskilda orsaker att ej utnyttja ansvarsförsäkringen, när det ur den skadelidandes synpunkt är behjärtansvärt att fullt skadestånd utgår.

I detta sammanhang må också beröras frågan om betydelsen av att det finns skadeförsäkring på den skadelidandes sida. Problemet har på nu förevarande område en ganska begränsad praktisk betydelse, eftersom ersättning till den skadelidande i regel uttages ur skadeförsäkringen när sådan finns, och försäkringsgivarna mera sällan utövar regressrätt mot privatpersoner. Regresskrav mot barn såsom skadevållare torde endast förekomma när barnets handlande bedöms som särskilt graverande.[16] Lika litet som beträffande ansvarsförsäkring på skadevållarens sida har kommittén ansett sig böra förorda, att frågan om verkan av skadeförsäkring på den skadelidandes sida görs till föremål för speciell legislativ reglering i förevarande sammanhang.

Med vad nu sagts har kommittén icke velat utesluta, att domstolarna skulle vid den skälighetsbedömning som skall äga rum kunna taga hänsyn till förefintligheten av skadeförsäkring vid bedömande av skadeståndets betydelse för den skadelidande. Att denne har skadeförsäkring medför visserligen ej i och för sig, att hans rätt till skadestånd enligt förslaget bortfaller i motsvarande mån. Och frågan om försäkringsgivaren har regressrätt reg-

[16] NJA 1948 s. 342.

leras av 25 § FAL eller försäkringsvillkoren. I hithörande fall skall emellertid liksom eljest beaktas, hur en nedsättning av skadeståndets belopp, som synes motiverad ur skadevållarens synpunkt, skulle verka för motparten i betraktande av dennes ekonomiska förhållanden. Härvid kan icke bortses från att försäkring finns, och försäkringen kan på det sättet i sin mån medverka vid skälighetsbedömningen, på samma sätt som, när försäkring ej finns, hänsyn bl. a. kan tagas till om den skadelidande är förmögen eller ej. Även olycksfallsförsäkring på den skadelidandes sida kan komma i betraktande vid bedömning av de ekonomiska omständigheterna. S. k. summaförsäkring reducerar enligt vad som antages icke skadelidandes rätt till skadestånd i vanliga fall. Vid bedömande av vad som skäligen bör åläggas ett barn att betala i skadestånd kommer emellertid summaförsäkring på samma sätt som andra ekonomiska omständigheter in i bilden.

Det har under de nordiska överläggningarna även diskuterats, i vad mån hänsyn borde tagas icke blott till förefintliga försäkringar utan även till föreliggande försäkringsmöjligheter på den skadelidandes sida. Denna fråga är emellertid svårbedömd och av principiellt ingripande beskaffenhet. Den har ej ansetts ha sådan betydelse i förevarande sammanhang att det skulle vara motiverat att här upptaga den till närmare behandling.

Det är tydligt, att i den mån hänsyn tages till ansvarsförsäkring på barnets sida och till förefintlig skade- eller summaförsäkring på den skadelidandes sida, detta måste leda till större eller mindre avvikelse från den skala som enligt vad förut sagts må ha tillämpats i fråga om barns skadeståndsansvar. Kommittén vill för sin del även i övrigt avråda från schematisering efter det skadevållande barnets ålder och förordar, att skadeståndet sätts till vad som med hänsyn till samtliga omständigheter i det aktuella fallet framstår som rimligt. Vid trafikskador och uppsåtligt handlande från barnets sida ligger det regelmässigt särskilt nära till hands att, om de ekonomiska förhållandena medger det, full ersättning utgår även om barnet är i någon av de lägre åldrar, där skadeståndsskyldighet överhuvud anses kunna åläggas.

Skadestånd som åläggs barn under 15 år bestäms enligt hittillsvarande praxis hos oss regelmässigt i form av viss bråkdel (en tredjedel, hälften o. s. v.) av skadan, på sätt som nära svarar mot vad som brukar ske vid jämkning på grund av skadelidandes medvållande. Kommittén vill ifrågasätta lämpligheten av denna metod, då det gäller att bestämma omfattningen av barns skadeståndsskyldighet. I fråga om jämkning på grund av medvållande är det fråga om en jämförelse mellan faktorer som är åtminstone likartade, nämligen vållande på ena och medvållande på andra sidan. Avgörande för barns skadeståndsansvar är, förutom handlingens beskaffenhet, barnets ålder och utveckling samt de ekonomiska omständigheterna. Utmätande av skadeståndsansvar på grundval av dessa faktorer leder ej i och för sig till att skadeståndet bestäms till en ideell andel av skadan. Enligt kommitténs mening är de ekonomiska omständigheterna av sådan betydelse för bedömningen av vad som är skäligt, att skadeståndet i stället bör regelmässigt direkt fastställas till ett fixt belopp som ej överstiger vad barnet anses

ekonomiskt kunna bära. Särskilt när ansvarsförsäkring finns är det naturligt att med beaktande jämväl av ansvarsförsäkringen fastställa ett visst belopp som det bör åläggas barnet att betala. Kommittén förordar därför en ändrad tillämpning på denna punkt.

Medvållande från barnets sida

Enligt rådande praxis kan skadestånd till barn under 15 år som själv lider skada jämkas på grund av medverkan från barnets sida. Härvid tillämpas synpunkter likartade med dem som anläggs på frågan om barns egen skadeståndsskyldighet. Liksom i andra fall, när fråga är om betydelsen av medvållande, gäller emellertid, att bedömningen av den medverkan som ägt rum ej helt sammanfaller med bedömningen av frågan om skadeståndsskyldighet föreligger. Sålunda har i svensk praxis medvållande i åtminstone ett fall[17] lagts en fyraåring till last med påföljd att han fått tåla jämkning av skadestånd, under det att ersättningsskyldighet enligt 6 kap. 6 § SL hittills icke hos oss ålagts barn under fem år. Det må i detta sammanhang erinras, att man i norsk rätt — där ju huvudregeln är att barn under 14 år ej bär skadeståndsansvar — dock antager att man kan och bör taga hänsyn till medvållande även hos barn under sagda ålder. Norsk praxis ger sålunda exempel på att man jämkat barns rätt till skadestånd på grund av medvållande från barnets sida.[18]

Enligt kommitténs mening bör man iakttaga försiktighet, när fråga är om att jämka ersättning för kroppsskada på grund av medvållande från barnets sida. Barn måste t. ex. släppas ut i trafiken på ett tidigt stadium, och andra trafikanter bör, om de är vårdslösa, få finna sig i att skadestånd till barnet ej jämkas i samma grad på grund av barnets sätt att färdas som om en vuxen blivit skadad under motsvarande omständigheter. För motorfordon finns ju också ansvarsförsäkring, som regelmässigt medför att den skadeståndsskyldige ej personligen drabbas. När ett barn skadats under lek med annat barn, ligger det dock nära till hands att, om båda varit tanklösa, jämka skadeståndet på vanligt sätt. Vad angår sakskador är det naturligt, att ersättning jämkas när t. ex. ett barn lagt ifrån sig någon barnet tillhörig sak så att den kommit till skada. I allmänhet är det då icke heller fråga om någon dyrbarare egendom. Det nu sagda torde överensstämma med att man även eljest ställer vissa krav på att ägaren i eget intresse skall taga vara på sin egendom. En försummelse i det hänseendet reducerar hans rätt till skadestånd men behöver ej medföra, att han själv blir skadeståndsskyldig om någon annan skadas.

I svensk praxis har den frågan några gånger prövats, huruvida en identifikation bör ske mellan ett barn och dess föräldrar på det sättet, att barnets rätt att av en skadevållande tredje man erhålla ersättning skulle in-

[17] NJA 1935 s. 446.
[18] Jfr bil. 2 s. 61 f.

skränkas därför att barnets föräldrar genom försummad tillsyn över barnet varit medvållande till skadan. Frågan har av högsta domstolen beträffande personskada besvarats nekande.[19] Det finns enligt kommitténs mening icke anledning att överväga någon ändring i gällande rätt på den punkten. Om föräldrar försummat att taga vård om sitt barns egendom, bör jämkning på vanligt sätt ske, därest egendomen kommer till skada.

I förevarande sammanhang vill kommittén erinra om den nuvarande regeln i 6 kap. 6 § SL, enligt vilken barn under 15 år, som nödgats utge skadestånd, äger full regressrätt mot den som genom försummelse i vården om barnet varit vållande till den skada barnet gjort. Förslaget upptager ej någon motsvarighet härtill, och frågan om den slutliga fördelningen av ansvaret mellan barnet och vårdnadshavaren bör enligt kommitténs mening avgöras enligt de principer som i allmänhet gäller beträffande ansvarsfördelningen mellan solidariskt ansvariga personer (7 § i lagförslaget). Kommittén återkommer till spörsmålet vid behandlingen av föräldrars skadeståndsansvar.

Skadeståndsansvaret för ungdom över 15 år

Den särskilda reglering som i gällande lag finns för barns skadeståndsansvar stannar som nämnts vid femtonårsgränsen, motsvarande den undre gränsen för straffbarhet. Något hinder att ur skadeståndssynpunkt stadga en annan gräns för inträdet av fullt skadeståndsansvar än den nedre gräns som nu gäller för straffbarhet föreligger ej. Det är emellertid uppenbart, att ungdom som närmat sig eller överskridit femtonårsgränsen i regel har nått full intellektuell utveckling. De ungas aktivitet är stor, de har länge rört sig helt fritt i trafiken, de börjar föra motorfordon, reser på egen hand — även till främmande länder — och står praktiskt taget ej längre under föräldrarnas eller andra vårdnadshavares direkta tillsyn annat än när de uppehåller sig inom hemmets väggar. Å andra sidan har de ofta ännu ej avslutat sin utbildning. Ungdomen har normalt icke lämnat skolan förrän vid 16 års ålder och ett allt större antal undergår härefter fortsatt utbildning. Flertalet har icke stadigvarande arbetsinkomst och är oftast alltjämt någon tid omogna i flera hänseenden, helst som pubertetsåldern för den manliga ungdomen med åtföljande oro ej är över. Tiden för de ungas inträde i förvärvslivet har kommit att skjutas framåt, och för många inträffar den först efter uppnådd myndighetsålder. Vid de nordiska överläggningarna har, såsom kommittén redan framhållit, vunnits enighet om att det vore önskvärt att kunna begränsa skadeståndsansvaret under det normala, även om skadevållaren uppnått den nedre straffbarhetsgränsen. Denna är för övrigt icke densamma i alla nordiska länder.

Frågan om införande av möjlighet att jämka skadeståndsansvar för dem som uppnått femtonårsgränsen kan sägas sammanhänga med den större frågan, om domstol, såsom samtliga nordiska kommittéer funnit önskvärt,

[19] NJA 1952 s. 573.

skall få en allmän befogenhet att jämka skadeståndsansvar med hänsyn till ömmande och andra omständigheter. Därest en sådan regel som sist sagts införes, bortfaller behovet av särskild bestämmelse om jämkning av det skadeståndsansvar som ungdom i åldern närmast över 15 år kan ådraga sig. Frågan om införande av en allmän jämkningsregel är icke nu aktuell och kommitterade har ej ansett, att den mindre frågan, huruvida det kan vara lämpligt att införa jämkningsmöjlighet för ungdom som fyllt 15 år, behöver anstå i avbidan på överväganden i ett större sammanhang. När speciella skäl föreligger, har redan i åtskilliga fall införts regler som medger jämkning av det personliga skadeståndsansvaret (se t. ex. 59 § sjölagen, 50 § sjömanslagen, 10 kap. 3 § luftfartslagen, 19 § hembiträdeslagen). Och man synes utan principiella invändningar kunna medge jämkning även i sådana fall då skadan vållats av den som fyllt 15 år men ännu befinner sig i ungdomen. Det kan särskilt när det gäller ungdom verka stötande att döma ut ett stort kapitalbelopp, en betydande livränta eller eljest ett skadestånd som skadevållaren ej kan betala inom överskådlig tid, om ens någonsin.

Var man bör draga den övre gränsen för den jämkningsmöjlighet som här ifrågasatts kan diskuteras. De danska och norska kommittéerna har ej velat sträcka sig längre än till 18 år. De finska och svenska kommittéerna har ansett, att man kan överväga att gå till myndighetsåldern 21 år. De danska och norska kommitterades förslag om en adertonårsgräns kan visserligen sägas ha flera skäl för sig. Många ungdomar har redan i adertonårsåldern kommit ut i förvärvslivet, och en hel del av dem åtnjuter tidigt betydande inkomster. Icke så få kvinnliga och ett växande antal manliga ungdomar i dessa åldersgrupper har ingått äktenskap. Vidare må erinras om att minimiåldern för erhållande av körkort för bil är 18 år samt att i arbetarskyddslagstiftningen gränsen för »minderårighet» satts till 18 år. Viss betydelse kan också tillmätas det förhållandet, att adertonårsgränsen såväl enligt gällande strafflag som enligt den nya brottsbalken markerar gränsen för full straffmyndighet. (Se 5 kap. 2 § SL och 33 kap. 4 § första stycket BrB.) I själva verket blir emellertid kriminell ungdom även över 18 år föremål för en utpräglad särbehandling.

Kommittén vill här också betona, att gränsdragningen har visst samband med det sätt, på vilket regleringen av barns skadeståndsansvar sker. De danska och norska kommitterade föreslår en enhetlig reglering för barn och ungdom under 18 år. Från finsk och svensk sida har det ansetts vara av värde, att den speciella regleringen av skadeståndsansvaret för barn begränsas till dem som är under 15 år. För ungdom över denna åldersgräns har det med hänsyn till dess intellektuella utveckling ansetts lämpligt, att av lagen klart framgår att den vanliga culparegeln är tillämplig på dem. Det skall för vanliga fall ej behöva bli någon diskussion om att skadeståndsansvar inträder för den skada som de på oförsvarligt sätt vållar. För ungdom i högre ålder än 15 år har de finska och svenska kommitterade därför ansett, att det allenast bör finnas tillgång till att jämka skadeståndet om detta

skulle bli oskäligt betungande. Med en sådan lösning blir bl. a. utan vidare klart, att det, när ansvarsförsäkring finns, överhuvud ej blir fråga om någon jämkning inom ansvarsförsäkringssummans ram. De finska och svenska kommitterade har ansett, att det från angivna utgångspunkter icke behöver möta betänkligheter att utsträcka möjligheten att jämka så långt som till myndighetsålderns inträde.

Det synes också ur andra synpunkter än nyss nämnts naturligt att anknyta till myndighetsåldern. Härigenom uppnås sålunda en mera likformig reglering för inomobligatoriskt och utomobligatoriskt skadeståndsansvar. Då gränsen mellan dessa båda former av skadeståndsansvar är flytande, innebär det både sakligt och rättstekniskt en fördel att ha en gemensam gräns. Dessutom innehåller 9 kap. 7 § föräldrabalken redan nu föreskrifter om en skälighetsbedömning av frågan om skadeståndsskyldighet för personer under 21 år vid vissa former av skadeståndsansvar, då det ej är fråga om skadestånd på grund av brott.

En bestämmelse om möjlighet att jämka skadeståndsansvaret för ungdom i åldern 15—21 år har i enlighet med det sagda upptagits i förslaget (3 §). Bestämmelsen förutsätter, att fullt skadestånd skulle bli oskäligt betungande. I det föreslagna stadgandet framhävs, att anledningen till jämkningsmöjligheten är vederbörandes ungdom men att även andra omständigheter skall beaktas vid prövningen, huruvida skadeståndsbördan skulle bli oskäligt betungande. Föreligger ansvarsförsäkring som täcker skadan, förutsätter kommittén som nämnts att någon jämkning ej kommer i fråga. Skulle skadans belopp överstiga ansvarsförsäkringssumman, kan vid prövning av frågan om jämkning beträffande överskjutande del skälig hänsyn tagas till att den skadelidande blir i större eller mindre mån tillgodosedd genom försäkringen. Någon generell regel för bedömningen av sådana fall torde icke kunna uppställas.

Om någon som är i åldern 15—21 år själv lider skada, uppkommer frågan, hur medvållande från hans sida skall inverka på hans rätt till skadestånd. Kommittén utgår från att den föreslagna möjligheten att jämka skadeståndsansvaret för ungdom principiellt icke skall inverka på frågan om jämkning av vederbörandes egen rätt till skadestånd. En annan sak är, att man vid bedömande av hur grovt medvållandet bör anses vara får taga hänsyn även till vederbörandes ungdom och större eller mindre erfarenhet.

Föräldrars och andra vårdnadshavares skadeståndsansvar

Gällande lag upptager icke några särskilda bestämmelser om föräldrars och andra vårdnadshavares[1] skadeståndsansvar, frånsett att 6 kap. 6 § SL innehåller att barn under 15 år, som ålagts skadeståndsansvar, äger söka skadeståndet åter av den som genom underlåten vård om barnet vållat ska-

[1] Uttrycket »vårdnadshavare» används icke här i den begränsade rättsliga betydelse som tilläggs denna term i FB och över huvud inom familjerätten. Det är i stället den som utövar den faktiska vården eller tillsynen över barn som åsyftas.

dan. Det kan emellertid förtjäna anmärkas att, utöver vad som i allmänhet gäller, straffansvar enligt 3 kap. 6 § andra stycket SL stadgas för föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare som underlåter hindra dem som står under deras vård eller lydnad från att begå straffbelagd gärning, se även 23 kap. 6 § andra stycket BrB.

För föräldrar och andra vårdnadshavare gäller generellt den allmänna culparegeln. Med hänsyn till önskemål främst från norsk sida föreslår de nordiska kommitterade, att uttryckliga bestämmelser meddelas i ämnet. Kommitterade har övervägt men avvisat tanken, att vårdnadshavare skulle åläggas ett objektivt ansvar för barns handlande, oberoende av egen culpa. Tillräckliga skäl härtill har ej ansetts föreligga och svårigheterna att avgränsa det rent objektiva ansvaret i hithörande fall är uppenbara.

Kommitterade har även upptagit till diskussion, om bevisbördan borde omkastas när det gäller föräldrars och andra vårdnadshavares skadeståndsansvar för barns handlingar. Förebild härtill finns i vissa kontinentala rättssystem. Från dansk sida har man varit benägen att i lagen antyda en lättnad i den vanliga bevisbördan. Övriga länders kommitterade har icke ansett tillräckligt behov därav föreligga. Hittillsvarande svensk praxis ger knappast belägg för att bevissvårigheterna skulle vara så stora för den skadelidande. I skadeståndsmål av hithörande natur torde uppgifterna från den som påstås ha varit försumlig ofta ge god vägledning för bedömande av vad som förekommit; svårare är att avgöra, huruvida upplysta omständigheter skall anses innebära någon skadeståndsgrundande försummelse, med andra ord om handlingen eller underlåtenheten att handla är culpös. En regel som omkastar bevisbördan kan vidare icke gärna inskränkas till föräldrar som har tillsyn över sina barn. De principiella betänkligheter som kan anföras mot den ifrågasatta nyheten gör sig naturligen i än högre grad gällande, när skadeståndsanspråk riktas mot andra än föräldrar. Kommittén anser på grund av det anförda, att någon särskild bevisbörderegel ej bör upptagas.

I enlighet med det anförda innehåller förslaget (under 5 §) föreskrift, att om någon genom bristande tillsyn eller annan försummelse i vården om barn medverkat till person- eller sakskada som barnet gör, han är skyldig att ersätta skadan.

Kommittén har övervägt att i lagen söka positivt angiva, vilka förpliktelser som åvilar föräldrar och andra vårdnadshavare i fråga om tillsynen över barn. En regel härom måste emellertid bli så allmänt hållen, att den ej ger någon ytterligare vägledning. Härtill kommer, att den föreslagna skadeståndslagen knappast är rätta platsen för en dylik bestämmelse, som ju närmast är av familjerättslig natur. FB innehåller också i 6 kap. 3 § ett allmänt stadgande om att föräldrarna skall hålla uppsikt över sina barn.

Det föreslagna stadgandet angiver i motsats till de danska och norska förslagen icke någon övre gräns, då föräldrars och med dem jämställdas ansvar med anledning av barnens handlingar enligt lagrummet skall upphöra. Barn står enligt FB under föräldrarnas vårdnad till dess det fyllt 21 år

eller ingått äktenskap. Tydligt är emellertid, att den dagliga tillsynen över barnen upphör långt tidigare. Det kan icke begäras, att föräldrar övervakar sina barn så noga att de ej kan göra skada, när de väl börjat röra sig mera fritt. Skadeståndsansvar för föräldrar blir då knappast aktuellt i andra fall än när de alltför tidigt lämnat barnen farliga föremål, såsom hagelgevär eller liknande, eller försummat instruktioner eller på annat sätt haft särskild anledning att ingripa.

Den brist i tillsyn eller försummelse i vården om barn som enligt det sagda kan komma att ådraga föräldrarna skadeståndsansvar torde företrädesvis gälla barn under 15 år men kan någon gång tänkas bli aktuell även när äldre barn anförtrotts vapen eller liknande utan att ha blivit instruerat om användningen eller satts att köra motorfordon utan att ha erforderligt körkort o. d. I sådana fall kan det visserligen vara obehövligt att åberopa en regel om föräldrars ansvar på grund av bristande tillsyn av eller vård om barn, eftersom envar som anförtror vapen e. l. åt en oerfaren person kan ådraga sig skadeståndsansvar om han försummar att instruera honom. Enligt kommitténs mening är emellertid övergången från den ena till den andra grunden så flytande, att det skulle vara missvisande att i förevarande paragraf intaga någon åldersgräns, över vilken bestämmelsen ej vidare skall kunna tillämpas. Det har sålunda ej ansetts lämpligt att i lagtexten begränsa tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen om föräldrars och andra vårdnadshavares skadeståndsansvar till fall, då barnet ej uppnått viss ålder.

Ej sällan kan barns skadegörelse, eller brottsliga handlingar av annat slag, ha sin grund i bristande uppfostran. Det är emellertid en hart när olöslig uppgift att på ett välgrundat sätt bedöma, om en sådan försummelse från föräldrarnas sida föreligger och bör leda till skadeståndsansvar för barnets handlingar. Ofta beror barns missanpassning på att föräldrarna lever skilda och att vårdnadshavaren icke har krafter nog att på egen hand ge barnen önskvärd fostran. Kommittén räknar ej med att möjligheten att ålägga skadeståndsansvar på grund av en allmän brist i föräldrarnas uppfostran av sina barn har någon praktisk betydelse.

I de fall då försummelse i tillsynen om barn föreligger kan skadeståndsansvaret givetvis drabba vårdnadshavaren hårt. Det är vid all uppfostran av normala barn nödvändigt att lämna barnen stor rörelsefrihet och svårt att avgöra, var gränsen bör dragas. En felaktig bedömning av vad som kan anförtros ett barn kan därför ge upphov till oväntade skador. Små barn, som vårdnadshavare råkat lämna utan tillsyn ett ögonblick, kan också vålla svåra trafikskador, om olyckan är framme.

Givetvis skall föräldrarnas skadeståndsansvar underkastas den begränsning som följer av reglerna om adekvat kausalitet, men kommittén har ej trott att denna möjlighet tillgodoser föreliggande behov, när ansvarsförsäkring ej finns eller skadans belopp överstiger ansvarssumman. Det kan då bli obilligt, att föräldrarna åläggs full skadeståndsskyldighet på grund av någon försummelse i tillsynen eller vården av barnet. Eftersom jämknings-

möjlighet i andra fall stadgats av speciella orsaker,[2] synes det ej böra möta principiellt hinder att i nu förevarande sammanhang införa en särskild jämkningsregel för föräldrar och andra vårdnadshavare beträffande skadeståndsansvar på grund av bristande tillsyn eller annan försummelse i vården om barn. Kommittén föreslår därför, att i lagen upptages en regel om att skadestånd i hithörande fall må jämkas, därest det med hänsyn till försummelsens art och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande. Här skall, liksom när det gäller skadeståndsansvaret för ungdom i åldern 15—21 år, beaktas hur hårt fullt skadestånd skulle drabba den försummlige ur ekonomisk synpunkt. Hänsyn skall tagas till försummelsens art och omständigheterna i övrigt. Jämkning bör ej ske i sådan omfattning att resultatet framstår som obilligt mot den skadelidande.

Kommittén vill framhålla, att jämkningsmöjligheten för den som har vård om barn harmonierar väl med vad kommittén ämnar föreslå i fråga om arbetstagares skadeståndsansvar och vad som gäller för hembiträden. Såvitt angår barn som omhändertagits på anstalt är det, liksom när hembiträde eller hemsköterska försummat sig, vanligen fråga om skadeståndsansvar för någon anställd, vilken har vården om barn såsom sitt levebröd. I dylika fall kommer visserligen, enligt vad kommittén tänkt sig vid behandlingen av frågan om arbetsgivares skadeståndsansvar, skadestånd att kunna utkrävas även av arbetsgivaren, men jämväl dennes ansvar för anställds vållande skall enligt vad kommittén avsett kunna jämkas, om det är oskäligt betungande.

Förut har nämnts, att barn under 15 år, som ådragit sig skadeståndsansvar, enligt 6 kap. 6 § SL äger söka åter vad barnet utgivit av den som genom underlåten vård om barnet vållat skadan. Kommittén har för sin del icke funnit det motiverat, att ansvaret alltid skall slutligen drabba vårdnadshavaren om denne varit försumlig. Barn i åldrarna närmast före 15 år kan t. ex. göra sig skyldiga till svåra brott, ehuru dessa ej blir föremål för reaktion i samma ordning som när det gäller äldre personer, och det kan vara alltför strängt, att föräldrarna på grund av någon försummelse i tillsyn eller liknande skall i förhållande till barnet slutligen svara för skadeståndet. Även i andra fall, när barnet har tillgångar, kan det vara stötande, att föräldrarna skall slutligen bära hela skadeståndsbördan. Enligt kommitténs mening bör det från fall till fall bedömas, vad som i detta hänseende är rimligt mellan barnet och dess föräldrar inbördes. När föräldrar och barn skyddas av samma ansvarsförsäkring, blir frågan icke aktuell och även i övrigt är det naturligen mera sällan som något anspråk från barnets sida riktas mot dess föräldrar eller annan vårdnadshavare. Hithörande situationer är att hänföra under en följande allmän bestämmelse (7 §) i lagförslaget.

[2] Jfr ovan s. 26.

De särskilda bestämmelserna i lagförslaget

Som förut nämnts avser förslaget att ersätta nuvarande 6 kap. SL. Bestämmelserna i detta kap. är som bekant icke uttömmande. I detta sammanhang må särskilt framhållas, att det grundläggande stadgandet i 1 § gäller endast skadestånd på grund av brott. Likväl är det allmänt erkänt, att den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada är skadeståndsskyldig, även om handlingen ej är att hänföra till brott. Skadeståndsskyldighet är vidare stadgad i ett flertal lagar av större eller mindre räckvidd. Dessutom har rättspraxis, vid sidan av 6 kap. SL och de särskilda lagarna, i vissa fall utan stöd av lag ålagt skadeståndsansvar på rent objektiv grund. Kommittén har som förut nämnts icke till uppgift att utarbeta en ny fullständig skadeståndslag. Förslaget är därför begränsat och får icke föranleda till några motsatsslut.

Liksom 6 kap. SL avser förslaget allenast skadeståndsskyldighet på utomobligatorisk grund. Rätt till skadestånd på grund av kontraktsansvar omfattas ej. Kommittén avser ej härmed att utesluta, att ersättning för sveda och värk e. l. skall utgå när skadeståndsansvaret vilar på inomobligatorisk grund. Även i övrigt kan förslagets bestämmelser vinna analogisk tillämpning på det inomobligatoriska området.

1 §.

Denna bestämmelse har sin närmaste motsvarighet i 6 kap. 1 § SL. Begränsningen i denna paragraf till skadestånd på grund av brott har emellertid uteslutits. Att så bör ske torde vara en naturlig följd redan av att skadeståndsbestämmelserna utbryts ur sitt nuvarande sammanhang med straffrätten. Dessutom är regeln, att skadeståndsskyldighet inträder på grund av vållande till person- eller sakskada, även om handlingen ej är att hänföra till brott, så fast att den kan upptagas i en ny lag utan någon mera ingående utredning. Kommittén har därför såsom första stycke i förevarande paragraf upptagit en allmän bestämmelse om att den som, uppsåtligen eller av vårdslöshet, vållar person- eller sakskada är skyldig att utgiva ersättning därför enligt de bestämmelser som följer i lagförslaget. Av vad som redan framhållits här ovan framgår emellertid, att här likväl ej åsyftas skadestånd på grund av kontraktsansvar.

Vad som skall förstås med person- eller sakskada torde i allmänhet vara klart. Tvekan kan dock tänkas uppkomma i sådana fall då en person får en psykisk chock, utan att han i övrigt lider men, eller då egendom tillgrips utan att föremålet blir skadat. Dylika fall synes böra jämställas med vanlig person- eller sakskada. Ersättning på grund av person- eller sakskada innefattar även allmän förmögenhetsförlust som följer av person- eller sakskadan, t. ex. då en bilägare ej kan använda sitt skadade fordon medan det repareras.

Det torde vara klart, att 6 kap. 1 § SL ger stöd för att utdöma skadestånd

för allmän förmögenhetsskada på grund av brott, även om det ej föreligger någon person- eller sakskada. Bestämmelse härom torde ej böra saknas i en ny lag, och kommittén har därför som 12 § i förslaget upptagit ett särskilt stadgande om att vad i 1—7 §§ i förslaget sägs med avseende å ersättning i anledning av person- eller sakskada skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om ekonomisk skada som någon, utan samband med person- eller sakskada, åsamkar annan genom brott. Beträffande åter de fall då allmän förmögenhetsskada, utan samband med person- eller sakskada, åsamkas någon på annat sätt än genom brott torde visserligen vara erkänt, att därav i åtskilliga fall kan följa skadeståndsskyldighet. För vissa situationer finns särskilda bestämmelser härom. Det är emellertid i övrigt alltjämt oklart, i vilka fall och under vilka förutsättningar skadestånd skall utgå på grund av vållande till allmän förmögenhetsskada utan samband med person- eller sakskada. Kommittén har därför ansett sig icke nu böra upptaga något stadgande därom. Det får alltjämt ankomma på rättstillämpningen att med ledning av doktrinen bedöma frågan. I detta sammanhang må nämnas att kommittén avsett att begränsa sitt förslag beträffande lagstiftning om principalansvaret till ersättning för person- och sakskada.

I andra stycket av 1 § har kommittén upptagit motsvarighet till 6 kap. 1 § andra punkten SL. Bestämmelsen i förslaget innehåller, att om den skadelidande medverkat till skadan genom eget vållande, skadeståndet skall jämkas efter vad som prövas skäligt. Kommittén vill understryka att regeln avser fall då skadeståndsskyldigheten bygger på uppsåt eller vårdslöshet i enlighet med första stycket. Frågan, huruvida skadestånd på objektiv grund skall jämkas eller eventuellt helt bortfalla, när den skadelidande är medvållande, eller om det skall utgå till fullo även i sådana fall, regleras ej i förslaget som emellertid kan bli tillämpligt på grund av hänvisning eller analogisk tillämpning. Förslaget reglerar ej heller frågan, om skadestånd må jämkas i fall då det ej är den skadelidande själv som medverkat till skadan utan någon som företräder honom eller som han har i sin tjänst. I praxis sker härvidlag en vittgående identifikation.[1] Kommittén vill dock erinra om att barns rätt till ersättning för personskada enligt rättspraxis ej skall jämkas därför att föräldrar som haft hand om barnet försummat sin vårdnadsplikt (jfr s. 24 f.).

2 §.

Enligt 6 kap. 5 § SL skall, när flera medverkat till brott på annat sätt än i 3 kap. 6 § första stycket sägs, de svara en för alla och alla för en till skadestånd. Regeln hänför sig till medverkansreglerna i 3 kap. SL. Enligt dessa kan medverkan vara såväl dolös som culpös, och bådadera omfattas av regeln. Undantaget för 3 kap. 6 § första stycket hänför sig till vissa särskilda former av medverkan. I sistnämnda lagrum stadgas sålunda, att om någon underlåter att i tid anmäla eller eljest avslöja straffbelagd gärning som är å färde, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans när-

[1] Jfr NJA 1955 s. 102.

maste, han skall i de fall lagen utsätter straffas för underlåtenhet att avslöja brottet enligt vad som är stadgat för den som allenast i mindre mån medverkat till sådan gärning. Det må dock ej dömas till högre straff än straffarbete i två år. Stadgandet i 3 kap. 6 § första stycket SL har sin motsvarighet i 23 kap. 6 § första stycket BrB.

I kommitténs förslag upptages såsom huvudregel i första stycket av 2 §, att om två eller flera är vållande till skadan — d. v. s. sådan skada som avses i 1 § — de skall svara solidariskt för skadeståndet. Som 1 § i den föreslagna lagen ej är inskränkt till skada genom brott, gäller jämväl 2 § även sådana fall, då skada i utomobligatoriska förhållanden vållas utan att handlingen är straffbelagd. Redan nu anses, att två eller flera som vållar en viss skada skall svara solidariskt därför, även om vållandet icke är straffbelagt. Den av kommittén föreslagna regeln torde därför icke innebära någon nyhet i sak. Tydligt är emellertid, att den förutsätter att envar medverkande handlat uppsåtligen eller culpöst för att han skall kunna ådömas skadestånd samt att adekvat kausalitet föreligger mellan handlingen och den inträdda skadan. Med positiv handling likställs underlåtenhet att handla, när skyldighet förelegat att vara verksam på ett eller annat sätt.

Med den innebörd som 1 § i kommitténs förslag erhållit kan det nya stadgandet i 2 § ej anknyta till brottslig medverkan till viss skada. Härav följer även att den begränsning som gällande lag innehåller beträffande sådan medverkan som avses i 3 kap. 6 § första stycket ej gärna låter sig infoga i sammanhanget. Nu nämnda bestämmelse tillkom i samband med att 3 kap. SL erhöll ändrad lydelse genom lag den 30 juni 1948. Vid sin granskning av förslag i ämnet hemställde lagrådets flertal, att tillämpningsområdet för 6 kap. 5 § SL — i överensstämmelse med äldre rätt (jfr NJA 1891 s. 9) — inskränktes till att avse fall då flera medverkat till brott på annat sätt än i 3 kap. 6 § första stycket SL sägs. En ledamot av lagrådet ansåg däremot en sådan inskränkning obehövlig, då en förutsättning för brottslighet enligt sistnämnda lagrum var att omständigheterna föranledde till antagande att ett avslöjande av det planerade brottet skolat leda till dess förhindrande eller med andra ord att kausalsammanhang förelåg mellan underlåtenheten att avslöja brottet och den inträffade skadan. Föredragande departementschefen uttalade, att den som är skyldig att avslöja brott men underlåter detta enligt hans mening redan enligt huvudregeln i 6 kap. 1 § SL var skyldig att ersätta den genom brottet uppkomna skadan. Anledning saknades därför att i nu berört sammanhang göra undantag för sådana fall. I samband med detta spörsmål diskuterade departementschefen och lagrådet även frågan om jämkning av skadeståndsansvaret för den som medverkat till brott allenast i ringa mån. Departementschefen fann starka sakskäl tala för den i flera yttranden framförda tanken att skadeståndsskyldigheten för den, vars medverkan till brott varit ringa, borde kunna jämkas efter omständigheterna men ansåg det vara alltför vanskligt att i dåvarande sammanhang inlåta sig på en sådan ändring, som kunde ha vittgående konsekvenser. I lagrådet förordade likväl en ledamot, att stadgande infördes om att skade-

stånd fick jämkas eller bortfalla för annan medverkande än gärningsmannen, därest hans medverkan berott allenast på oaktsamhet.

Första lagutskottet anförde för sin del i avgivet utlåtande (39/1948) bl. a. följande:

Underlåtenhet att avslöja brott har straffbelagts endast vid vissa svårare brott, vid vilka den genom brottet åstadkomna skadan ofta kan väntas uppgå till betydande belopp. Det torde visserligen överensstämma med den allmänna rättsuppfattningen att underlåtenhet att avslöja ett svårt brott straffas, men att sådan underlåtenhet också skulle medföra skyldighet att solidariskt med gärningsmannen ersätta genom brottet uppkommen skada, t. ex. att utgiva livränta till en mördad persons änka, synes icke vara lika omedelbart förenligt med det allmänna föreställningssättet. Även om man med departementschefen vill betrakta den straffbelagda underlåtenheten att avslöja ett brott som en form av medverkan till brottet, förefaller det därför utskottet lämpligast att icke nu föreskriva skadeståndsskyldighet även för sådan medverkan, särskilt i betraktande av att frågan om jämkning av skadeståndsskyldigheten för den som allenast i ringa mån medverkat till brott befunnits böra skjutas på framtiden. Utskottet anser följaktligen, att 6 kap. 5 §, i överensstämmelse med vad lagrådets majoritet förordat, bör göras tillämplig endast då flera, på annat sätt än i 3 kap. 6 § första stycket sägs, medverkat till brott.

Riksdagen anslöt sig till utskottets ståndpunkt (rskr 379/1948).

Kommittén har för sin del upptagit tanken, att det bör införas ett stadgande som ger möjlighet att jämka skadeståndsansvaret för den som medverkat i allenast ringa mån. Enligt vad kommittén föreslår i andra stycket av förevarande paragraf skall, när medverkan är ringa, skadeståndet kunna jämkas (d. v. s. nedsättas eller bortfalla) efter vad som med hänsyn till graden av medverkan och övriga omständigheter finnes skäligt. Detta skall enligt förslaget gälla vare sig det är fråga om kriminaliserat eller om icke kriminaliserat vållande. För sådan jämkning talar vägande skäl. Den som genom bristande tillsyn möjliggör tillgrepp av vapen eller sprängämnen kan t. ex. medverka till stora skador, som tjuven åstadkommer därmed. Ofta är det också svårt att urskilja, hur långt en viss handling eller underlåtenhet kan sägas ha medverkat på ett sätt som uppfyller kraven på adekvat kausalsammanhang. Det finnes då ett behov av att kunna på ett rimligt sätt begränsa skadeståndsansvaret för den som allenast medverkat i ringa mån, utan att fördenskull fastslå, att kausaliteten ej sträcker sig längre. Givet är, att man vid prövningen av jämkningsfrågan måste taga stor hänsyn till den skadelidandes intressen. Denne är dock vanligen i viss mån tillgodosedd genom det skadeståndskrav som han har mot andra medverkande. Även där sådan rätt har begränsat värde eller saknas, bör enligt kommitténs mening försiktighet iakttagas, när det gäller att till skadeståndsskyldighet döma den som har medverkat till en viss effekt allenast i ringa mån.

Jämkning kan enligt kommitténs mening företrädesvis komma i fråga, när den medverkande endast varit culpös eller när hans medverkan består i underlåtenhet att ingripa som sig bort. Även i dessa fall måste graden av hans försummelse beaktas i varje särskilt fall och vägas mot den skadeli-

dandes berättigade intresse att få skadan ersatt. Vad särskilt angår medverkan genom underlåtenhet att avslöja brott kan det enligt kommitténs mening knappast vara erforderligt att vid sidan av den jämkningsregel som nyss nämnts upptaga något särskilt undantag för dylik underlåtenhet. Beträffande föräldrars och andra uppfostrares försummelser i vården om barn har kommittén tidigare förutsatt, att de skulle vara förenade med skadeståndsplikt men att jämkning av skadeståndsansvaret skulle kunna äga rum. Hur det förhåller sig enligt gällande lag när föräldrar eller uppfostrare gjort sig skyldiga till sådan underlåtenhet som avses i 3 kap. 6 § första stycket SL, förefaller ej fullt klart (jfr lydelsen av 3 kap. 6 § andra stycket). Troligen får de anses skadeståndsskyldiga, oavsett det undantag som nu görs i 6 kap. 5 § SL. Överhuvud är det enligt kommitténs mening mindre följdriktigt att från skadeståndsansvar undantaga vissa fall av vållande enbart därför att vållandet skett genom ett särskilt slags medverkan till skadan. I likhet med riksdagens första lagutskott anser kommittén dock, att det kan föra för långt att ålägga den som försummar att avslöja brott, när en plikt därtill föreligger, skyldighet att ersätta den skada som följer därav. Den erforderliga begränsningen kan emellertid uppnås med tillämpning av regler om adekvat kausalitet och användning av den föreslagna jämkningsregeln. Den som underlåter att avslöja brott har nog ofta ej någon mera konkretiserad föreställning om vilken skada som hotar, och man får icke ställa några större krav på vad han rimligen bör taga i beräkning. Kommittén anser vidare, att man överhuvud får iakttaga stor återhållsamhet när det uppkommer fråga om att ålägga någon vare sig straff eller skadeståndsansvar på den grund att han ej fullgjort en allmän medborgerlig plikt att i sin mån söka förhindra brott. Vad angår möjligheten att jämka skadeståndsansvaret i hithörande fall kan vidare framhållas, att underlåtenhet att avslöja brott enligt 3 kap. 6 § första stycket SL liksom enligt motsvarande stadgande i 23 kap. 6 § BrB är kriminaliserad allenast när brottet är av allvarlig beskaffenhet. Den passivitet som underlåtenheten att avslöja brottet innefattar torde regelmässigt i svårhetsgrad ej kunna jämföras med den gärning som bort förekommas. Förutsättning för tillämpning av jämkningsregeln i kommitténs förslag till andra stycke i 2 § bör därför regelmässigt vara för handen. Om ej omständigheterna är särskilt graverande för den som underlåtit att ingripa eller en särskild plikt att handla åvilat honom på grund av tjänsteställning e. l., torde det vara välmotiverat att i överensstämmelse med gällande lag låta skadeståndet helt bortfalla. Kommittén vill i anslutning till det nu sagda också framhålla, att det enligt kommitténs mening är en fördel att skadeståndet — liksom för föräldrar och andra uppfostrare — enligt förslaget må jämkas även i fall när det förelegat en tjänsteplikt att handla och skyldigheten att avslöja brottet sålunda icke enbart baseras på en medborgerlig plikt.[2]

[2] Om två eller flera är ersättningsskyldiga till följd av samma skada, uppkommer vissa problem, som förtjänar beröras, ehuru de väsentligen är av teoretisk art. Problemen är dock icke nya utan kan uppkomma i alla fall, då för närvarande möjlighet finns

3—5 §§.

Dessa paragrafer har redan behandlats ingående.

Beträffande 3 § vill kommittén framhålla, att den — på sätt framgår av sammanhanget — liksom 1 och 2 §§ handlar endast om person- eller sakskada men att den kompletteras av 12 § i förslaget, såvitt angår skada genom brott. Bestämmelsen om jämkning av skadeståndsansvaret för ungdom i åldern 15—21 år har upptagits före stadgandet om det skadeståndsansvar som skall åvila barn under 15 år, eftersom den förra bestämmelsen allenast utgör ett avsteg från huvudregeln i 1 §. I övrigt må understrykas, att även jämkningsregeln i 3 § ansluter sig till 1 § och därför allenast hänför sig till skadeståndsskyldighet på grund av vållande.

I 4 § har uttryckligen angivits, att lagrummet gäller allenast person- eller sakskada. Detta sammanhänger med att där stadgat skadeståndsansvar utformats självständigt och sålunda ej är avhängigt av 1 §. Även 4 § kompletteras såsom förut nämnts av 12 § i förslaget, såvitt angår skadestånd på grund av brott. Kommittén har tidigare framhållit att med brott avses straffbelagd gärning, beträffande barn oavsett att det på grund av sin underårighet ej kan straffas.

Även 5 § nämner uttryckligen, att paragrafen ej avser annat än person- och sakskada. Den kompletteras av 12 §, på samma sätt som förhållandet är med 4 §. Att ordet »brott» i 12 § ej förutsätter subjektiv straffbarhet blir självfallet av underordnad betydelse, när fråga är om föräldrars och andra vårdnadshavares skadeståndsansvar.

Med anledning av vad kommittén tidigare anfört om terminologin i 4 §, som beträffande barn undviker att beteckna deras handlande med ordet vållande, må framhållas, att även barn får anses regresspliktiga när i särskilda lagar stadgas att den som på särskild grund ålagts att utgiva skadestånd är berättigad att söka sitt åter av den som vållat skadan. Såsom kommittén framhållit använder ej heller gällande lag i 6 kap. 6 § SL ordet vållande när det gäller barn. Någon tvekan torde ej fördenskull råda om att regressanspråk det oaktat kan riktas mot barn.

att begränsa skadeståndsansvaret till ett mindre belopp än skadan. Uppgår exempelvis skada, som vållats av A och B, till 50 000 kr och begränsas skadeståndsskyldigheten för envar av A och B till 30 000 kr, skall den skadelidande C äga att av A och B tillsammans utfå 50 000 kr. Han kan därvid bl. a. välja att uttaga 30 000 kr hos A och 20 000 kr hos B. Frågan, huruvida A i sådant fall äger regressrätt mot B för något av vad A nödgats utgiva, prövas enligt 7 §. Därmed att A och B ålagts lika stor skadeståndsskyldighet i förhållande till den skadelidande C är ej sagt, att A och B inbördes skall dela bördan lika. När dom meddelas i hithörande fall, får beaktas, att den ej formuleras på sådant sätt att den skadelidandes rätt att av de skadevållande uttaga ersättning för skadans hela belopp inkräktas, när en sådan begränsning ej är avsedd. Domen kan i det angivna exemplet formuleras sålunda, att A och B åläggs att solidariskt ersätta den skada som tillskyndats C, 50 000 kronor, med den begänsningen att ingendera skall vara skyldig att till C utgiva mera än 30 000 kr. Situationerna kan naturligen tänkas bli mera komplicerade än nu angivits, men kommittén har ej ansett det praktiskt behövligt att gå närmare in på huru då skall förfaras.

6 §.

Av den redogörelse för gällande rätt som kommittén tidigare lämnat framgår, att skadeståndsansvaret för barn samt för sinnessjuka och jämställda nu behandlas i en gemensam bestämmelse i 6 kap. 6 § SL. I förslaget har frågan om skadeståndsansvar för sinnessjuka och med dem jämställda blivit föremål för särskilda bestämmelser i förevarande 6 §.

Sådana personer som nu omtalas i 5 kap. 5 § SL — d. v. s. sinnessjuka och med dem jämställda — skall enligt 6 kap. 6 § SL svara för skada som de gör, om och i den mån det med hänsyn till vederbörandes sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt. Vad han sålunda utgivit äger han söka åter av den som genom underlåten vård om hans person vållat skadan. I 5 kap. 5 § SL sägs, att den som begår gärning under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur att den måste anses jämställd med sinnessjukdom ej må fällas till ansvar för gärningen och att straff ej heller må ådömas, när någon utan eget vållande tillfälligt råkat i sådant tillstånd att han är från sina sinnens bruk och begått en straffbelagd gärning i det tillståndet. Lagrummet har ej någon fullständig motsvarighet i BrB, som beträffande sinnessjuka och med dem jämställda bygger på ett nytt system. Kommittén har emellertid ansett, att för utformningen av en ny skadeståndsbestämmelse viss ledning kan hämtas av 33 kap. 2 § första stycket sammanställt med 1 kap. 2 § andra stycket BrB och av 1924 års lag om verkan av avtal som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet. I förstnämnda lagrum stadgas, att för brott som någon begått under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så djupgående natur att den måste anses jämställd med sinnessjukdom ej må tillämpas annan påföljd än överlämnande till särskild vård eller, i vissa fall, böter eller skyddstillsyn. I 1 kap. 2 § andra stycket BrB stadgas, att om gärning begåtts under självförvållat rus eller gärningsmannen eljest genom eget vållande tillfälligt var från sina sinnens bruk, därav icke må föranledas att gärningen ej anses som brott. I 1924 års lag stadgas bl. a., att om någon ingått avtal under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, avtalet skall vara ogiltigt.

Kommittén förordar, att såsom huvudregel i 6 § upptages ett stadgande, enligt vilket den som under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten orsakar person- eller sakskada är skyldig att ersätta denna i den omfattning som med hänsyn till omständigheterna prövas skälig. Liksom kommittén i 4 §, när det gäller barn, undvikit att tala om vållande, så använder kommittén ej heller i förevarande 6 § denna term för att beteckna de sinnessjukas eller med dem jämställdas handlande. Kommittén förutsätter, att skadestånd t. ex. skall kunna åläggas en person som efter fullt utbruten sinnessjukdom dödar någon, även om i det särskilda fallet inverkan av sjukdomen är sådan att man ej vill tala om uppsåt eller vårdslöshet. Kommittén har därför även här

ansett sig böra undvika ordet vållande. Det må erinras om att de sinnessjuka och med dem jämställda får anses underkastade regressansvar när någon på grund av deras handlande nödgats utgiva skadestånd, nämligen i den omfattning som förevarande lagrum ålägger dem skadeståndsplikt.

Såsom en andra punkt i 6 § har kommittén upptagit stadgande, att om någon genom eget vållande tillfälligt var från sina sinnens bruk, detta tillstånd ej skall föranleda nedsättning av det skadeståndsansvar som eljest skolat gälla. Stadgandet torde överensstämma med gällande rätt, eftersom 6 kap. 6 § SL ej åsyftar sådana fall, då någon genom eget vållande råkat i omtöckningstillstånd eller liknande och den allmänna culparegeln är tillämplig.

I 6 § har vidare, såsom andra stycke, upptagits stadgande om skadeståndsansvar för den som medverkat till uppkommen skada genom försummelse i vården om skadevållaren. Ett sådant skadeståndsansvar förutsätts redan nu gälla enligt vad som framgår av andra punkten i 6 kap. 6 § SL. Förslaget stadgar, att i förevarande fall vad i 5 § av förslaget sägs skall äga motsvarande tillämpning. Detta innebär att skadeståndet må jämkas, om det med hänsyn till försummelsens art och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande. De skadeståndsskyldiga som här kan komma i fråga kan undantagsvis vara föräldrar eller andra anhöriga, som har att taga vård om vederbörande, men framförallt personal på olika slags anstalter.[3]

7 §.

Det kan av skilda anledningar inträffa, att två eller flera blir solidariskt ansvariga för en och samma skada. Kommittén har ej orsak att här söka redogöra för alla de olika kombinationer som kan tänkas. Förevarande lagrum i förslaget behandlar ej heller andra fall än då skadeståndsansvar grundas på någon bestämmelse i den av kommittén föreslagna lagen. De skadeståndsfall som där regleras förutsätter alla vållande eller — i 4 och 6 §§ — ett handlande som står vållande nära. Det är ändå tydligt, att orsakerna kan vara av mycket skiftande beskaffenhet. En av flera medverkande kan ha handlat uppsåtligen, medan en annan medverkande endast brustit i tillsyn eller på annat sätt varit culpös. En sådan situation kan t. ex. föreligga, när det gäller barns och föräldrars ansvar med anledning av barnets handlingar.

I samtliga fall, då den föreslagna lagen föranleder att två eller flera blir ersättningsskyldiga för en och samma skada, ger förslaget i förevarande paragraf möjlighet till fördelning av skadeståndsbördan mellan dem inbördes efter vad som finnes skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndsansvaret och övriga omständigheter. Detta står i stort sett i överensstämmelse med gällande rätt, men innebär en nyhet, såvitt angår förhållandet mellan

[3] Jämkningsmöjlighet för personalen följer även av det förslag om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar som kommittén överväger och avser att framlägga senare. Det torde emellertid ej vara ur vägen att upptaga en jämkningsregel som gäller för dem även i förevarande förslag, helst som en motsvarighet lämpligen bör finnas till den jämkningsmöjlighet som i 5 § föreslås för föräldrar och vårdnadshavare, när det gäller skadeståndsansvar med anledning av barns handlingar.

barn respektive sinnessjuka och med dem jämställda, å ena sidan, samt barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare respektive dem som har vården om sinnessjuka och jämställda, å andra sidan. Såsom förut påpekats saknar förslaget sålunda motsvarighet till det nuvarande stadgandet i 6 kap. 6 § andra punkten SL enligt vilket barn respektive sinnessjuk eller därmed jämställd, som utgivit skadestånd i fall som avses i första punkten, äger söka åter vad han utgivit av den som genom underlåten vård om hans person vållat skadan. Det skall sålunda enligt förslaget även i fall som nu nämnts prövas efter omständigheterna, hur skadeståndsbördan skall slutligen fördelas. Kommittén har förut (s. 30) framhållit, att t. ex. barn i åldrarna närmast före 15 år kan göra sig skyldiga till svåra brott och att det kan vara alltför strängt att föräldrarna på grund av någon försummelse i tillsyn eller liknande skall i förhållande till barnet slutligen svara för skadeståndet samt att det även i andra fall, när barnet har tillgångar, kan vara stötande att föräldrarna skall slutligen vidkännas hela skadeståndsbördan, om ansvarsförsäkring saknas. Beträffande den skälighetsbedömning som förslaget förutsätter är svårt att ge några närmare riktlinjer. Givetvis bör hänsyn tagas till om barnet handlat avsiktligt, medan föräldrarna endast varit culpösa. Men det bör även beaktas vad man överhuvud kan kräva av barnet, liksom graden av föräldrarnas culpa.

Ett annat fall av solidariskt ansvar som kan böra nämnas är, att en vuxen person och ett barn under 15 år gemensamt planerat brott. I sådant fall torde hela skadeståndsbördan böra slutligen åvila den vuxne, om ej särskilda omständigheter föranleder till annat. Man kan emellertid tänka sig, att den ene av de medverkande närmar sig 15-årsgränsen medan den andre endast är ett par år äldre. Det är ej då så givet, att den senare bör slutligen bära hela skadeståndsbördan. När fråga är om tillgrepp eller liknande, bör naturligtvis också inverka vem som gjort sig nytta av egendomen.

Kommittén vill till sist nämna, att en specialreglering av skadeståndsbördans fördelning mellan arbetsgivare och arbetstagare ingår i det förslag till lag om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar som kommittén överväger.

8 §.

Enligt 6 kap. 2 § SL skall i mål om kroppsskada under skadeståndet räknas icke allenast läkarlön och annan kostnad utan även ersättning för hinder och brist i den skadades näring, för sveda och verk samt för lyte och annat stadigvarande men, om sådant blivit honom tillfogat. Stadgandet motsvaras av 8 § i förslaget, som icke avser att innebära någon saklig ändring.

9 §.

Denna paragraf i förslaget avser att ersätta 6 kap. 4 § SL. I sistnämnda lagrum sägs, att om någon, som jämlikt stadgande i lag äger rätt till underhåll av den som blivit dödad, kommer att genom dennes frånfälle sakna erforderligt underhåll, skadestånd skall tilläggas honom efter vad som med av-

seende å såväl den brottsliges tillgångar som andra omständigheter prövas skäligt. Skadeståndet må efter omständigheterna sättas att utgå på en gång eller på särskilda tider.

Riksdagen har på sin tid genom skrivelse den 25 maj 1946, nr 270, begärt revision av ifrågavarande bestämmelser om efterlevandes rätt till skadestånd, enär alltför begränsade ersättningar bestämdes till efterlevande. Chefen för justitiedepartementet överlämnade därefter skrivelsen till den år 1952 tillsatta bilskadeutredningen för att denna skulle verkställa den begärda revisionen. Bilskadeutredningen fann emellertid, att arbetet därmed icke lämpligen kunde utföras i samband med dess egentliga uppdrag, som redovisades i betänkande den 1 oktober 1957 (SOU 1957: 36). Enligt vad kommittén inhämtat har bilskadeutredningen ej heller senare upptagit arbetet.

Kommittén har ej för sin del erhållit i uppdrag att verkställa någon revision av bestämmelserna i 6 kap. 4 § SL. Enligt kommitténs mening har också frågan kommit i ett nytt läge i följd av den stora pensionsreformen, som i vid omfattning tillgodoser efterlevandes försörjningsbehov. Även grupplivförsäkringen har avsevärd betydelse vid dödsfall. Kommittén har i övrigt den uppfattningen, att den allmänna inställningen till hithörande spörsmål blivit mera liberal än tidigare. Det må även erinras om att genom höjning av försäkringssummorna vid trafikförsäkring möjligheten att utdöma ersättning till efterlevande med tillfredsställande belopp väsentligt förbättrats, utan att den skadeståndsskyldige oskäligt betungas. 9 § i förslaget innehåller därför icke någon ändring av de nuvarande bestämmelserna i ämnet.

Liksom gällande 6 kap. 4 § SL upptager förslaget bestämmelse, att ersättningen till efterlevande må sättas att utgå på en gång eller på skilda tider. Enligt kommitténs mening är stadgandet strängt taget överflödigt. Det kan också redaktionellt möjligen synas utgå från att, när skadestånd skall bestämmas för invaliditet, man icke skulle ha frihet att välja mellan livränta och ett engångsbelopp. Stadgandet skulle på så sätt kunna leda till felaktiga motsatsslut. Kommittén har likväl ej ansett det lämpligt att utesluta stadgandet, som otvivelaktigt är upplysande för de fall som avses därmed. Det synes ej heller i praktiken hittills ha vållat något missförstånd i antydd riktning.

10 §.

I 6 kap. 3 § SL stadgas till komplettering av föregående paragrafer i kapitlet, att vedergällning även skall givas för lidande som genom brott mot personliga friheten eller genom ärekränkande gärning må anses någon tillskyndat. Vidare stadgas — i andra stycket av samma paragraf — att den som är saker till ärekränkande gärning må, där den andre äskar det, efter omständigheterna dömas att erlägga kostnad till tryckning i allmän eller ortens tidning av den dom, varigenom denne vunnit upprättelse.

I kommitténs förslag har motsvarighet till 6 kap. 3 § första stycket SL

upptagits såsom första stycke i 10 §. Möjligheten att utdöma ersättning för sådan olägenhet eller ideell skada som här är i fråga har därvid vidgats något. Enligt förslaget skall sålunda ersättning givas för lidande som tillfogas genom brott mot den personliga friheten, annat ofredande, ärekränkning eller dylik brottslig gärning. Under brott mot den personliga friheten torde få inbegripas bl. a. sådana sedlighetsbrott som innebär angrepp mot person. Med ofredande åsyftas hemfridsbrott och annat brottsligt handlande som bereder liknande obehag (alltså ej enbart vad BrB benämner ofredande i 4 kap. 7 §). Ordet ärekränkning används i förslaget i samma betydelse som i 5 kap. BrB. Med de avslutande orden »dylik brottslig gärning» åsyftas närmast falskt åtal, falsk angivelse och falsk tillvitelse, respektive obefogat åtal, obefogad angivelse och vårdslös tillvitelse, varom stadgas i 15 kap. BrB.

Det har icke synts lämpligt att avgränsa skadeståndsbestämmelsen mera än som skett. Den bör ge utrymme för att utdöma skälig gottgörelse åt den som blivit personligen kränkt, och kommittén anser ej, att man behöver befara något missbruk av den föreslagna vidare formuleringen.

Även andra stycket i nuvarande 6 kap. 3 § SL har sin motsvarighet i förslaget. Bestämmelsen har i förslaget fått en något vidgad innebörd. Enligt andra stycket av 10 § i förslaget skall den som gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylikt kunna, om det yrkas, efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet. Även denna bestämmelse inkluderar sådana fall då någon gjort sig skyldig till falskt åtal, falsk angivelse och liknande. Bestämmelsen är enligt orden ej inskränkt till sådana fall då målsäganden vunnit upprättelse genom domen, men självfallet kan skyldighet att bekosta tryckning av domen ej åläggas i andra fall än då åklagaren eller målsäganden helt eller delvis vinner målet i huvudsaken. Kommittén utgår vidare från att rätten skall, om så erfordras, kunna närmare bestämma i vilka delar domen skall återgivas i pressen. Förslaget medger, att domstolen föreskriver att domen skall tryckas i flera ortstidningar, om det finnes angeläget ur målsägandens synpunkt. Om viss beskyllning vunnit spridning i rikspressen, kan också med stöd av lagrummet föreskrivas, att domen skall spridas på motsvarande sätt.

11 §.

Kommittén har övervägt att under förevarande paragraf upptaga en bestämmelse som begränsar möjligheten att överlåta rätt till ersättning med anledning av personskada eller liknande innan skadeståndet bestämts, liksom möjligheten att, sedan skadeståndet bestämts i form av livränta, överlåta själva rätten till livränta. Det har emellertid synts vanskligt att utan nordiskt samarbete och en mera ingående utredning upptaga dessa frågor som delvis är av tveksam beskaffenhet. De inverkar ej blott på den berättigades rådighet utan även på borgenärers rätt att vinna betalning ur rättigheten genom utmätning eller konkurs samt på makes giftorätt. Beträffande frå-

gan om skydd mot utmätning och konkurs kommer lagberedningen att vid sin revision av utsökningsrätten behandla vad som bör gälla i fråga om skadestånd som här avses.

En mindre fråga som kommittén däremot ansett kunna behandlas i förevarande sammanhang är, vilken inverkan som den skadeståndsberättigades död skall ha på rätt till ersättning för annat än ekonomisk skada. Här kommer främst i fråga ersättning för sveda och värk eller för kvarstående lidande men även gottgörelse med anledning av ärekränkning o. d. som avses i 10 §. Det anses i rättspraxis, att rätten till ersättning för icke ekonomisk skada förfaller, om ej den skadevållande innan målsäganden avlidit utfäst sig att betala ersättning i förevarande hänseende eller också ersättningsskyldighet före dödsfallet ålagts genom dom. Att domen vunnit laga kraft dessförinnan anses icke behövligt.[4]

I Danmark gäller, att krav på gottgörelse för sådan icke ekonomisk skada som här avses går i arv, när anspråket medgivits eller talan väckts vid domstol eller yrkande framställts i brottmål på närmare angivet sätt (15 § stk 3 i lov den 15 april 1930 om ikrafttraeden af borgerlig straffelov). I Norge gäller, att krav av hithörande beskaffenhet (på opreisning enligt vissa lagrum) icke går i arv, med mindre det är medgivet eller talan väckts före dödsfallet (§ 27 i loven den 22 maj 1902 om den almindelige borgerlige straffelovs ikrafttraeden). I Finland är, efter en målsägandes död, hans rättsinnehavare ej berättigade att söka ersättning för sveda och värk eller för lyte eller annat stadigvarande men eller för lidande som förorsakats genom våldtäkt, frihetens förlust eller annat dylikt (9 kap. 8 § SL). I praxis har dock arvingarna tillåtits fortsätta ett i rättegång framställt yrkande angående ersättning för sveda och värk.[5]

Enligt kommitténs mening är den regel som utbildats i svensk rättspraxis icke tillfredsställande i de vanliga fall då det är fråga om ersättning i anledning av kroppsskada. I alla fall, då den skadade utgått från att saken skulle regleras på frivillighetens väg men förhandlingarna ej framskridit till en uppgörelse, går de efterlevande förlustiga rätten att lyfta ersättning t. ex. för sveda och värk. Målsägandens motpart kan avsiktligt draga ut på tiden för att vinna en fördel, om den skadade hinner avlida av skadorna. Har saken gått till rättegång, är det tillfyllest, att dom varigenom talan bifalles, meddelas i första instans. Skulle domen i första instans gå målsäganden emot, och dödsfallet inträffa innan andra instans dömt i saken, kan ersättning för icke ekonomisk skada ej därefter utdömas, även om talan finnes ha varit grundad. Principen kan sägas vara, att sedan det fallit en dom som ger ersättning för icke ekonomisk skada, den ej skall ändras enbart därför att målsäganden avlidit innan domen vunnit laga kraft. Konsekvensen får väl anses vara, att om en instans uppskattat ersättningen i fråga till visst

[4] Se NJA 1910 s. 619 och 1927 s. 360 (betr. ersättning för lidande i följd av falskt åtal resp. ärekränkning) samt NJA 1917 s. 339, 1933 s. 416, 1941 s. 507 och 593, 1946 s. 529 och 1948 s. 16 (betr. ersättning för sveda och värk o. d. vid kroppsskada; jfr betr. äldre praxis NJA 1909 s. 369 och 1915 s. 90).

[5] Kivimäki & Ylöstalo, Lärobok i Finlands civilrätt, 1961, s. 397.

belopp, högre instans ej kan höja beloppet men väl nedsätta det. Rätten till ersättning blir i dessa fall beroende av processuella tillfälligheter.

Att finna en ur alla synpunkter tilltalande lösning av hithörande spörsmål är knappast möjligt. Kommittén anser emellertid, att den nuvarande ordningen hos oss passar illa till nutida förhållanden, särskilt med hänsyn till att så många ersättningar för personskador regleras under hand av försäkringsbolagen, framför allt trafikskador. Det kan, utan att någon dålig avsikt föreligger från bolagens sida, draga ut långt på tiden innan uppgörelse träffas, framför allt innan ersättning för sveda och värk och för kvarstående lidande bestäms. Under tiden ersätts löpande kostnader, förlust av inkomst o. d., när saken anses klar. Ej så sällan avlider den skadade innan slutreglering ännu skett. Ibland utger försäkringsbolagen då frivilligt till de närmaste något slags ideellt skadestånd, om det anses påkallat av ömmande skäl.

Kommittén anser att en bättre ordning uppnås, om man anknyter till att krav framställts hos den skadeståndsskyldige eller någon som företräder honom.[6] I det senare hänseendet utgår kommittén från att försäkringsinrättning, hos vilken den skadeståndsskyldige är försäkrad, äger företräda honom inom försäkringens ram. Såvitt angår trafikförsäkring torde dessutom redan av 3 § trafikförsäkringslagen följa, att det är tillfyllest att krav framställts hos försäkringsgivaren, eftersom den skadade har en rätt att enligt vad där sägs utbekomma skadeståndet av denne.

Såvitt angår krav hos försäkringsgivare torde det knappast uppstå några svårigheter att utreda, om krav framställts eller ej. Detta sker naturligen ofta i skriftlig form eller också registreras kravet i den akt som finns för försäkringstagaren. I andra fall än nu nämnts kan det givetvis uppkomma vissa svårigheter att utreda, huruvida krav framställts eller ej. När krav riktas mot stat eller kommun eller större företag, torde dock frågan ligga till på ungefär samma sätt som när krav riktas mot försäkringsgivare. I övrigt torde det icke kunna undvikas, att tvist ibland kan uppkomma, huruvida krav framställts före dödsfallet. Det ankommer då enligt vanliga regler på dödsboet att visa, att så skett.

Ett annat spörsmål av praktisk betydelse är, hur individualiserat kravet behöver vara. Det blir här fråga om en tolkning av vad som kan vara avsett med kravet. Enligt kommitténs mening bör detta ges en så vidsträckt tolkning som möjligt. Därest någon vänt sig till försäkringsinrättning med begäran om ersättning, bör detta sålunda in dubio anses innefatta anspråk på ersättning i alla hänseenden som kan komma i fråga.

Redan av vad nu sagts följer, att det enligt kommitténs mening ej bör vara erforderligt att kravet preciserats till visst belopp. Visserligen kan det verka i viss mån främmande, att efterlevande angiver vad de anser vara skälig ersättning för det lidande som den döde haft. I valet mellan olika tänkbara alternativ har kommittén emellertid funnit, att man bör bortse därifrån hellre än att uppställa ytterligare förutsättningar för att ersättning

[6] Jfr Hakulinen, Festskrift til Henry Ussing s. 146.

skall utgå. Även med nuvarande ordning inträffar, att de efterlevande får tillgodogöra sig ersättning för sveda och värk o. d., såsom då ersättningen hunnit bestämmas genom dom eller avtal och den skadade avlider strax därefter. En given fördel med förslaget är, att den skadeståndsskyldige ej vidare kan spekulera i en vinst av att draga ut på förhandlingarna om skadans reglering.

Även om den av kommittén föreslagna regeln godtages blir givetvis ej målsägandens död utan betydelse för skadeståndet. Ersättning för sveda och värk, som ej redan bestämts genom avtal eller dom, skall sålunda ej utgå för längre tid än till dödsfallet. På samma sätt bortfaller ersättning för framtida lidande med avseende å tiden efter dödsfallet, som ej redan blivit fastställd genom avtal eller dom. Kommittén utgår också från att, om målsäganden avlider efter det ersättning för framtida lidande fastställts genom dom men innan domen vunnit laga kraft, högre instans skall på talan av den skadeståndsskyldige begränsa ersättningen till vad som belöper på tiden före dödsfallet.[7]

Vad här sagts om icke ekonomisk skada när någon skadats och avlider har motsvarande tillämpning, när det gäller ersättning för personligt lidande i andra fall, ofredande, ärekränkning och dylikt. Dessa ersättningar spelar emellertid en underordnad roll, och det är av mindre betydelse när rätten till ersättning skall anses bevarad. Såvitt kommittén kunnat finna möter ej betänkligheter att tillämpa samma regel i dessa fall.

Kommitténs förslag närmar sig den reglering som gäller i Danmark och Norge, med den skillnaden att kommittén ej uppställt något villkor att anspråket på ersättning skall ha framställts i viss form. Förslaget synes också komma den finska rätten närmare.

Bestämmelsen i 11 § av förslaget lyder, att rätten till ersättning för annat än ekonomisk skada förfaller, om den skadeståndsberättigade avlider innan krav framställts. Stadgandet avser endast sådan ersättning för icke ekonomisk skada som eljest skolat utgå enligt förslaget. Frågan i vad mån regeln bör gälla på andra områden får prövas i rättstillämpningen. Uppenbart är, att den föreslagna regeln skall analogiskt tillämpas t. ex. i fråga om ersättning för sveda och värk i fall som avses i bilansvarighetslagen.

12 §.

Som förut nämnts gäller bestämmelserna i 1—7 §§ av förslaget allenast person- eller sakskada men däremot ej direkt åsamkad allmän förmögenhetsskada, t. ex. intrång i näring utan samband med person- eller sakskada. Bestämmelsen i 6 kap. 1 § SL gör ej någon sådan begränsning men gäller å andra sidan endast skada genom brott. Kommittén har ansett, att någon inskränkning i möjligheten att utdöma ersättning för allmän förmögenhetsskada med anledning av brott ej bör göras, men har ej varit beredd att söka reglera frågan i vad mån ersättning i andra fall bör utgivas för direkt åsamkad allmän förmögenhetsskada. Det må i detta sammanhang påpekas,

[7] Jfr NJA 1933 s. 416 och 1941 s. 507.

att man även när det gäller brott får iakttaga försiktighet vid prövning, om skada, som någon därav lider, är ersättningsgill. Härför förutsätts bl. a., att den bestämmelse som överträtts må anses given även i de enskildas intresse och ej allenast är en ordningsföreskrift eller eljest endast avser att tjäna det allmännas intresse i ett eller annat hänseende.

I enlighet med det sagda stadgas i 12 § av förslaget att vad i 1—7 §§ sägs med avseende å ersättning i anledning av person- eller sakskada skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om ekonomisk skada som någon utan samband med person- eller sakskada åsamkar annan genom brott.

Slutstadgande

Den föreslagna lagen bör träda i kraft samtidigt som BrB, den 1 januari 1965.

Av allmänna principer torde följa, att de nya reglerna i 1—10 och 12 §§ om rätt till skadestånd ej blir tillämpliga, när den skadegörande handlingen (eller underlåtenheten att handla) inträffat före nya lagens ikraftträdande, såvida ej annat stadgas. Det kunde vara önskvärt, att föreslagna jämkningsmöjligheter kunde få tillämpas även när skadan vållats före nya lagens ikraftträdande. Kommittén har emellertid ej ansett sig böra föreslå en sådan avvikelse från huvudregeln.

Vad angår stadgandet i 10 § andra stycket om åläggande att låta dom tryckas i tidning utgår kommittén från att den nya bestämmelsen, i den mån den innefattar någon ändring, skall bli tillämplig så snart dom meddelas efter nya lagens ikraftträdande.

Beträffande slutligen 11 § i förslaget torde tidpunkten för målsägandens död bli avgörande för frågan om tillämpning av äldre eller ny lag med avseende å dödsbos rätt till ersättning för icke ekonomisk skada.

De nuvarande bestämmelserna i 6 kap. SL torde komma att upphävas genom promulgationslagen till nya BrB. Kommitténs förslag upptager alltså icke något stadgande därom. Emellertid har det synts önskvärt att i slutstadgandet till nu föreliggande förslag upptaga en bestämmelse som anger att, där i lag eller författning förekommer hänvisning till bestämmelse i 6 kap. SL, den i stället skall gälla motsvarande stadgande i nya lagen.

BILAGA 1

Översikt av svensk rätt beträffande skadeståndsansvar för barn och deras föräldrar

av hovrättsassessor Ulf Nordenson

Historik

I äldre lagberedningens förslag till straffbalk av år 1844 upptogs i 8 kap. 7 § ett stadgande om skadeståndsansvar för personer under 15 år och sinnessjuka personer (»den som är avvita eller vilken förståndets bruk, genom sjukdom eller ålderdomssvaghet, är berövat»; den som »utan egen skuld råkat i sådan sinnesförvirring, att han ej till sig visste»; stadgandet skulle också gälla, när »dövstum begått gärning, vars straffbarhet han, för bristande undervisning eller erfarenhet, ej kunnat inse»). Därest skadestånd ej kunde utfås av någon, som var förfallen till ansvar för underlåten vård över den som skadan gjorde, skulle den skadelidande äga rätt att erhålla skadeståndet av dens egendom som skadan gjorde. Skadeståndet skulle emellertid kunna jämkas efter vad som prövades skäligt med avseende såväl på vederbörandes större eller mindre förmåga att inse sin handlings skadlighet som på de tillgångar han ägde till skadeståndets gäldande. Det föreslagna stadgandet innehöll slutligen en bestämmelse om att till skadestånd ej fick tagas vad som till uppfostran för barn eller underhåll för avvita eller dövstum funnes nödigt.

Den föreslagna jämkningsregeln liksom stadgandet till skydd mot att tillgångar som behövdes för uppfostran eller underhåll togs i anspråk för gäldande av skadestånd uteslöts vid lagförslagets behandling vid 1862—63 års riksdag. I 6 kap. 6 § av 1864 års strafflag inflöt således blott ett stadgande om att barn och sinnessjuka skulle med sin egendom svara för skada som de orsakat, i den mån skadeståndet ej kunde erhållas hos någon som för underlåten vård över den skadevållande var förfallen till ansvar för vållande. Någon nedsättning av barnets eller den sinnessjukes ansvar på grund av den skadevållandes otillräknelighet eller av hänsyn till hans ekonomiska villkor medgav icke denna bestämmelse.

I litteraturen har Winroth, med hänvisning till vissa uttalanden av lagutskottet till 1862—63 års riksdag, hävdat att det för inträde av ansvarighet enligt bestämmelsen skulle fordras, att gärningen, därest den handlande varit kriminellt tillräknelig, kunnat i såväl objektivt som subjektivt hänseende kännetecknas såsom ett brott.[1] Härav skulle då följa, att en gärning som allenast innefattade vållande till egendomsskada, föll utanför stadgandets tillämpningsområde. Något avgörande i praxis som gav klarhet i denna fråga synes ej föreligga. I allt fall torde det ha rått enighet om att en gärning som ej skulle medföra skadeståndsskyldighet för en kriminellt tillräknelig person icke heller kunde ådraga ett barn eller en sinnessjuk person skadeståndsansvar.[2]

[1] Winroth, Strödda uppsatser, IV, Om skadestånd, 1907, s. 81 not 1.
[2] Winroth, a. a. s. 151, samt NJA II 1924 s. 617.

1924 års lagstiftning

Lagberedningen erhöll år 1918 uppdrag att företaga revision av ärvdabalken. Vid behandling av förmynderskapsrätten framlade beredningen i sitt år 1921 avgivna betänkande med förslag till lag om förmynderskap m. m. förslag till ändrad lydelse av 6 kap. 6 § SL. Beredningens förslag ledde år 1924 till lagstiftning och 6 kap. 6 § SL erhöll då följande lydelse:

»Är skada gjord av person under femton år eller sådan, som i 5 kap. 5 § [strafflagen] omtalas, vare han pliktig att ersätta skadan, om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt. Vad han sålunda utgivit äge han söka åter av den, som genom underlåten vård om hans person vållat skadan.»

Bortsett från en mindre redaktionell jämkning överensstämmer stadgandet med beredningens förslag. (Det må erinras att de straffrättsliga bestämmelserna i 5 kap. 5 § SL om otillräkneliga personer vid denna tid hade följande lydelse: »Gärning som begås av den som är avvita, eller vilken förståndets bruk, genom sjukdom eller ålderdomssvaghet, är berövat, vare strafflös. Har någon, utan egen skuld, råkat i sådan sinnesförvirring, att han ej till sig visste; vare ock gärning, den han i det medvetslösa tillstånd förövar, strafflös.» 5 kap. 5 § erhöll sin nuvarande lydelse genom lagändring 1945.)

Den ändring av 6 kap. 6 § SL som sålunda vidtogs var åtminstone delvis betingad av ny lagstiftning om förmynderskap. Genom vissa bestämmelser i den nya förmynderskapslagen ålades en omyndig, som — utan att ha gjort sig skyldig till straffbart förfarande — genom falska uppgifter om sin behörighet vilselett den, med vilken han slutit ett avtal, att i skälig omfattning gälda ersättning, förutom för värdet av det mottagna, även för den förlust som föranletts av avtalet. En motsvarande bestämmelse upptogs i 1924 års lag om verkan av avtal som slutits under inflytande av rubbad själsverksamhet.

1924 års lagstiftning om ändring av 6 kap. 6 § SL hade emellertid ett vidare syfte.[3] Man ansåg avsaknaden av en möjlighet för domstolen att efter omständigheterna nedsätta skadeståndet i de fall som åsyftas i lagrummet i och för sig utgöra en betydande brist och en obillighet. Lagberedningen hänvisade till att man i de främmande lagar som överhuvud inlåtit sig på att försöka föreskriva en viss skadeståndsskyldighet för otillräkneliga personer i allmänhet låtit en dylik avvikelse från allmänna rättsgrundsatser komma till uttryck i en befogenhet för domstolarna att bestämma skadeståndet efter billighetsgrunder. Det framhölls vidare, att en dylik befogenhet syntes bäst överensstämma med rättsmedvetandet. Härvid betonades bl. a., att skadeståndsskyldigheten för minderåriga eller eljest kriminellt otillräkneliga personer ofta innebar en avvikelse från allmänna grundsatser och därför i tillämpningen krävde en varsamhet som tog hänsyn till alla föreliggande omständigheter. Då frågan, om och i vilken mån skadeståndsskyldighet borde inträda, skulle bero på en prövning av omständigheterna i varje särskilt fall, syntes stadgandets tillämpningsområde icke behöva inskränkas till gärningar som i och för sig kunde betecknas som brott.

Bland omständigheter som enligt det nya stadgandet skulle tagas i betraktande nämns först gärningsmannens sinnesart. Lagberedningen synes därmed icke närmast ha åsyftat barnets medfödda egenskaper utan i första hand barnets inställning i det särskilda fallet. Beredningen uttalade sålunda, att vederbörandes sinnesart »kan sträcka sig från en ganska obetydlig oförsiktighet ända till skadelystet syfte». Vidare framhålles i lagrummet gärningens beskaffenhet, varmed särskilt åsyftades gärningens större eller mindre farlighet. Beredningen uttalade, att olikheten i förmögenhetsförhållanden på den skadevållandes och den skadelidandes sida också borde beaktas men att detta icke betydde mera än att, där

[3] Till det följande se NJA II 1924 s. 617 f.

tillgången å ena och bristen å andra sidan var påtaglig, billigheten krävde att ersättningen jämkades därefter.

I och med att en fri prövningsrätt för domstolarna infördes ansåg man sig icke behöva bibehålla den äldre bestämmelsen om att den minderåriges ansvar blott skulle vara subsidiärt i förhållande till försumlig vårdnadshavares ansvar. Till den del som den minderårige befanns ersättningsskyldig skulle han alltså svara solidariskt med den som på grund av underlåten vård om honom var ansvarig enligt allmänna rättsgrundsatser. Enligt andra punkten i paragrafen har emellertid den minderårige (liksom den sinnessjuke) regressrätt för vad han utgivit mot den som genom försummad vård om honom varit vållande till skadan. Lagberedningen uttalade att, i överensstämmelse med vad som eljest i liknande fall brukade stadgas, den som var ersättningsskyldig oberoende av vållande borde äga full regressrätt mot den som var vållande till skadan.

Rättspraxis beträffande barns skadeståndsansvar[4]

Det är uppenbart, att man icke kan bedöma skadegörande handlingar av barn under en viss ålder med utgångspunkt från de handlingsmönster som anses gälla för vuxna personer. Barnet har icke den vuxnes förståndsgåvor och kan icke besitta den vuxnes omdöme, erfarenhet och kunskaper. Särskilt mindre barn handlar impulsivt och saknar den vuxnes förmåga att behärska sina känsloreaktioner. Man kan sålunda icke ställa samma krav på ett barn som på en vuxen person. Barnet utvecklas successivt och man kan därför icke heller kräva lika mycket av en 6-åring som av en 10-åring. Utgångspunkten för bedömningen av ett barns uppträdande får vara vad man anser sig i allmänhet kunna kräva av ett normalt barn i den aktuella åldern. Barn i de lägsta åldrarna kan man överhuvud icke göra ansvariga för deras skadegörande handlingar.

Stadgandet i 6 kap. 6 § SL nämner icke uttryckligen åldern bland de omständigheter som skall beaktas. I rättstillämpningen har emellertid åldern spelat en framträdande roll, då det gällt att på grundval av en skälighetsbedömning avgöra om och i vad mån ett barn skall kunna ådraga sig skadeståndsansvar. Att med ledning av rättspraxis angiva en bestämd och för alla situationer tillämplig undre åldersgräns låter sig knappast göra. Hittills torde dock icke hos oss ha förekommit, att barn under 5 år ålagts skadeståndsskyldighet. 5-åringar har däremot i vissa fall förpliktats att utgiva reducerat skadestånd, se t. ex. NJA 1948 s. 342 (5-årig gosse som orsakat trafikolycka ålades att utgiva till 1/3 jämkad ersättning), NJA 1949 s. 617 (en 5-årig gosse avsköt med pilbåge en träpil mot en kamrat, som träffades i ögat; ersättningen jämkades till 1/3) och FFR 1955: 343 (två flickor, 5 och 6 år gamla, begav sig ut i körbanan och orsakade därvid en trafikolycka; skadeståndet nedsattes för vardera till 1/3). Praxis ger emellertid också exempel på att 5-åringar helt befriats från ansvar, se SvJT 1951 rf s. 496 (5-årig gosse på cykel kolliderade med motorcykel; hans oförsiktighet ansågs med hänsyn bl. a. till hans ålder »förklarlig») samt FFR 1955: 242 (under bråk med en jämnårig kamrat tillfogade en 5-årig gosse kamraten en skada i ögat med en nyckel; han ansågs ej ha »åsidosatt den aktsamhet som kan fordras av en 5-årig pojke»). Beträffande barn under 5 år, se NJA 1944 B 265 (2 1/2-årig gosse befriades med hänsyn till sin ringa ålder från ersättningsskyldighet för skada som han orsakat en 4-årig flicka genom stenkastning) och FFR 1952: 233 (skadeståndstalan mot en 3 1/2-årig flicka som vållat trafikolycka genom att springa ut i körbanan på en gata ogillades, då hennes handlingssätt med hänsyn till hennes ålder ej kunde läggas henne till last såsom vållande). Då fråga uppkommit om medvållande hos barn i fall då skada tillfogats barnet av tredje man, har i några fall medvållande ansetts kunna ligga ganska små barn till last, se t. ex. NJA 1935 s. 446, där

[4] Till det följande se Beckman, Karlgren, Strahl.

en 4 års gosse, som sprang ut på gatan och blev påkörd, fick sin ersättning jämkad till hälften på grund av medvållande; jfr NJA 1945 s. 90 (2-årig gosse ansågs med hänsyn till bl. a. sin späda ålder icke till någon del böra svara för skada som drabbat honom genom trafikolycka) och NJA 1950 C 703 (beträffande en 3-åring i en liknande situation). I NJA 1952 s. 573 fann HD en 5-årig gosses rätt till skadestånd med hänsyn till hans ringa ålder och omständigheterna i övrigt ej böra jämkas på grund av medvållande. Till jämförelse må nämnas hovrättsfallet FFR 1954: 305, där en 6-årings oförsiktighet vid trafikolycka med hänsyn till hans ringa ålder och omständigheterna i övrigt ej ansågs böra medföra jämkning av honom tillkommande ersättning. — Det torde med ledning av denna praxis kunna antagas, att den nedre åldersgräns, under vilken skadeståndsansvar överhuvud ej anses ifrågakomma, ligger vid eller möjligen strax under 5 år.

Även när det gällt att bestämma skadeståndsskyldighetens omfattning för barn över nämnda ålder har åldern ofta åberopats i domsmotiveringarna. Se t. ex. NJA 1932 s. 724 (jämkning till 1/3 för 10-årig gosse, som knuffat en kamrat från spårvagn); NJA 1947 B 3 (13-åring kastade en träbit som träffade en jämnårig kamrat i ögat; jämkning till 2/3 med hänsyn till bl. a. gossens ålder). I NJA 1950 C 676 jämkades skadeståndsskyldigheten för en 8-årig flicka, som skjutit en sparkstötting mot en 10-årig pojke i ett vägdike, till 1/6, varvid flickans ålder särskilt åberopades, och i NJA 1960 s. 599 fick en 12-årig gosse, som under lek kastat en spetsig träflisa mot en 10-årig kamrat och därvid skadat denne i ögat, skadeståndet nedsatt till 2/3. Jfr även domsformuleringarna i t. ex. NJA 1949 s. 171, NJA 1952 C 235 och FFR 1955: 248, där respektive en 13-, 8- och 10-årig gosse ansågs ha visat oförsiktighet som icke med hänsyn till hans minderårighet kunde anses ursäktlig. I 1949 års fall anfördes emellertid samtidigt, att 13-åringens handlande var sådant som man erfarenhetsmässigt måste räkna med som ganska vanligt hos barn i hans ålder. Även i andra fall har, främst beträffande något äldre barn, åldern åberopats som skäl för att överhuvud tillräkna barnet ett visst handlande såsom vållande och ålägga det ersättningsskyldighet, se t. ex. NJA 1949 C 866 beträffande 13-årig gosse och NJA 1950 C 211 beträffande en 8-åring; jfr även FFR 1951: 224 beträffande en 14-årig yngling.

Man kan möjligen i rättspraxis spåra en tendens att tillämpa en med åldern stigande skala för skadeståndsskyldighetens omfattning. Något fast schema är det dock ej fråga om; övriga omständigheter i det särskilda fallet spelar en stor roll och kan föranleda avvikelse från vad som eljest skulle kunna anses som »normalt» för åldern. Det kan emellertid konstateras, att — i fall då skadeståndsansvar över huvud ansetts föreligga — barn i åldrarna närmast under 15 år i regel icke fått njuta större nedsättning av skadeståndet med tillämpning av 6 kap. 6 § SL än till 2/3 av skadans belopp, under det att barn i de lägsta åldrarna i allmänhet erhållit jämkning till 1/3 eller, i enstaka fall, till hälften.

Subjektiva omständigheter hos barnet har också spelat in i rättstillämpningen. Ibland har barnets »sinnesart» uttryckligen nämnts vid sidan av åldern — så i NJA 1945 s. 197, där en 13-åring under lek avlossat ett skott med en med blyhagel laddad luftpistol mot en 10-årig kamrat, som fick hagel i ena ögat; skadeståndet jämkades till hälften. I andra fall åter har särskilt framhållits, att skadan ej åsyftats, se t. ex. NJA 1932 s. 724 och FFR 1953: 217. Att graden av oförsiktighet tillmätts betydelse framgår exempelvis av rättsfallet NJA 1948 s. 342 I, vilket gällde en 6-årig gosse som tänt eld på en halmstack. Han ansågs ha gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, men ersättningen (till ett regressökande försäkringsbolag) nedsattes jämlikt 6 kap. 6 § SL till 1/3. Till jämförelse må anmärkas ett par rättsfall, där vid jämkningsgradens fastställande uttryckligen åberopats, att barnet visat en blott ringa oaktsamhet, se NJA 1950 C 676 och FFR 1950: 291. I det sistnämnda fallet befriades en 5-årig gosse bl. a. på denna grund helt från skadeståndsansvar.

Har barnet handlat med avsikt att göra skada, bör detta givetvis beaktas, men det synes icke föreligga något domstolsavgörande beträffande uppsåtlig skadegörelse av barn under 15 år. Barn saknar i allmänhet full insikt om de risker som är förbundna med deras handlingar, och man kan därför ej beträffande barn tala om uppsåt i samma betydelse som då det gäller vuxna.

Att skadan uppkommit under lek mellan flera barn är en omständighet som ofta föranleder en mild bedömning (något som även kan vara fallet då det gäller vuxna, se t. ex. NJA 1933 s. 150). Lek innefattar ofta risker, som man inom vissa gränser får acceptera. Att ett barn frivilligt ger sig in i en farofylld lek kan man för övrigt ibland tillräkna det som medvållande, om det kommer till skada.

Ur rättspraxis må till belysning av domstolarnas bedömning av frågan om ansvar för skada under lek nämnas FFR 1947:370 (14-årig pojke avlossade under stridslek ett luftgevär med påföljd att en lekkamrat träffades av hagel i ögat; ersättningen jämkades till 2/3) och NJA 1949 s. 535 (12-åring kastade under indianlek ett spjut, tillskuret av en buskkvist, mot en lekkamrat, som träffades i ögat, men ansågs ej böra göras ansvarig för skadan). I rättsfallet NJA 1960 s. 599 anmärktes särskilt, att skadan inträffat under lek men framhölls samtidigt, att den skadegörande handlingen icke ingick som ett naturligt led i leken: den 12-åring som kastat en spetsig träflisa i ögat på en yngre lekkamrat ålades att utgiva ett till 2/3 jämkat skadestånd. Härvid åberopades även, att han nått en sådan ålder, att han bort inse den risk som var förbunden med kastet. I FFR 1955:248 hade en 10-åring orsakat skada genom att släppa ett rotskott så att det träffat en 13-årig flicka i ögat; han ålades att utgiva ett till hälften nedsatt skadestånd, varvid bl. a. åberopades att skadan icke uppkommit under lek. En 14-årig pojke befriades i rättsfallet NJA 1941 s. 661 I helt från ansvarighet för skada som han vid skjutning med slangbåge tillfogat en 13-årig kamrat; två ledamöter i HD ville med hänsyn till bl. a. den avsevärda risken för skada ådöma ett till 1/3 jämkat skadestånd. Utgången blev densamma i det ovannämnda rättsfallet NJA 1949 s. 535, där särskilt åberopades, att leken i och för sig var av tämligen ofarlig natur. Se än vidare NJA 1950 C 808, där mot en 9-åring fördes talan om ersättning för skada som han under skjutning med luftgevär, laddat med äppelmassa, tillfogade en lekkamrat; här åberopades också, att skjutningen för pojkarna kunde ha framstått som relativt ofarlig.

Frågan, i vad mån det kan antagas att barnet insett handlingens farlighet blir särskilt aktuell vid skjutning med pilbågar och luftgevär, sten- och snöbollskastning o. d. Utöver det nyss anmärkta rättsfallet NJA 1950 C 808 må nämnas FFR 1949:316. En 12-åring hade, ehuru han blivit varnad för att skjuta med en pilbåge, från kort avstånd avskjutit en träpil mot en 10-årig gosse. 12-åringen ansågs ha vållat skadan genom betydande ovarsamhet och ålades ett till 2/3 jämkat skadestånd. Härmed må jämföras det nyss anmärkta rättsfallet NJA 1949 s. 535. I rättsfallet NJA 1954 C 510 ogillades anspråk på skadestånd av en 12-åring, som skadat en 11-årig gosse genom att kasta en träpinne mot denne, under hänvisning till att handlingen måste för 12-åringen ha framstått som skäligen ofarlig. I fallet FFR 1955:242 befriades en 5-åring från skadeståndsansvar under hänvisning bl. a. till att det föremål (en nyckel) varmed han tillfogat en jämnårig lekkamrat skada måste ha framstått som ofarligt för 5-åringen. Se även rättsfallet NJA 1960 s. 599.

Beträffande hänsynen till handlingens farliga beskaffenhet må, utöver det förut sagda, nämnas följande. I rättsfallet NJA 1949 C 608, där en 8-åring under en rast på en skolgård kastade en sten som träffade en jämnårig flicka på munnen, utdömdes fullt skadestånd, men i väsentlig mån torde här också ha tagits hänsyn till föreliggande ekonomiska förhållanden; se härom i det följande. Jfr NJA 1950 C 211, där en 8-åring på en lekplats kastat en sten som råkat träffa en annan gosse i ena ögat. Här åberopades bl. a. den fara för skada, som stenkastning på platsen

inneburit, och 8-åringen ålades ett till 1/3 jämkat skadestånd. Se å andra sidan NJA 1950 C 676, där en 8-årig flicka skjutit en sparkstötting mot en pojke i ett dike. Skadeståndet nedsattes till 1/6, varvid bl. a. åberopades den relativt ofarliga beskaffenheten av flickans åtgärd. I detta sammanhang må även nämnas rättsfallet NJA 1949 C 866, där en 13-åring under snöbollskastning krossat en glasruta och skadat en person innanför; skadeståndsansvaret nedsattes till hälften.

En jämförelsevis sträng bedömning tillämpas i trafikförhållanden. Se t. ex. NJA 1948 s. 342 II, där en 5-årig gosse, vilken färdats på en barncykel på höger sida av gatan och kolliderat med en vuxen cyklist, ansågs ensam vållande och ådömdes ett till 1/3 jämkat skadestånd. I rättsfallet NJA 1952 C 689 hade en 8-åring under cykelåkning vållat kollision med en annan cyklist och ålades ett till 2/3 jämkat skadestånd; här åberopades särskilt, att gossen erhållit trafikundervisning och ej var nybörjare i cykelåkning. I FFR 1955: 343 ålades två flickor resp. 5 och 6 år gamla ett till 1/3 jämkat skadestånd till en icke exculperad motorcyklist, som kört omkull och skadats vid försök att väja för flickorna, när de begivit sig ut i gatan.

Lagen anger, att hänsyn även skall tagas till »övriga omständigheter». Enligt motiven kommer här närmast i betraktande den skadevållandes och den skadelidandes ekonomiska förhållanden, d. v. s. förmågan att bära förlusten. Att vårdnadshavare ålagts full ersättningsskyldighet medför icke befrielse från ansvar för barnet, se t. ex. NJA 1949 s. 617, där det t. o. m. var fråga om ett så litet barn som en 5-åring. I åtminstone ett fall — som dock ej prövades i HD — synes emellertid viss hänsyn ha tagits till vårdnadshavarens ansvarighet, se FFR 1950: 291, där en 5-årig gosses oförsiktighet icke ansågs böra föranleda ansvarighet med hänsyn bl. a. till att denna oförsiktighet vid sidan av vårdnadshavarens (moderns) ansvar fick anses jämförelsevis ringa.

Uttryckligt hänsynstagande till skiljaktigheterna i ekonomiska förhållanden har skett i rättsfallet NJA 1949 C 608, där den betydande skillnaden i den skadevållande gossens och den skadade flickans förmögenhetsförhållanden, jämte handlingens farlighet, åberopades som skäl att utdöma fullt skadestånd.[5]

I praxis föreligger icke något avgörande, som ger stöd för antagande, att förefintligheten av skadeförsäkring på den skadelidandes sida betraktats såsom jämkningsanledning — bortsett givetvis från de fall då fråga är om regressanspråk från försäkringsbolaget och ansvarigheten på grund av reglerna i 25 § försäkringsavtalslagen eller bestämmelser i försäkringsvillkoren kan helt bortfalla. Det är dock icke uteslutet att förhandenvaron av försäkring någon gång faktiskt beaktats vid fastställande av jämkningsgraden utan att detta kommit till klart uttryck i domsmotiveringarna. Hur domstolarna skulle ställa sig, om frågan ställdes på sin spets, exempelvis genom att en föreliggande försäkring direkt åberopades, får tills vidare anses vara en öppen fråga.

I flera rättsfall har i referaten anmärkts, att ansvarsförsäkring förelegat, men förhållandet har åtminstone i äldre praxis ej direkt åberopats. I rättsfallet NJA 1949 s. 171 uttalade emellertid HD, att jämlikt 6 kap. 6 § SL (och grunderna för 2 § bilansvarighetslagen) jämkat skadestånd skulle utgå och att därvid med avseende å de ekonomiska förhållandena kom i betraktande att försäkring till förmån för den 13-årige pojken förelåg. Med denna utgångspunkt utdömdes livränta till ett kapitaliserat värde som jämte vissa utdömda engångsbelopp täcktes av försäkringssumman 20 000 kronor. Utgången torde innebära, att prövningen av frågan om barnets skadeståndsansvar skall, utom såvitt angår dettas ekonomiska verkan för

[5] Enligt Beckman, s. 33, bör regeln om hänsynstagande till ekonomiska omständigheter äga en negativ innebörd, så att om ett skadestånd även efter jämkning med hänsyn till barnets ålder (sinnesart) och gärningens beskaffenhet blir alltför betungande för barnet på grund av dess ringa ekonomiska bärkraft, jämkning skall kunna ske så att barnet har möjlighet att betala beloppet.

barnet, bedömas utan avseende å försäkringen men att hänsyn till denna skall tagas när det gäller att avgöra om skadeståndsbördan blir ekonomiskt rimlig för barnet. I senare rättspraxis har också jämkning företagits även då skadans belopp helt täckts av en föreliggande ansvarsförsäkring, se NJA 1949 s. 617 och NJA 1960 s. 599. I sistnämnda rättsfall konstaterade HD till en början, att gossens ålder (12 år) samt övriga i samband med själva gärningen föreliggande omständigheter i och för sig icke gav anledning att jämka skadeståndet mer än till 2/3. Domstolen yttrade härefter, att »sådan ytterligare jämkning som i fråga om minderårig skadevållande må äga rum för att hindra, att han genom skadeståndsskyldigheten oskäligt hårt betungas för framtiden» icke vore påkallad, enär skadeståndet täcktes av ansvarighetsförsäkring. — I detta sammanhang må även nämnas hovrättsfallet SvJT 1951 rf s. 496, där en 5-årig gosse, för vilken försäkring förelåg, befriades från skadeståndsansvar under åberopande bl. a. av att han, då skadan kunde förväntas avsevärt överstiga försäkringsbeloppet, skulle komma att som vuxen drabbas hårt, om skadestånd — även efter jämkning — ådömdes honom (försäkringen gällde även mot moderns ansvarighet, och modern ålades ett p. g. a. medvållande jämkat skadestånd, som dock understeg försäkringssumman).

Medvållande av barn

I praxis har beträffande skada som uppkommit i trafik medvållande i ett fall lagts en 4-åring till last — se NJA 1935 s. 446 — ehuru som förut nämnts skadeståndsskyldighet hittills icke såvitt är känt ålagts barn under 5 år. I rättsfallet NJA 1933 s. 305 hade en 9-årig gosse klättrat upp på en stege vid en transformatoranläggning och fört in armarna innanför skyddsväggen, varvid han kom att vidröra högspänningsledningen och blev svårt bränd. Anläggningens innehavare ansågs ansvarig för skadan på grund av vållande. Underinstanserna fann jämkning av skadeståndet ej böra ske, varemot HD förklarade att gossen fick anses ha medverkat till skadan genom eget vållande i sådan grad att skadeståndet borde jämkas till hälften. Enahanda bedömning skedde i rättsfallet NJA 1945 s. 301, som gällde en 11-årig pojke vilken tillgripit en tändhatt i en vedtrave och skadats vid tändhattens explosion (jfr även FFR 1941: 260). Rättspraxis erbjuder emellertid också exempel på att jämkning av barns rätt till skadestånd med hänsyn bl. a. till barnets ålder ej skett, oaktat barnet genom egen oförsiktighet medverkat till skadan, se t. ex. NJA 1952 s. 573, där en 5-åring under kälkåkning på gata påkörts av en bil. Jfr även ovan s. 49 f anmärkta rättsfall.

Föräldrars ansvar för barns skadegörande handlingar

Föräldrar är i sin egenskap av vårdnadshavare skyldiga att sörja för barnets person och att giva det sorgfällig uppfostran samt att ha uppsikt över barnet (6 kap. 2 och 3 §§ FB). Härmed följer skyldighet att öva tillsyn över barnet och söka hindra att barnet orsakar skada. Åsidosättande av dessa förpliktelser kan ådraga föräldrarna — eller endera — skadeståndsansvar enligt culparegeln. I allmänhet är här fråga om underlåtenhet från föräldrarnas sida att taga vård om farliga föremål e. l. eller hindra barnen att komma ut i trafiken innan de lärt sig det nödvändigaste o. d.

I föräldrarnas uppgift att fostra barn ligger naturligen att bibringa barnet allmänna lärdomar om hur det skall förhålla sig i livets olika skiften. Att skadeståndsansvar åläggs på grund av bristande uppfostran torde dock höra till sällsyntheterna.

Däremot finnes åtskilliga exempel på att föräldrar ådragit sig ansvarighet för sina barns handlingar på grund av försummelse i tillsynsplikten i det särskilda fallet. Det ställs ganska höga krav på föräldrarna, då det gäller deras skyldighet att varna eller hindra barnen att handskas vårdslöst med farliga leksaker o. dyl.

eller att på ett obetänksamt sätt ge sig ut i trafiken. Se t. ex. NJA 1949 s. 617, där modern till en 5-årig gosse ansågs ha förfarit vårdslöst genom att överlämna en pilbåge till sonen och därefter lämna honom utan tillsyn. I rättsfallet FFR 1950: 265 ådömdes fadern till en 12-åring skadeståndsskyldighet på grund av underlåtenhet att hindra sonen från att avfyra s. k. smällare i närheten av en minkfarm. Modern till en 5-årig gosse ålades i rättsfallet SvJT 1951 rf s. 496 ansvar på grund av bristande tillsyn över sonen, vilken på en cykel som han fått av föräldrarna åkte från en biväg ut på allmän väg och där kolliderade med en motorcyklist (gossen befriades själv helt från ersättningsskyldighet); jfr även FFR 1952: 261. I NJA 1954 s. 450 hade en 5-årig flicka, medan hon klippte bilder ur en tidning, råkat med en nagelsax skada en lekkamrat i ena ögat; flickans moder som låtit dottern utan kontroll omhänderha saxen ålades att ersätta skadan. Domstolarna synes emellertid också beakta svårigheterna att hålla ständig uppsikt över barnen, sedan de kommit i sådan ålder att de måste erhålla större rörelsefrihet. Se t. ex. NJA 1956 s. 55; jfr NJA 1949 s. 617 och FFR 1953: 217. I samtliga dessa fall, som gällde frågan om skadeståndsansvar för föräldrar till barn resp. 6, 5 och 9 år gamla, vilka åstadkommit skada med farliga leksaker (pilbågar), ogillades skadeståndstalan mot föräldrarna.

Föräldrarnas tillsynsplikt upphör icke i och med att barnet uppnår 15 års ålder och därmed självt blir fullt ansvarigt för sina handlingar, se rättsfallen NJA 1941 s. 661 II (motsättningsvis) och FFR 1955: 273 (även motsättningsvis). Tillsynsplikten består i princip så länge barnet befinner sig under föräldrarnas vårdnad, d. v. s. till dess barnet uppnått myndig ålder, men det kan icke begäras att föräldrarna skall öva kontinuerlig tillsyn över större barn. Mot föräldrar till barn i 13—15-årsåldern förd talan har ogillats i åtskilliga fall, se t. ex. NJA 1941 s. 661 II (15-årig pojke skadade vid skjutning med luftgevär familjens hembiträde; mot fadern förd talan ogillades, då med hänsyn till bl. a. sonens ålder faderns underlåtenhet att förvissa sig om att sonen vid handhavandet av geväret icke riktade detta mot någon människa ej kunde läggas fadern till last såsom försummelse i vårdnadsplikten samt det ej heller i övrigt visats att fadern genom underlåtenhet att lämna sonen nödiga föreskrifter om gevärets handhavande eller annorledes gjort sig skyldig till dylik försummelse). Enahanda bedömning skedde i FFR 1947: 370, där saken gällde skada som en 14-åring vid skjutning (stridslek) med ett luftgevär tillfogat en lekkamrat; jfr även FFR 1951: 224 och FFR 1954: 349. Se även rättsfallet FFR 1955: 273, där modern till en 15-årig pojke, vilken av sin fader fått en moped, ej ansågs ansvarig för skada som pojken under färd med mopeden vållade en cyklist.

Även andra än föräldrar kan bli ansvariga för barns skadegörande handlingar. Står barnet under särskilt förordnad förmyndares tillsyn eller har någon på grund av avtal — t. ex. en barnsköterska eller ett hembiträde — för längre eller kortare tid övertagit den faktiska vården om barnet, bär vederbörande i princip samma ansvar som föräldrar. Detta torde gälla även då fråga är om ett rent tillfälligt övertagande av tillsynsplikten, såsom exempelvis då en mor för några timmar lämnar sitt barn till en grannfru. Även personal på sjukhus, feriekolonier och liknande samt lärare vid skolor har skyldighet att öva uppsikt och tillsyn över barn som de tagit hand om. Frågan om skadeståndsansvar för andra vårdnadshavare än föräldrar synes dock sällan ha prövats av domstolarna, och endast två avgöranden har påträffats i rättsfallssamlingarna. I rättsfallet SvJT 1935 rf s. 22 hade en elev vid ett statligt läroverk åsamkats en ögonskada genom att en kamrat (ordningsman) tilldelat honom ett slag med en pekpinne. Skadeståndstalan mot skolans rektor (och mot kronan såsom huvudman för läroverket) ogillades. I rättsfallet NJA 1945 B 962 ogillades mot folkskollärare förd skadeståndstalan i anledning av skada som elev orsakat. Läraren hade i en slöjdsal förvarat en luftbössa med vilken han brukade låta eleverna skjuta. En 8-årig elev besökte under en

rast slöjdsalen, tog fram och laddade bössan samt sköt mot en kamrat som skadades i ögat. Att gossen lyckats komma över en i skolan förvarad pil till bössan ansågs ej bero på sådan vårdslöshet hos läraren, att denne kunde göras ansvarig för skadan.

Regressrätt mot försumlig vårdnadshavare

Regeln i andra punkten i 6 kap. 6 § SL, att barn (och sinnessjuka), som åläggs skadeståndsskyldighet, har full regressrätt mot försumlig vårdnadshavare, har av naturliga skäl ringa praktisk betydelse i förhållandet mellan föräldrar och barn. I praxis finns icke heller kända exempel på att regressregeln tillämpats i förhållandet mellan barn och deras vårdnadshavare.

Passiv identifikation

I rättspraxis föreligger ett par äldre avgöranden, där domstolarna tillämpat passiv identifikation mellan föräldrar och barn. Sålunda jämkades i TR (Trafikförsäkringsföreningens rättsfallssamling) 11/1934 en 6-årig gosses rätt till skadestånd av en motorcyklist, enär gossens moder medverkat till olycksfallet genom bristande tillsyn, och i rättsfallet SvJT 1942 rf s. 3 jämkades en 2-årings skadestånd på grund av föräldrarnas medvållande; gossen hade i en trappuppgång från ett trasigt fönster fått en glasbit i ögat. En antydan om att en dylik identifikationsprincip skulle erkännas ger till synes också formuleringen i rättsfallet NJA 1945 s. 90, anmärkt ovan, där en 2-årings rätt till skadestånd förklarades ej böra jämkas under hänvisning bl. a. till att det »ej visats, att vårdnadshavaren brustit i tillsyn» över gossen. Sedermera har emellertid frågan besvarats på motsatt sätt, nämligen i NJA 1952 s. 573, där HD uttalade, att frågan om föräldrarna till en 5-åring eller någon av dem genom bristande tillsyn över gossen medverkat till en trafikolycka, vid vilken gossen skadats, icke borde inverka på dennes rätt till skadestånd av tredje man (icke exculperad bilförare).

BILAGA 2

Översikt av gällande rätt i övriga nordiska länder beträffande barns och föräldrars skadeståndsansvar

Danmark[1]

Barns skadeståndsansvar

Frågan om barns skadeståndsskyldighet regleras i Danmark av stadgandet i Lov om Umyndighed og Værgemaal den 30 juni 1922, nr 277, (myndighedsloven) § 63, som lyder:

»Barn under 15 år er erstatningspliktig for skadegørende handlinger efter samme regler som personer over denne alder; dog kan erstatningen nedsættes eller endog helt bortfalde, for så vidt det findes billigt på grund af manglende udvikling hos barnet, handlingens beskaffenhet og omstændighederne iøvrigt, derunder navnlig forholdet mellem den skadegørendes og den skadelidendes evne til at bære tabet, og udsigten til at få skaden godtgjort hos andre.»

Bestämmelsen tillkom efter nordiskt samarbete ungefär samtidigt som det svenska stadgandet i 6 kap. 6 § SL. Det av den danska familieretskommissionen framlagda förslaget anslöt nära till den svenska lagberedningens förslag. Under riksdagsbehandlingen ändrades emellertid lagtexten och erhöll sin nuvarande utformning. Någon närmare motivering av dessa ändringar lämnades icke.

Enligt § 63 myndighedsloven är utgångspunkten, att barn är skadeståndsskyldiga enligt samma regler som gäller för vuxna personer. Huvudregeln är m. a. o. att barn är ansvariga för skador som de orsakar av vårdslöshet eller uppsåtligen. Detta innebär dock icke, att barn skall bedömas efter samma normer som vuxna, utan frågan om deras ansvarighet får avgöras mot bakgrunden av vad man normalt kan begära och förvänta av barn i ifrågavarande ålder. På motsvarande sätt som då det gäller vuxna personer är alltså fråga om att bedöma vad som är typiskt för barn i allmänhet. Det blir således i regel icke fråga om att taga hänsyn till individuella särdrag hos barnet i avseende å utveckling, intelligens o. s. v. Däremot kan fästas avseende vid individuella förhållanden, när det gäller spörsmålet om en eventuell nedsättning av ansvaret.

En förutsättning för culpabedömning beträffande barn anses vara, att barnet nått en sådan ålder att det kommit till insikt om att vissa handlingsmönster gäller och bör efterlevas. Mycket små barn kan därför icke ådraga sig ansvar. I praxis har man dock ålagt barn i jämförelsevis låg ålder ersättningsskyldighet. I rättsfallet UfR 1941 s. 1054 ålade således højesteret en 4 1/2-årig flicka ansvarighet för en ögonskada som hon tillfogat en lekkamrat genom att uppsåtligen kasta sten mot kamraten. En 4-årig gosse har ålagts ersättningsskyldighet för ovarsamhet i trafiken (UfR 1951 s. 1096). I rättsfallet UfR 1963 s. 303 åter ogillades skadeståndsanspråk mot en flicka på 3 år 8 månader, som orsakat en trafikolycka. Härvid åberopades särskilt flickans ålder. Då det gäller skada under lek och i trafiken, räknar domstolarna med en låg åldersgräns, under det att en högre gräns får antagas

[1] Översikten grundar sig på en inom den danska kommittén utarbetad redogörelse för gällande dansk rätt.

gälla i andra förhållanden, där handlingens farlighet ej framstår som lika uppenbar. I rättsfallet UfR 1960 s. 510 H antogs, att det icke förelåg medvållande hos en 8-årig gosse som skadades av en raket, vilken avfyrades av en vuxen person och blev liggande på marken och pyste; då raketen upphört att pysa sprang pojken fram och tog tag i raketen, som exploderade. Den som avfyrade raketen ansågs ansvarig för att han icke hållit pojken borta från raketen. Härutöver må nämnas UfR 1963 s. 73 H: en 10-årig pojke hade stigit upp på fotsteget till en i gång varande halmpress och skadades i foten, då han svängde med ena benet och detta kom i kläm mellan två oskyddade kugghjul. Den gårdsägare som vid tillfället nyttjade halmpressen ansågs vållande genom att använda pressen utan skydd vid kugghjulen, men i betraktande av pojkens ålder och kunskaper rörande arbete med lantbruksmaskiner och då han flera gånger blivit varnad nedsattes skadeståndet till hälften. 1960 års dom och ett liknande avgörande från 1962 (UfR 1962 s. 894 V) rörande en 6-åring som skadades av en slåttermaskin visar, att regeln i myndighedsloven § 63 i princip äger giltighet, vare sig fråga är om att ålägga barn skadeståndsansvar eller att på grund av medvållande jämka ett barns rätt till ersättning, då det tillfogats skada av tredje man.

Enligt praxis torde som regel gälla, att skada som ett barn ouppsåtligen orsakar ett annat barn under gemensam lek normalt icke medför ersättningsskyldighet för barnet, därest leken icke är farligare än barns lekar i allmänhet, se t. ex. højesteretsdomarna i rättsfallen UfR 1951 s. 77 och 566, 1956 s. 635 och 1961 s. 167. Om däremot leken erbjuder betydande risker för skador till liv och lem, exempelvis vid skjutning med stenar på farligt sätt, åläggs ofta det skadevållande barnet ett till hälften nedsatt skadestånd (under beaktande av att det skadelidande barnet »på lika fot» med det skadevållande barnet deltagit i leken), jfr UfR 1954 s. 500 H.

Barns ansvar för oförsiktighet i trafikförhållanden bedöms jämförelsevis strängt, se t. ex. UfR 1961 s. 181 V, där en 7-årig gosse, som kom gående på en gräsbevuxen vägkant på höger sida av vägen och plötsligt utan att se sig för gick ut på vägbanan för att bege sig över till några kamrater på andra sidan vägen, tvang en bil att bromsa. Pojken ansågs skadeståndsansvarig.

Att barnets ansvar täcks av ansvarsförsäkring är principiellt utan betydelse för bedömande av huruvida de allmänna betingelserna för skadeståndsansvar föreligger. Detta förhållande kan belysas genom en hänvisning till den ovannämnda højesteretsdomen från 1963, där en 3 år 8 månader gammal flicka icke ansågs kunna göras ansvarig för skada i följd av en trafikolycka; ansvarsförsäkring gällde till förmån för flickan. Det synes dock kunna spåras en tendens hos domstolarna att skärpa ansvaret, då ansvarsförsäkring föreligger, utan att detta likväl kommer till uttryck i domsmotiveringarna; se vidare i det följande, varav framgår att domstolarna i dessa fall icke jämkar skadeståndet. Som exempel kan nämnas rättsfallet UfR 1958 s. 638. I detta fall hade en 6-årig flicka och en knappt 6-årig gosse låtit en lekcykel bli stående på trottoaren under det barnen avlägsnade sig cirka 15 meter för att se på en kamrat som fallit i en vattenpuss. Omedelbart därefter snavade en äldre dam med starkt nedsatt syn över cykeln och skadades. Båda barnen var skyddade av ansvarsförsäkring och blev förpliktade att solidariskt ersätta skadan.

§ 63 myndighedsloven fastslår, att möjligheten att jämka skadeståndet blott innefattar ett undantag från huvudregeln att barn svarar enligt samma regler som vuxna; skadeståndsskyldigheten för barn under 15 år kan sålunda nedsättas eller bortfalla, i den mån det prövas skäligt på grund av bristande utveckling hos barnet, handlingens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt.

Jämkning av hänsyn till »manglende udvikling» torde kunna ske under hänsynstagande till åldern. Ett 6-årigt barn får allmänt sett bedömas mildare än ett 14-årigt. Men man kan också taga individuella hänsyn och fästa vikt vid om barnet

i fråga är mer eller mindre utvecklat för sin ålder. Med »handlingens beskaffenhet» har man särskilt åsyftat handlingens större eller mindre farlighet. Har barnet i betraktande av sin ålder blott visat en ringa oaktsamhet, kan detta utgöra skäl för jämkning även vid mera omfattande skador, i motsats till de fall då barnet handlat grovt oaktsamt eller uppsåtligen.

Som exempel på att jämkning skall kunna ske under hänsyn till »omständigheterna i övrigt» nämnes i lagrummet förhållandet mellan den skadegörandes (barnets) och den skadelidandes förmåga att bära skadan och möjligheten (»udsigten») att av annan person erhålla ersättning för skadan. Härvid fästes vikt vid om barnet respektive den skadelidande äger förmögenhet, om också föräldrarna kan göras ansvariga för skadan på grund av försummelse i tillsynsplikten eller om eventuellt barnets arbetsgivare — t. ex. då barnet använts för budskickning — kan göras ansvarig enligt regeln om husbondeansvar i Danske Lov 3-19-2. Är skadan täckt av skadeförsäkring på den skadelidandes sida, kan hänsyn även tagas härtill; jfr i detta sammanhang även stadgandet § 25 forsikringsavtaleloven.

Barns skadeståndsansvar är ofta täckt av en utav föräldrarna tecknad ansvarsförsäkring. Under tiden närmast efter det myndighedsloven genomfördes (1922) rådde tvekan, huruvida man kunde taga hänsyn därtill. I rättspraxis vann emellertid den principen snabbt insteg, att förhållandet skulle beaktas och att jämkning icke skulle äga rum, när barnet var skyddat av en ansvarsförsäkring. Se härom højesteretsdomarna i rättsfallen UfR 1941 s. 707 och 1947 s. 998.

Om barnet däremot varken är skyddat av försäkring eller äger förmögenhet av någon betydelse, har det emellertid otvivelaktigt varit avsett med lagen, att ansvaret som regel bör jämkas, såvida icke omständigheterna är mycket graverande eller det rör sig om småskador. Undantag finns dock. Som exempel kan anföras rättsfallet UfR 1956 s. 635 H. I detta fall hade en 8-årig gosse träffat en 3-årig pojke i ögat med en pil. Skadan uppskattades till 8 000 kronor, men oaktat det skadevållande barnet icke var skyddat av försäkring och ej heller ägde förmögenhet medgavs ej någon jämkning. I ett liknande fall nedsattes emellertid ansvaret från 8 000 till 5 000 kronor (se UfR 1954 s. 541) och i rättsfallet UfR 1944 s. 430 H skedde jämkning till hälften. Se även UfR 1960 s. 460 V, där skadeståndsskyldigheten för en 14-årig gosse, som orsakat skada på en försäkrad bil, nedsattes från cirka 4 700 kronor till 1 500 kronor, samt UfR 1954 s. 706 H, där skadeståndet för ett par pojkar, som orsakat brand i en halmstack och därvid visat en betydande ovarsamhet samt vållat skador å 3 000 kronor, likväl nedsattes till hälften av skadans belopp.

Skadeståndsansvaret för föräldrar och andra som har att öva tillsyn över barn

I dansk rätt finns icke någon lagbestämmelse om skadeståndsansvar för föräldrar eller andra, som har tillsyn över barn, för skada som barnet orsakar. Dylikt ansvar kan inträda blott enligt allmänna skadeståndsregler. Grundvalen för föräldrarnas ansvar i detta hänseende utgör det lydnads- och tillsynsförhållande som råder mellan barnet och dess föräldrar.

I rättstillämpningen har spörsmålet om föräldrars skadeståndsansvar rört frågan om föräldrarna försummat sig genom underlåtenhet att hindra att barnet orsakade skada. Omfattningen av föräldrarnas förpliktelser beror på en skönsmässig bedömning i det enskilda fallet.

Det synes icke föreligga något domstolsavgörande varigenom föräldrar ålagts skadeståndsansvar på grund av allenast bristfällig uppfostran, jfr rättsfallen UfR 1946 s. 130 (rörande stenkastning av en 5-årig gosse) och 1941 s. 987 (angående skadegörelse på en parkerad bil). Vanligtvis prövar domstolarna, huruvida föräldrarna i den konkreta situationen har brustit i tillsyn och instruktion. Belysande är rättsfallet UfR 1944 s. 392, där en fader blev ansvarig för att han låtit sin knappt 4-årige son utan uppsikt färdas på en starkt trafikerad huvudväg; jfr UfR

1952 s. 99 H, där farmodern till en 5-åring och en 9-åring, som tillfälligt vistades hos henne, gick fri från ansvar, då barnen utan tillsyn fått uppehålla sig på en villaväg, och UfR 1959 s. 755, där utgången blev densamma. — Ytterligare kan hänvisas till UfR 1955 s. 501 H och 1951 s. 894 samt det tidigare omnämnda rättsfallet UfR 1963 s. 303.

När barn leker med farliga föremål såsom pilbågar, luftbössor etc. krävs, att den tillsynspliktige är särskilt påpasslig. Som exempel ur praxis kan nämnas rättsfallen UfR 1958 s. 387, 1955 s. 542 och 1954 s. 541. Beträffande lekar av mindre farlig art, se UfR 1943 s. 153, 1940 s. 350, ASS (Assurandør-societetens Samling af Domme, Kendelser og Responsa vedrørende Forsikringsforhold) 1947 B s. 146. Rörande lek med eld, se UfR 1956 s. 215 H och 1945 s. 227 H.

Man torde icke kunna uppställa någon regel om att bevisbördan rörande tillsynspliktens fullgörande åvilar föräldrarna. Spörsmålet om bevisbördans fördelning får avgöras utifrån allmänna synpunkter. I rättsfallet UfR 1921 s. 58 ges visserligen uttryck åt den uppfattningen att bevisbördan skulle åvila föräldrarna, men avgörandet har ej vunnit efterföljd i senare praxis; jfr bl. a. den ovannämnda højesteretsdomen i UfR 1963 s. 303.

Ett tveksamt spörsmål är, huruvida barnet skall få finna sig i *identifikation* med föräldrarna i fall då barnet tillfogats skada av tredje man och kan grunda skadeståndsanspråk mot denne men också föräldrarna är ansvariga för skadan. I litteraturen har rått delade meningar härom. I rättspraxis finnes några äldre landsretsdomar, där domstolarna möjligen tillämpat dylik passiv identifikation, men det synes tvivelaktigt i vad mån dessa domar skall tillerkännas värde som prejudikat. Det har hävdats att Højesteret »förutsättningsvis» accepterat identifikationssynpunkter i några avgöranden, där skadevållande tredje man emot barnets ersättningskrav åberopat, att föräldrarna brustit i tillsyn över barnet och att skadeståndet därför borde nedsättas. Detta gäller rättsfallen UfR 1956 s. 635 H, 1955 s. 501 H och 1938 s. 704 H. Højesteret uttalade i dessa fall emellertid endast, att »foreldrenes forhold til barnet ikke kunne begrunde en nedsættelse av erstatningen».

Slutligen må anmärkas, att frågan om ansvar för bristande tillsyn och instruktion av barn icke endast uppkommer då det gäller barnets föräldrar, ehuru de praktiskt viktigaste fallen av naturliga skäl rör föräldrarnas ansvar. Sålunda föreligger en rad avgöranden angående ansvar för skador som tillfogats barn under lek på lekplatser, se t. ex. UfR 1955 s. 542, ASS 1954 B s. 210, 1932 s. 977 och VLT (Vestre Landsrets Tidende) 1932 s. 56, i vilket en skola ådömdes skadeståndsansvar, vidare VLT 1940 s. 350 och ASS 1947 B s. 146 samt UfR 1937 s. 87 H, i vilket talan mot en skola ogillades. Även beträffande skador uppkomna under gymnastik och sport föreligger ett antal avgöranden i praxis, se UfR 1952 s. 669, 1939 s. 600, 1030 och 1085 H samt 1937 s. 1126. Angående ansvar för barnträdgårdar se UfR 1960 s. 178, ASS 1945 B s. 36 samt UfR 1947 s. 146. I fråga om feriekolonier må hänvisas till UfR 1949 s. 977 och beträffande hem för vanartiga barn till UfR 1955 s. 336 och 1956 s. 215 H, som gällde brandskada, vållad av pojkar intagna på dylikt hem.

Föräldrar och andra som har barn under sin vårdnad är i princip ansvariga icke blott gentemot skadelidande tredje man utan också gentemot barnet självt, då detta kommer till skada. Tillsynspliktens innehåll och omfattning torde dock här få bedömas enligt i viss mån andra normer med hänsyn till att själva skadesituationen är en annan. Därest man antager, att barnet i avseende å sitt eget ersättningsanspråk mot tredje man bör tåla identifikation med föräldrarna, då dessa försummat tillsynsplikten, torde även få antagas, att barnet i dylika fall enligt allmänna regler kan rikta ersättningskrav mot föräldrarna. Någon rättspraxis som kan belysa spörsmålet synes dock icke föreligga.

Finland[2]

I finska strafflagen 9 kap. 5 § stadgas:

»Är skada gjord av barn under femton år, eller av avvita eller annan otillräknelig person, och kan skadestånd ej gäldas av den, vilken för underlåten tillsyn om sådan person, eller för annat sådant vållande, förklarats skyldig att ersätta skadan; gånge skadeståndet ut av gärningsmannens gods.»

Något annat stadgande om barns skadeståndsskyldighet finns ej i Finlands lag. Om tolkningen av 9: 5 strafflagen har det inom såväl doktrin som praxis rått delade meningar, och olika uppfattningar om barns skadeståndsskyldighet har framställts.

Stundom har man gjort gällande, att ett barn under 15 år vore skadeståndsskyldigt endast därest dess vårdare brustit i tillbörlig tillsyn över barnet och vårdaren därigenom själv blivit ansvarig för skadan. Dessutom skulle barnets ansvar i detta fall endast vara sekundärt. Till stöd för denna uppfattning har framförts, förutom lagens ordalydelse, rättsjämförande synpunkter och den omständigheten, att det vore främmande att åvälva barn absolut ansvar för deras gärningar även i de fall då lagen beträffande fullvuxna, för att skydda dessa mot ogrundad egendomsförlust, kräver vållande såsom ansvarsförutsättning.

En allmännare uppfattning är, att det enligt 9: 5 strafflagen ej finnes något hinder för att ett barn ålägges skadeansvar i sådana fall, då barnet ej alls har någon vårdare eller då vårdaren ej kan förklaras skadeståndsskyldig på grund av att han ej försummat sin tillsynsplikt. Anhängarna av denna ståndpunkt har dock varit av olika mening om de förutsättningar, under vilka ett barn kan anses vara skadeståndsskyldigt.

Enligt en åsikt bör även vid bedömningen av barns skadeståndsskyldighet tillämpas culpaprincipen, varvid den genomsnittliga omdömes- och anpassningsförmåga man kan fordra av barn i ifrågavarande ålder skulle utgöra måttstock vid avgörandet av ansvarsfrågan. En annan meningsriktning framhåller åter, att barn och övriga straffrättsligt otillräkneliga borde vara primärt ansvariga blott i sådana speciella fall, då objektiva billighetsskäl talar för ett skadestånd. I synnerhet när barnet med sin dåvarande egendom skulle kunna, utan att dess utkomst äventyras, svara för följderna av sin skadegörande gärning och den skadelidande, om han ej finge ersättning, skulle råka i trångmål, har skadeståndsskyldighet för barn förordats. Till stöd för detta har även anförts, att 9: 5 strafflagen synes skilja mellan skadeansvar, som åvilar tillräkneliga och otillräkneliga.

I praxis har på senare tid barn ålagts att utgiva skadestånd utan att vårdare dömts till primärt ansvar: HDD 1937 II 298 och 1950 II 250.

Beträffande föräldrars ansvar för sina barns skadegörande handlingar är doktrin och praxis enhälliga däri, att skadestånd kan utdömas endast då föräldrarna försummat sin av omständigheterna påkallade tillsynsplikt.

Norge[3]

Barns skadeståndsansvar

Liksom i dansk, finsk och svensk rätt bildar culparegeln i norsk rätt grundvalen för skadeståndsrätten. Då det gäller skador orsakade av barn gäller emellertid en särskild bestämmelse i § 22 i loven om straffelovens ikrafttræden den 22 maj 1902 (nr 11). Detta stadgande lyder:

»Har Barn under 14 Aar volt skade, er Barnet ikke ansvarligt for skaden.

Har Barnet Midler, kan dog Retten, hvor den efter Omstændighederne finder det billigt bestemme, att skaden helt eller delvis skal erstattes af disse Midler.»

[2] Redogörelsen har utarbetats inom den finska kommittén.

[3] Översikten grundar sig på en inom den norska kommittén utarbetad redogörelse för gällande norsk rätt.

Huvudregeln är sålunda enligt denna bestämmelse, att barn icke är underkastade den allmänna culparegeln. Enligt första stycket är utgångspunkten, att ett barn under 14 år icke är skyldigt att ersätta de skador som det orsakar. Detta gäller icke blott, när skadan vållats genom oaktsamhet utan jämväl då barnet handlat uppsåtligen.

Ansvarsfriheten är dock icke absolut. Enligt andra stycket i den citerade paragrafen kan barnet i vissa fall åläggas skadeståndsskyldighet. För att så skall kunna ske fordras dock att barnet har »Midler», d. v. s. äger medel till gäldande av skadestånd. Har barnet icke några medel, kan det över huvud ej åläggas skadeståndsansvar.

Det skadeståndsansvar barnet kan ådömas begränsas till de medel barnet har. Barnet kan blott åläggas att utge skadestånd av dessa medel. Härmed avses den nettoförmögenhet barnet äger vid tiden för domen. Domen kan blott verkställas i denna förmögenhetsmassa, och medel som barnet vid en senare tidpunkt må erhålla kan ej tagas i anspråk. Något personligt ansvar utöver vad som rymmes inom värdet av barnets medel vid nyss angivna tidpunkt kan således barnet ej ådraga sig.

Det är icke helt klart vad som fordras för att barnet skall kunna sägas ha medel i lagens mening. Frågan kommer nästan aldrig under prövning inför domstolarna, och någon rättspraxis som kan ge vägledning finns därför icke. I en dom av Kristiania byrett från 1918 ålades emellertid en 13 1/2-årig gosse, som förövat bedrägeri mot en bank och som hade en förmögenhet på 15 000 kronor, att ersätta bankens förlust med 2 150 kr. Någon bestämd förmögenhetsgräns kan icke anges. I doktrinen har hävdats att värdet av barnets medel skall vara betydande i förhållande till den uppkomna skadan för att skadeståndsansvar skall kunna ifrågakomma. Barnet bör äga så stora värden, att det icke riskerar att efter skadeståndets gäldande lämnas så gott som helt utan tillgångar. Därest barnet icke äger mera än som motsvarar vad enligt utsökningsrättens regler räknas som beneficium, torde det inte kunna anses att barnet över huvud äger medel i lagens mening.

Frågan om betydelsen av att en ansvarsförsäkring gäller till förmån för barnet har varit under domstols prövning. Förhandenvaron av försäkring har emellertid icke ansetts kunna medföra, att barnet skall anses vara innehavare av medel. Domstolarna synes ha menat, att försäkringen som sådan icke skall kunna medföra att barnet ådrager sig ett skadeståndsansvar som det eljest enligt gällande rättsregler icke har.

Vid sidan av kravet att barnet skall hava medel uppställer stadgandet som en förutsättning för skadeståndsansvar att det finnes billigt att barnet åläggs skadeståndsskyldighet. Också skadeståndsskyldighetens omfattning skall bestämmas efter billighet. Denna skälighetsprövning skall företagas under hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. De omständigheter som det i praktiken blir fråga om att taga i betraktande är i första hand det skadevållande barnets ekonomi, ålder och mognad samt graden av skuld (»skyld»). Att barnet må ha handlat uppsåtligen kan sålunda vara en omständighet av betydelse. Även den skadelidandes ekonomiska förhållanden torde kunna komma i betraktande, varvid även förhandenvaron av skadeförsäkring på den skadelidandes sida kan tillmätas betydelse. I doktrinen råder dock viss oenighet om huruvida hänsyn över huvud kan tagas till den skadelidandes ekonomi.

Regeln i ikrafttredelsesloven § 22 antages endast gälla beträffande barns ansvar gentemot tredje man för skada som barnet orsakat. Däremot tillämpas stadgandet icke då det gäller frågan om nedsättning av skadelidande barns rätt till skadestånd av tredje man på grund av medvållande från barnets sida. Vid bedömningen av detta spörsmål har sålunda de norska domstolarna utan hinder av nyssnämnda stadgande ansett allmänna medvållanderegler i princip vara tillämpliga, d. v. s.

bestämmelsen i straffelovens ikrafttredelseslov § 25, enligt vilken skadestånd kan nedsättas eller helt bortfalla, då den skadelidande genom eget vållande medverkat till skadan. Enligt den äldre norska bilansvarighetslagen — sedan 1961 ersatt av en ny lag på området — kunde jämkning av skadestånd ske endast om den skadelidande medverkat genom grov oaktsamhet. Denna regel tillämpades även beträffande barn under 14 år.

Vid bedömningen av frågan om medvållande hos barn synes domstolarna ha ansett att barnets handlande skall bedömas med utgångspunkt från vad man normalt kan kräva och förvänta av barn i ifrågavarande ålder.

De inskränkningar som stadgas beträffande barns skadeståndsskyldighet gäller endast då fråga är om ansvar enligt allmänna regler och har icke avseende å de fall då objektivt ansvar föreligger enligt lag eller i praxis utbildade grundsatser.

Barn över 14 år är i princip fullt ansvariga för sina skadegörande handlingar. Det antages dock, att domstolarna vid själva culpabedömningen tager viss hänsyn till vederbörandes ungdom och beträffande unga personer tillämpar en mera individuell culpabedömning än då det gäller vuxna.

Skadeståndsansvar för föräldrar och andra som har att öva tillsyn över barn

Någon lagbestämmelse om föräldrars ansvar för skadegörande handlingar av deras barn finns icke i norsk rätt. Det föreligger icke heller någon omfattande rättspraxis på området. Det är dock ställt utom tvivel att föräldrar kan bli ansvariga för skador som deras barn orsakar. Förutsättningen för att dylikt ansvar skall inträda är, att föräldrarna ådagalagt en försummelse.

Utgångspunkten är även i norsk rätt, att man i princip icke svarar för andras skadegörande handlingar. Något objektivt föräldraansvar föreligger således icke. Föräldrar anses dock ha en skyldighet att uppfostra sina barn och öva tillsyn över dem. Härvid åligger dem också att tillse att barnen icke orsakar skador. Åsidosätter föräldrarna sina åligganden i detta hänseende kan de ådraga sig ansvar för skador som barnet till följd därav orsakar. Det blir liksom i dansk och svensk rätt i regel fråga om ett bedömande av huruvida föräldrarna eller någon av dem i det enskilda fallet brustit i tillsyn över barnet. Det kan också vara fråga om positiva handlingar från föräldrarnas sida, t. ex. då en fader till sin 9-årige son överlämnar ett salongsgevär eller då en moder låter sin 3-åriga dotter leka med en sax. Även om föräldrarna icke ådagalagt så påtagliga försummelser kan de ådraga sig ansvar i följd av ett åsidosättande av sin allmänna skyldighet att hålla uppsikt över barnet. I princip synes också ifrågakomma att göra föräldrarna ansvariga på grund av en allmänt bristfällig uppfostran och oaktat någon konkret försummelse i tillsynsplikten i det särskilda fallet icke kan påvisas. Det torde dock fordras en påfallande slapphet från föräldrarnas sida för att man skall kunna ålägga dem skadeståndsansvar under uteslutande hänvisning till att de givit barnet oriktig eller bristfällig uppfostran.

Ansvar för barns skadegörande handlingar kan inträda icke blott för föräldrar utan även för andra som har att uppfostra eller öva tillsyn över barn men genom att åsidosätta sina förpliktelser vållar att barnet gör skada.

Enligt särskilda regler kan föräldrar oberoende av eget vållande bli ansvariga för skador som deras barn orsakar. Om t. ex. en fader anlitar sin son att utföra arbete i sin rörelse, kan han enligt reglerna om husbondeansvar i Norske Lov 3-21-2 bli ansvarig för skador som sonen vållar under utförande av arbetet. Han blir då ansvarig i sin egenskap av arbetsgivare, inte i sin egenskap av pojkens fader. Nämnas må också, att en hyresgäst enligt särskilda regler är ansvarig för skador som i lägenheten vållas av hans husfolk; enligt dessa regler kan föräldrar ådraga sig objektivt ansvar för skador som orsakas av deras barn.

BILAGA 3

Barns og foreldres erstatningsrettslige stilling i fremmed rett

Av universitetslektor Tore Sandvik[1]

England

I

En fremstilling av barns og foreldres stilling i engelsk rett støter på den vanskelighet at den rettslige behandling av erstatningsspørsmålene er mer differensiert enn det er vanlig i kontinental og skandinavisk rett. De ulike arter ansvarsbetingende handlinger (»specific torts») behandles særskilt, og reglene for de forskjellige »torts» er ulike både hva angår ansvarsvilkår og erstatningsberegning. (I engelsk rett er erstatningen ikke ubetinget begrenset til den lidte skade.) Som en av disse regelsett kommer imidlertid inn også reglene om »negligence», som i stort sett svarer til den norske retts regler om uaktsomme integritetskrenkelser.

Den utstrakte differensiering er mer historisk enn saklig betinget, og har hovedsakelig sin bakgrunn i det gamle engelske prosessystem med særskilte søksmålsbevillinger (»writs») for spesielt angitte rettssituasjoner. Reglene har så blitt nærmere fastlagt gjennom rettspraksis, og det har blitt utviklet nye »torts», men uten at man har utviklet mer generelle synsmåter. De ulike regelsett dekker delvis samme område, idet enkelte »torts» defineres ved angivelse av arten av den skadegjørende handling, mens det ved andre legges mer vekt på arten av den krenkede interesse. (Se *Street:* The Law of Torts (2. utg. 1959) s. 5.)

All den stund ansvarsvilkårene er ulike for de ulike »torts», er det vanskelig å gi en generelt gyldig beskrivelse av barns og foreldres erstatningsrettslige stilling, og det følgende må leses på denne bakgrunn.

II. Barnets eget ansvar

Engelsk rett inneholder ingen alminnelig regel om at barn ikke er erstatningsrettslig ansvarlige for sine handlinger. (Se *Street:* l.c. s. 490, *James,* General Principles of the Law of Torts, (1959) s. 32, *Clerk & Lindsell:* On Torts, (11 utg. 1954) s. 90.)

Dette innebærer imidlertid ikke at lav alder er uten betydning ved ansvarsspørsmålet. Hvilken betydning alderen tillegges, vil være avhengig av hvilke subjektive ansvarsvilkår som gjelder for vedkommende »tort».

Det synes anerkjent, selv om det ikke er fastslått i praksis, at hvor det er tale om ansvar for »negligence», vil skadevolderens alder bli tillagt betydning ved uaktsomhetsvurderingen. (*James* l.c. s. 32, *Street* l.c. s. 124, 490). Et barns handling vil bli vurdert på bakgrunn av den adferd som er vanlig for og som kan ventes av en på vedkommende alderstrinn, slik at et barn ofte vil være ansvarsfritt hvor en voksen ville bli holdt ansvarlig.

Ved enkelte andre »torts» er de subjektive vilkår utformet slik at barn vil bli holdt ansvarlig helt på like linje med voksne. Som eksempel kan nevnes at ved »trespass to land» — uberettiget opphold på fast eiendom — er det tilstrekkelig at inntrengeren frivillig har foretatt den handling som har brakt ham inn på fremmed eiendom; bare hvor han mot sin vilje er brakt inn på eiendommen, går han

[1] Framställningen utarbetad dec. 1960—jan. 1961.

fri. Inntrengerens uvitenhet om grenselinjen eller hans uriktige oppfatning om at han hadde rett til å ferdes på eiendommen, virker derfor ikke ansvarsbefriende. (*Clerk & Lindsell* l.c. s. 90 og s. 519.)

Et unntak fra regelen om at barn i prinsippet med hensyn til erstatningsansvar likestilles med voksne, utledes imidlertid av regelen om at mindreårige (under 21 år) ikke kan forplikte seg ved kontrakt (Infants' Relief Act, 1874). Hvis barnets skadevoldende handling samtidig er et kontraktsbrudd, vil den skadelidende ikke bli tillatt å omgå regelen om barns manglende rettshandelsevne ved å reise sak på erstatningsgrunnlag. Denne unntaksregelen har budt på avgrensingsproblemer, men det er f.eks. fastslått at et barn ikke kan holdes ansvarlig på erstatningsrettslig grunnlag hvor han har oppnådd lån ved uriktige opplysninger om sin alder. (*Street* l.c. s. 490, *James* l.c. s. 33, og: Introduction to English Law (4. utg. 1959) ss. 238 og 298, og *Clerk & Lindsell* l.c. s. 92.)

III. Foreldrenes ansvar

Engelsk rett inneholder ikke særregler om ansvar for foreldrene for de skader barnet har voldt. Skal foreldrene pålegges ansvar, må dette bygges på at foreldrene selv har opptrådt ansvarsbetingende. Ansvaret kan grunnes på at foreldrene har oppfordret barnet til å begå den skadegjørende handling, eller foreldrene kan holdes ansvarlige for »negligence» i form av sviktende tilsyn. Ansvar har vært pålagt en far som utstyrte sin 15 år gamle sønn med et luftgevær, og lot ham beholde det etter at sønnen hadde voldt skade med det. I et annet tilfelle ble faren pålagt ansvar for skade hans 12 år gamle sønn voldte en lekekamerat med et vanlig gevær som sønnen med farens tillatelse hadde kjøpt for sparepenger; faren måtte regne med at gutten ville bruke geværet sammen med andre, og hadde ikke vist »reasonable care» når han ikke helt hadde hindret sønnens bruk av våpnet eller gitt særskilt omhyggelige instrukser om bruk av våpen i nærvar av andre. Endelig kan ansvar pålegges etter »master and servant»-regelen, en regel som stort sett svarer til norsk retts regler om husbondansvar. (*Clerk & Lindsell* l.c. s. 92, *Street* l.c. ss. 490—491, *Winfield:* Textbook of the Law of Torts (1937) ss. 104—105 og *Th. Petersen* i »Juristen» 1961 ss. 22—23).

IV. Barn som medvirkende skadelidende

Hvilken betydning medvirkning fra skadelidende skal tillegges, varierer for de ulike »torts», og alderens betydning må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle av medvirkning.

Størst interesse samler seg imidlertid om betydningen av at den medvirkende skadelidende er et barn der hvor skadevolderens ansvar baseres på »negligence». To regelsett kommer her inn i bildet.

For det første har man i engelsk rett den regel at eier eller besitter av fast eiendom *når det gjelder eiendommens tilstand* ikke har noen aktsomhetsplikt overfor »trespassers» — personer som uberettiget befinner seg på eiendommen. Dette gjelder også om vedkommende »trespasser» er et barn; der har imidlertid vært en tendens til å tillegge det forhold, at det på en eiendom befinner seg ting som har en særlig tillokkelse for barn, og besitterens kunnskap om dette, betydning som »implied consent» hva angår barns opphold, slik at barna i slike tilfelle ikke har blitt betegnet som »trespassers». (Se *James* l.c. ss. 178 og 180—182.)

Hva angår skadelidendes uaktsomme medvirkning, innførte man i 1945, ved the Law Reform (Contributory Negligence) Act, *fordelingsprinsippet,* etter at man tidligere hadde bygget på et *skyldkompensasjonsprinsipp* noe modifisert bl. a. ved et tidsforholdsprinsipp (»last opportunity rule»).

Heller ikke når det gjelder betydningen av at den medvirkende skadelidende er et barn, gjelder det noen aldersgrense; i en sak fra 1866, Mangan v. Atterton ((1866) L. R. 1. Ex. 239) ble skadevolderen frifunnet på grunnlag av uaktsom

medvirkning fra den fire år gamle skadelidende. Det er imidlertid anerkjent at et skadelidende barns adferd skal bedømmes under hensyn til barnets alder og utviklingstrinn. I en sak, Yachuk v. Oliver Blais C., Ltd., ((1949) A.C. 386), hvor skadevolders uaktsomhet besto i at han hadde utlevert bensin til en ni års gammel gutt, som deretter satte fyr på bensinen og kom til skade, ble det således antatt at det ikke forelå uaktsom medvirkning, idet det ikke kunne ventes av en niåring at han skulle forstå hvor brannfarlig bensin er (*Clerk & Lindsell* l.c. ss. 412—414.)

Det er bare barnets egen uaktsomhet som tillegges betydning for barnets erstatningskrav; det foretas ingen passiv identifikasjon med foreldrene. Selv om skaden tildels kan føres tilbake til foreldrenes uaktsomhet, fører dette altså ikke til noen reduksjon av barnets krav mot skadevolder. (*Street* l.c. s. 160, *Clerk & Lindsell* l.c. s. 414.)

Sambandsstatene

I

Enhver generell fremstilling av »amerikansk» rett vil ha en tendens til å bli misvisende, idet hver av de 50 delstater i prinsippet har sitt eget rettssystem; hver delstat har sin egen lovgivning og sitt eget domstolsapparat, og rettsavgjørelser innen en stat tillegges i prinsippet full prejudikatsvirkning bare innen vedkommende stat, idet avgjørelsen av et rettsspørsmål i prinsippet bare er bindende for de domstoler som er *underordnet* den dømmende rett. Innslagene av føderal lovgivning er relativt beskjedne på privatrettens område, og selv om de føderale domstoler har kompetanse i mange saker som gjelder forhold i delstatene, vil avgjørelsene måtte treffes på grunnlag av vedkommende delstats rett.

Ulikheten mellom de forskjellige delstaters rett er likevel ikke så stor som en etter dette skulle tro. Med få unntak er rettssystemet bygget opp på grunnlag av engelsk rett; dette har ført til at ihvertfall de grunnleggende regler er de samme i de fleste stater, og at det bare er i detaljene det viser seg å være uoverensstemmelser. Den rettsvitenskapelige behandling og juristutdannelsen er dessuten ikke bundet til enkeltstatene; dette, sammen med det forhold at delstatenes lovgivningsorganer gjennomgående er svakt organisert, har vel også bidratt til å bevare den overensstemmelse i rettsreglenes innhold som det felles utgangspunkt la grunnlaget for.

Det som her er sagt, gjør seg i høy grad gjeldende på erstatningsrettens område. Amerikansk erstatningsrett står i grunnpreg og teoretisk oppbygning i nær overensstemmelse med de engelske regler, også når det gjelder spørsmålet om barns og foreldres ansvar. Det kan imidlertid påvises divergenser som følge av at utviklingen i rettspraksis og i lovgivning har vært forskjellig i de to land.

II. Barnets eget ansvar

Overensstemmelsen med engelsk rett er påfallende når det gjelder spørsmålet om et barn selv kan holdes ansvarlig for sine skadegjørende handlinger. Barn kan i prinsippet, uansett alder, pålegges ansvar på linje med voksne; det gjelder ingen regel om at barn under en viss alder er ansvarsfri. Alderen vil imidlertid kunne tillegges betydning i relasjon til skyldvurderingen ved de enkelte »torts» på samme måte som i engelsk rett. (Se *Prosser:* Handbook of the Law of Torts (2. utg. 1955) s. 788—789), *Bohlen:* Studies in the Law of Torts (1926) ss. 543 ff.). Ved uaktsomhetsvurderingen ved »negligence» vil således barnets alder og utviklingstrinn bli tatt i betraktning. I enkelte stater har *domstolene* forsøkt å fiksere en minimumsalder for uaktsomhet; grensen har vært satt dels til fem, dels til seks eller syv år. Det overveiende flertall av stater har imidlertid forkastet forsøk på å sette en slik aldersgrense. (*Prosser* l.c. ss. 127—129.)

Ellers er å merke at man i amerikansk rett har vært mindre tilbøyelig enn i

engelsk til å anse en mindreårig ansvarsfri på det grunnlag at et erstatningssøksmål kan representere et forsøk på omgåelse av regelen om at mindreårige er ubundet av sine kontrakter. Selv om amerikansk rett i utgangspunktet stemmer overens med engelsk rett, har man i de fleste stater ikke tatt den konsekvens å anse den mindreårige ansvarsfri hvor han ved uriktige aldersangivelser har oppnådd lån. (*Prosser* l.c. ss. 790—791.)

II. Foreldrenes ansvar

(Fremstillingen her bygger i det vesentlige på en artikkel av Jon Reidar Gundersen, nå trykt i TfR 1963 s. 75.)

Også når det gjelder foreldreansvaret, tar man i amerikansk rett det samme utgangspunkt som i England. Det gjelder ingen alminnelig regel om at foreldrene er ansvarlig for skade voldt av barna. Foreldrene kan imidlertid bli holdt ansvarlig på grunnlag av at deres egen adferd er ansvarsbetingende, f.eks. hvor de har overlatt et barn skytevåpen, eller hvor de har unnlatt å gripe inn med passende oppdragende forholdsregler hvor barnet har vist skadevoldende tilbøyeligheter.

Videre kan foreldrene bli holdt ansvarig etter regelen om husbondansvar (»master and servant rule», »principle of agency»). Det har vært en tendens til å tøye disse reglene for å pålegge foreldrene ansvar; således har man i flere stater utviklet den såkalte »family car»-regel, som går ut på at hvor en bileier lar bilen stå til fri rådighet for familiens medlemmer, pådrar han seg ansvar for skader som på ansvarsbetingende måte blir voldt av det familiemedlem som brukte bilen; bilføreren fingeres her å være »servant» eller »agent» for bileieren. (*Prosser* l.c. ss. 369—371, *Gregory & Calven:* Cases and Materials on Torts (1959) s. 632). Foreldres ansvar for et barns bruk av deres bil har forøvrig også vært gjenstand for *lovgivning* i mange stater; dels dekkes tilfellene av alminnelige regler om at bileier er ansvarlig for bilførers uaktsomt skadevoldende kjøring; dels av alminnelige regler om ansvar for enhver som overlater en bil til en mindreårig, og dels gjelder det særlige regler om at foreldre eller verge som har undertegnet den mindreåriges søknad om førerkort, blir ansvarlige for skader voldt ved uaktsom kjøring av den mindreårige.

De nevnte regler om foreldreansvar ved barns bilbruk må ses som et utslag av at man har vært utilfreds med det utgangspunkt at barnas skadevoldende handlinger er foreldrene uvedkommende. Denne misnøye har, særlig i de senere år, ført til at det i svært mange amerikanske delstater har blitt vedtatt lover med regler som pålegger foreldrene mer eller mindre generelt objektivt ansvar for skader deres barn har voldt. Lovreglene er ikke utformet på grunnlag av noe felles mønster, og det er stor ulikhet mellom de forskjellige lover hva angår den nærmere utforming, både når det gjelder ansvarsvilkår og ansvarets rekkevidde.

En gruppe lover er de som pålegger foreldrene ansvar for skade barnet har voldt på skolers bygninger eller materiell — skoler har vel alltid vært et yndet objekt for barns skadelyst.

Av større interesse er imidlertid regler som mer generelt pålegger foreldrene ansvar for skader voldt av barna. Som følge av at frekvensen av hærverk fra barn har hatt en stigende tendens, som utslag av den oppfatning at foreldre bør stimuleres til en slik barneoppdragelse at barns hærverk så langt råd er kan unngås, og som en reaksjon mot det forhold at den utenforstående skadelidende bare fikk en insolvent mindreårig å holde seg til, har man i hele 30 delstater vedtatt »Strict Parental Liability Statutes».

Med få unntak pålegger disse lover foreldrene ansvar bare for skadetilførelser som er »wilful», d. v. s. begått med skadehensikt eller med kunnskap om at det var overveiende sannsynlig at skaden ville inntre. Ved spørsmålet om barnet forutså skadens inntreden, vil naturligvis barnets alder spille inn; det kan dessuten nevnes at man i enkelte stater har fastsatt at foreldrene ikke er objektivt an-

svarlig for skade voldt av barnet dersom dette er under en viss minstealder, f.eks. syv år.

Så godt som alle lover setter som vilkår for foreldreansvar, at barnet bor sammen med foreldrene eller er under deres tilsyn og kontroll. De fleste lover fastsetter også en maksimumsalder for det barn foreldrene har erstatningsansvar for, vanligvis 18 år.

De fleste lover om foreldrenes ansvar inneholder regler om at foreldrenes ansvar er begrenset til et visst beløp for hvert skadetilfelle. Stort sett ligger begrensningen mellom 100 og 500 dollar. I enkelte stater har domstolene adgang til skjønnsmessig å avgjøre om, og i tilfelle i hvilken utstrekning, foreldrene skal pålegges ansvar.

En særegen løsning har man valgt i Ohio. Her kan retten, hvor den finner at barnets overtredelse har sin bakgrunn i foreldrenes sviktende oppdragelse og tilsyn, pålegge foreldrene å stille en sikkerhet, som blir forbrutt hvis barnet på ny forser seg som følge av at foreldrene ikke har fylt sin oppgave som oppdragere. Er skade i så fall voldt ved barnets forseelse, kan skadelidende kreve dekning av sikkerheten; det overskytende tilfaller det offentlige.

IV. Barn som medvirkende skadelidende

Når det gjelder spørsmålet om betydningen av at et barn selv har medvirket til den skade det har lidt, er rettssituasjonen i Sambandsstatene stort sett den samme som i England. Det avhenger av ansvarsvilkårene ved hver enkelt »tort» om det skal tillegges noen betydning at den medvirkende skadelidende er et barn.

Bygges ansvaret på »negligence», vil man ved vurderingen av om skadelidende uaktsomt har medvirket til skaden, ta hensyn til skadelidendes alder og utviklingstrinn. (*Bohlen* l.c. s. 568. Det er å merke at man i Sambandsstatene fremdeles stort sett bygger på skyldkompensasjonsprinsippet med modifikasjoner, svarende til de regler som gjaldt i England før 1945.)

Også i Sambandsstatene gjelder den regel at eier eller besitter av fast eiendom ikke har aktsomhetsplikt overfor »trespassers» når det gjelder eiendommens tilstand. Men på samme måte som i England gjøres det unntak hvor vedkommende »trespasser» er et barn, og hvor eier eller besitter har vært vitende om at barn har oppholdt seg på eiendommen, eller at det på eiendommen befinner seg objekter som etter sin art virker tillokkende på barn (»attractive nuisance»). (*Prosser* l.c. ss. 438 ff.)

I enkelte stater foretas det passiv identifikasjon mellom barn og foreldre; barnet taper sitt erstatningskrav dersom foreldrene uaktsomt har foranlediget skaden. Det alt overveiende antall av stater har imidlertid tatt avstand fra en slik regel om »imputed negligence». (*Prosser* l.c. s. 301.)

Frankrike

I

Fransk erstatningsrett bygger i hovedsaken på fem artikler i Code civil, art. 1382—1386. De to første artikler fastslår skyldprinsippet, mens de tre følgende, for særlige tilfelle, hjemler et mer eller mindre objektivt betont ansvar. Det dreier seg her dels om regler som établerer en »skyldpresumsjon», dels om bestemmelser om rent objektivt ansvar.

Code civils erstatningsregler er gitt en knapp og generell form, og later mange spørsmål stå ubesvarte. Rettstilstanden er imidlertid blitt nærmere avklaret og fastlagt av rettspraksis og i den juridiske teori; det har også foregått en betydelig rettsutvikling innen bestemmelsenes rammer. (Se *Capitant* i forordet til *Mazeaud & Tunc:* De la Responsabilité civile (5. utg. 1957) ss. IX—XII.)

Når det gjelder culparegelen, har den nærmere fastlegning og presisering av skyldkravet skjedd i tilknytning til ordet »faute» i art. 1382, og ordene »négligence» og »imprudence» i art. 1383. Ansvar pålegges for forsettlig skadevoldende handlinger (»délits») såvel som uaktsomme skadetilføyelser (»Quasi-délits»). Det synes anerkjent at man ved uaktsomhetsbedømmelsen skal vurdere skadevolderens adferd på bakgrunn av en objektiv aktsomhetsstandard, med en »bonus pater familias», »un homme avisé et prudent», som målestokk. (*Mazeaud & Tunc* l.c. ss. 484 ff.)

II. Barns erstatningsansvar

Code civil art. 1382—1386 inneholder ingen særregler om hvorvidt barn er erstatningsansvarlige for sine skadegjørende handlinger. Det synes imidlertid å fremgå av art. 1310 at mindreårighet ikke i seg selv virker ansvarsbefriende. Denne bestemmelsen har imidlertid ikke vært oppfattet dithen at den rent generelt fastslår at barns adferd skal bedømmes med en voksen »bonus pater familias» som målestokk. Fransk rett bygger på dette punkt på den oppfatning at selv om aktsomhetsvurderingen som hovedregel skal være objektiv, forutsetter begrepet »faute» at vedkommende er i besittelse av slike åndsevner at han kan forstå rekkevidden av sine handlinger. Det antas derfor at helt små barn ikke kan pålegges erstatningsansvar — skal ansvar komme på tale, må barnet ha nådd »l'âge de raison». Det kan imidlertid ikke fikseres noen bestemt aldersgrense; om barnet skal kunne pålegges skyldsansvar, må vurderes i hvert enkelt tilfelle under hensyn til barnets fysiske og psykiske utviklingsnivå, og under hensyn til den handlingssituasjon barnet befant seg i.

Man har eksempler på at barn på 6—7 år har blitt holdt ansvarlige bl. a. for skader voldt kamerater under lek; men i de fleste tilfelle har barn i 8—10-årsalderen blitt antatt å savne skyldevne. (*Planiol & Ripert:* Traité pratique de droit civil français (2. utg. 1952) vol. VI ss. 678—680, *Mazeaud & Tunc* l.c. ss. 503 ff. (som angriper denne oppfatning de lege ferenda), *Savatier:* Traité de la responsabilité civile (2. utg. 1951) ss. 247—248, *Xavier Blanc-Jouvan:* La Responsabilité de l'infans; Rev. trim. droit civil. (1957)).

Finner man imidlertid at barnet har nådd en slik modenhetsgrad at det kan komme på tale å pålegge ansvar, antas det i teorien at man ved skyldbedømmelsen i det konkrete tilfelle ikke skal tillegge alderen noen betydning, men at barnets adferd skal vurderes på bakgrunn av en generell aktsomhetsstandard. Denne oppfatning er imidlertid ikke helt uomstridt. (*Mazeaud—Tunc* l.c. ss. 529—530.)

Hvor den skadevoldende handling består i at en mindreårig ved uriktige opplysninger om sin alder har oppnådd en kontrakt, og hvor reglene om at mindreårige er ubundet av sine viljeserklæringer, kommer inn i bildet, antas det at dersom den mindreåriges adferd har vært svikaktig (»dolosive») er han ansvarlig på erstatningsgrunnlag, men at ansvaret gir seg det uttrykk at han taper sin adgang til å påberope seg ugyldigheten. (*Planiol—Ripert* op. cit. bind 1 s. 370). Det er imidlertid å merke at det for å statuere svik ikke er tilstrekkelig å påvise at vedkommende har utgitt seg for å være myndig (code civil art. 1307); det må kreves at den mindreårige har opptrådt mer aktivt bedragersk. Selv om erstatningsansvar ikke statueres, vil imidlertid den mindreårige kunne pålegges å fralegge seg sin berikelse. (*Planiol—Ripert* l.c. s. 371.)

Reglen om at de helt små barn (»enfants de bas âge») ikke er erstatningsansvarlige for sine handlinger ses, som nevnt, som en konsekvens av skyldkravet; regelen gjelder derfor ikke ved objektivt ansvar. (*Savatier* l.c. s. 205). Mange regler som vi ville betegne som objektive ansvarsregler, er imidlertid utformet som regler om »skyldpresumsjon» slik at regelen om manglende skyldevne må komme til anvendelse.

III. Foreldrenes ansvar

Hvor et barn volder skade, vil foreldrene kunne holdes ansvarlige etter den alminnelige skyldregel i code civil art. 1382, dersom det føres bevis for at barnets adferd direkte har sin bakgrunn i forsettlige eller uaktsomme handlinger eller unnlatelser fra foreldrenes side. Den alminnelige skyldregel får imidlertid her mindre betydning, idet man i art. 1384, fjerde ledd, har en regel som pålegger foreldrene et noe skjerpet ansvar.

Regelen gir etter sin form inntrykk av å være en objektiv ansvarsregel, som riktignok er sterkt modifisert ved bestemmelsen i art. 1384, syvende ledd, om at ansvar ikke skal pålegges dersom det påvises at foreldrene ikke har kunnet forhindre den konkrete skadetilføyelse. Man har imidlertid i teori og praksis oppfattet den som en skyldpresumsjonsregel, noe som f.eks. får den konsekvens at den ikke kan anvendes overfor en far som på grunn av sinnsykdom mangler skyldevne. (*Neagu:* Responsabilité civile extracontractuelle de l'aliéné (1927) s. 245).

Man har ved løsningen av dette spørsmål stilt seg fritt overfor lovens ord; regelen oppfattes dithen at den bygger på en generell formodning om at når barn volder skade, har det sin bakgrunn enten i mangelfull oppdragelse eller sviktende tilsyn fra foreldrenes side. Den ansvarlige kan fri seg ved å føre bevis for at han ikke kan klandres for det som har skjedd. Hva angår tilsynet, må foreldrene føre bevis for at de har oppfyllt sin plikt til å føre vanlig tilsyn med hva barnet foretar seg; hvor langt denne tilsynsplikt rekker, vil være avhengig av barnets alder, dets karaktertrekk og de livsforhold familien lever under. Den ansvarlige vil ikke kunne fri seg ved å vise at han var fraværende på den tid skaden ble voldt, dersom han ikke har sørget for noen i sitt sted til å ta seg av barnet. (*Mazeaud—Tunc* l.c. s. 874, *Savatier* l.c. ss. 321—322). Hva angår oppdragelsen, må foreldrene for å fri seg, føre bevis for at de har gitt barnet en skikkelig oppdragelse, og at de, hvor det måtte fremtre som påkrevet, har vist tilstrekkelig fasthet i oppdragelsen. Man har eksempler på at foreldre er blitt pålagt ansvar for et barns trafikkskader, idet de ikke hadde ført bevis for at barnet hadde fått fullgod rettledning i de skrevne og uskrevne lover om hvordan man skal oppføre seg i trafikken.

Den ansvarlige etter art. 1384, fjerde ledd er »le père, et la mère après le décès de son mari». Også på dette punkt har man stilt seg fritt overfor lovteksten, idet man generelt lar ansvaret påhvile den av foreldrene som har foreldremyndigheten (»la puissance paternelle»). (*Mazeaud—Tunc* l.c. ss. 848 ff.).

Skyldpresumsjonen kommer bare til anvendelse hvor skaden er voldt av et mindreårig barn: et barn under 21 år (»mineur»). Er barnet gift, og dermed »emancipé», (code civil art. 476) gjelder regelen ikke; det er omstridt om det samme er tilfelle hvor barnet er »emancipé» ved farens erklæring (code civil art. 477). (*Mazeaud—Tunc* l.c. s. 857, *Savatier* l.c. s. 318).

Foreldreansvaret etter art. 1384 gjelder bare hvor barnet bor hos foreldrene. Men et rent midlertidig fravær er ikke tilstrekkelig til å gjøre ansvarsregelen uanvendelig.

Det er bare for barnets »rettsstridige» skadetilføyelser (»acte illicite dommageable») foreldrene har ansvar. Foreldrene blir ansvarlige selv om barnet ikke har nådd den alder da det selv kan pådra seg ansvar, men bare dersom skadetilføyelsen er av en slik art at den ville vært ansvarsbetingende om faren eller moren selv hadde foretatt den. (*Mazeaud—Tunc* l.c. ss. 861—865).

IV. Barn som medvirkende skadelidende

Code civil inneholder ikke generelle regler om betydning av at skadelidende selv har medvirket til skaden. I teori og praksis har man imidlertid utviklet en *fordelingsregel.*

Har skadelidende på subjektivt tilregnelig måte selv medvirket til skaden, reduseres erstatningen i forhold til den skyld som er utvist fra begge sider.

Av dette følger at dersom skadelidende savner »skyldevne», vil hans medvirkning til skaden være uten innflytelse på erstatningskravet. Det har imidlertid i rettspraksis vært en tendens til å la helt små barns uforsiktighet influere på deres erstatningskrav. (*Xavier Blanc—Jouvan* l.c. ss. 47—51).

Sveits

I

Hovedbestemmelsene i sveitsisk erstatningsrett finnes i Schweizerisches Obligationenrecht (OR) art. 41—61. Art. 41 fastslår skyldprinsippet; i art. 54—58 har man mer objektivt betonte regler f.eks. husbondansvar og ansvar for dyr. Man har dessuten i særlovgivningen regler om objektivt motorvognansvar og om objektivt ansvar for bl. a. jernbaner og elektriske anlegg.

Reglene om *ansvarsvilkårene* avviker bare i detaljene fra de skandinaviske og andre lands rett. Når det gjelder *erstatningsberegningen*, synes imidlertid sveitsisk rett å fremby særlige trekk forsåvidt som man her ikke tar utgangspunkt i den regel at den fulle skade skal erstattes, men derimot bygger på den regel at erstatningen skal utmåles i forhold til den skyld skadevolderen har utvist og de øvrige omstendigheter i saken, som f.eks. partenes økonomiske forhold — se OR art. 43 og 44, annet ledd (*Oftinger:* Schweizerisches Haftpflichtrecht (1940) s. 206, *v. Tuhr:* Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts (1924) ss. 87—89, *Guhl:* Das Schweizerische Obligationenrecht (4. utg. 1948) ss. 64 og 72—73).

Når det gjelder barns og foreldres erstatningsansvar, har man særlige lovregler i personretts- og familierettsdelen i Schweizerisches Zivilgesetzbuch (ZGB). Spørsmålet om barns ansvar reguleres av art. 16 og 18 og av OR art. 54, mens foreldreansvaret er regulert av ZGB art. 333.

II. Barns ansvar

ZGB art. 18 fastslår at handlinger begått av en person som er »urteilsunfähig» ikke medfører rettslige konsekvenser, medmindre noe annet er bestemt i loven. Erstatningsansvar vil således som hovedregel ikke kunne pålegges en »urteilsunfähig». (Dette gjelder bare ansvar etter skyldprinsippet.) »Urteilsunfähig» er etter ZGB art. 16 den som på grunn av ung alder, sinnssykdom, åndssvakhet, beruselse eller liknende tilstand »savner evnen til å handle fornuftsmessig».

Avgjørende for spørsmålet om et barn kan pålegges erstatningsansvar blir det derfor om barnet har nådd en slik grad av sjelelig utvikling at det er i stand til å ha oversikt over konsekvensene av sine handlinger og til å la sin adferd bli påvirket av denne innsikt. Bedømmelsen må bli helt konkret; det lar seg ikke gjøre å oppstille noen bestemt aldersgrense. Ved avgjørelsen må det først og fremst tas hensyn til det enkelte barns intelligens og modenhet. Videre må det tas hensyn til den handling det er tale om å knytte ansvar til og det livsområde hvor handlingen er foretatt. Det er således i prinsippet intet til hinder for at et barn kan bli ansett »urteilsfähig» i relasjon til en skadevoldende handling på ett område, mens det i relasjon til en skadetilføyelse på et annet felt blir antatt å savne den dømmekraft som er en forutsetning for ansvar. (*Egger:* Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch: Das Personenrecht (1911) ss. 48—49, *Oftinger* l.c. ss. 114 og 122, *Guhl* l.c. s. 145). Fra rettspraksis kan nevnes at en 13-åring har blitt pålagt ansvar for skade voldt ved uforsiktig sykling, idet han ble antatt å være istand til å innse faremomentene ved å bruke en sykkel som ikke passet for ham og ved å sykle med en pakke i hånden og bare en hånd på styret. (Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts (EBG) 49 II s. 439). I en annen sak

ble det derimot antatt at en 11 1/2 år gammel gutt savnet tilstrekkelig dømmekraft til å forstå faremomentene ved en elektrisk drevet høyelevator. (EBG 60 II s. 38; saken gjaldt spørsmål om skadelidendes medvirkning, se nedenfor under IV).

Selv om det skadevoldende barn er »urteilsunfähig» og ikke kan pålegges ansvar etter de alminnelige regler, kan et visst erstatningsansvar komme på tale, idet OR art. 54 åpner adgang til på rent rimelighetsgrunnlag (»Aus Billigkeit») å pålegge den som savner skyldevne erstatningsplikt. Det antas imidlertid at forutsetningen må være at skadetilføyelsen er av en slik art at den ville vært ansvarsbetingende om den blev begått av en voksen. (*Oser—Schönenberger:* Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch: Das Obligationenrecht (2. utg. 1929) bind I s. 385.) Ellers står dommeren fritt når han skal vurdere om barnet skal pålegges erstatningsplikt etter denne regelen; han kan f.eks. ta hensyn til partenes økonomiske forhold, og til skadelidendes muligheter for å få dekket tapet på annen måte, f.eks. ved forsikring. (*Oser—Schönenberger* l.c. ss. 385—386, *Oftinger* l.c. s. 115.)

III. Foreldrenes erstatningsansvar

Foreldrenes erstatningsansvar reguleres i sveitsisk rett av ZGB art. 333, som pålegger familieoverhodet ansvar for skader voldt bl. a. av et umyndig medlem av husstanden (»Hausgenosse»).

Ansvaret påhviler familieoverhodet (»das Familienhaupt»), d. v. s. den som til enhver tid er leder for den felles husholdning. Normalt vil dette være faren (ZGB art. 160). Men er foreldrene skilt, og barna lever hos moren, påhviler ansvaret etter art. 333 henne. Bor barnet hos pleieforeldre, vil gjerne pleiefaren bli ansett som »Familienhaupt», og går barnet på internatskole, vil ansvaret gjerne påhvile internatstyreren. (*Egger:* Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch: Das Familienrecht (2. utg. 1943) 2. bind s. 345, *Oftinger* l.c. ss. 611 ff.)

Skaden må være voldt av en »Hausgenosse», d. v. s. en som hører med til husstanden. Hvis barnet ikke bor hos foreldrene, kan art. 333 altså ikke anvendes.

Ansvaret er videre betinget av at det skadevoldende husstandmedlem er umyndig, åndssvakt eller sinnsykt. Myndighetsalderen i Sveits er 20 år, men en person kan erklæres myndig fra det fylte 18 år; videre bortfaller umyndigheten når en mindreårig inngår ekteskap. (ZGB, art. 14—15.)

Familieoverhodets ansvar er avhengig av at skadetilføyelsen er »objektivt rettsstridig». Men ansvaret er ikke betinget av at skadevolderen selv er ansvarlig — familieoverhodet hefter selv om skadevolderen ikke kan tilregnes sin handling fordi han ikke er »urteilsfähig» eller fordi han etter omstendighetene ikke kan sies å ha utvist skyld. (*Egger* l.c. s. 344, *Oftinger* l.c. ss. 624—625).

Ansvaret etter art. 333 kan ikke betraktes som noe rent objektivt ansvar, men bestemmelsen har mer karakter av en regel om skyldpresumsjon, idet familieoverhodet kan fri seg ved å godtgjøre at det er utvist »das übliche und durch die Umstände gebotene Mass von Sorgfalt in die Beaufsichtigung». Det betones i rettspraksis at det ikke må stilles for strenge krav til det tilsyn familieoverhodet er pålagt å sørge for, men at man må avpasse tilsynsplikten etter det virkelige livs krav. (*Oftinger* l.c. s. 628.) Man må ta hensyn til de praktiske vansker som tilsynet byr på; etterhvert som et barn vokser til og blir mer bevegelig, blir det nærmest umulig å føre konstant tilsyn med hva det foretar seg. Det betones også at hensynet til barnets naturlige utvikling tilsier at det etterhvert blir overlatt mer til seg selv. Det anses således ikke som ubetinget uforsvarlig om barn i den noe høyere aldersklasse blir gitt anledning til å bruke skytevåpen; det henvises dels til at dette kan ses som et ledd i den yrkesmessige oppøvning, (*Egger* l.c. s. 347) dels som ledd i foropplæring til militærtjeneste (EBG 41 II 421).

Ved fastleggingen av tilsynsplikten tas det naturligvis først og fremst hensyn til barnets alder, dets modenhetsgrad og dets karakteregenskaper. Har barnet før vist skadevoldende tendenser, kreves det at det tas forholdsregler mot gjentatte

skadetilføyelser. (EBG 38 II 474.) De stedlige forhold spiller også inn — til vanlig kreves det et noe strengere tilsyn i byene enn på landet.

Sosiale og økonomiske forhold spiller også inn. Det har således vært antatt, at en far ikke kunne lastes for sviktende tilsyn, selv om han hadde latt sin 4 1/2-årige sønn arbeide som gjetergutt sammen med en noe eldre bror. Det ble fremholdt at både økonomisk nødvendighet og opplæringsmessige hensyn tvang foreldre i Alpetraktene til å bruke sine små barn til gjeting, og at dette da ikke kunne betegnes som uforsvarlig (EBG 60 II 225).

IV. Barn som medvirkende skadelidende

Etter OR art. 44 kan erstatningsansvaret nedsettes eller bortfalle, dersom »omstendigheter som skadelidende har ansvaret for» har medvirket til skaden. De viktigste tilfelle som går inn under denne regelen, er det hvor skadelidende selv har medvirket. Den utforming bestemmelsen har fått, fører til at de vanlige ansvarsvilkår må gis tilsvarende anvendelse når en skal avgjøre om en skadelidendes medvirkning skal føre til reduksjon av hans erstatningskrav. Er den medvirkende skadelidende et barn, er ansvarsreduksjonen således normalt betinget av at barnet er »urteilsfähig». (*Oftinger* l.c. s. 122, *Oser—Schönenberger* l.c. s. 317.)

Det er imidlertid å merke at regelen i OR art. 54 om ansvar »aus Billigkeit» gis analogisk anvendelse ved skadelidendes medvirkning. Har således en »urteilsunfähig» objektivt sett medvirket til den skade han har lidt, men er økonomisk bedre stilt enn den ansvarlige skadevolder, kan dette føre til reduksjon av ansvaret på rent rimelighetsgrunnlag. (*Oftinger* l.c. s. 122—123, *Oser—Schönenberger* l.c s. 317.)

Det er ellers å merke at reglene om skadelidendes medvirkning etter sveitsisk rett har en noe redusert betydning, ettersom dommeren i prinsippet står svært fritt ved erstatningsutmålingen. (Se foran under I.) Skadelidendes medvirkning kommer bare inn som ett av de momenter dommeren kan bygge på ved erstatningsfastsettelsen; det forhold at erstatningen skal avpasses etter skadevolderens skyld, vil bidra til å redusere betydningen av skadelidendes egen opptreden.

Tyskland

I

De viktigste lovregler i tysk erstatningsrett finnes i Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) §§ 249 ff. som gir regler om erstatningsberegningen, og i §§ 823—853 som gir regler om ansvarsgrunnlaget m.v.. Også speciallovgivningen inneholder imidlertid betydningsfulle erstatningsregler; her finner man således regler om jernbaners ansvar, om motorvognansvar, luftfartsansvar og om ansvar for kraftverker og atomanlegg.

Reglene i BGB bygger i utpreget grad på skyldprinsippet; de avvik som finnes i retning av et objektivt betont ansvar, har med få unntak fått karakter av »skyldpresumsjoner». Spesiallovgivningen gir imidlertid i stor utstrekning regler om rent objektivt ansvar (»Gefährdungshaftung»).

Spørsmålet om barns erstatningsrettslige stilling er behandlet i BGB §§ 828—829; foreldrenes ansvar reguleres av § 832.

II. Barns ansvar

En forutsetning for ansvar etter skyldregelen i tysk rett, er at skadevolderen har skyldevne (»Verschuldensfähigkeit»). Ved spørsmålet om alderens betydning for skyldevnen, legger BGB til grunn en ordning med tre aldersgrupper; de som helt savner skyldevne, de som har en »betinget skyldevne», og de som har full skyldevne. Ved denne gruppedelingen bygger loven på fikserte aldersgrenser, nemlig en 7-års grense og en 18-års grense.

Etter BGB § 828, første ledd er den som ikke har fylt 7 år, ikke ansvarlig for sine skadevoldende handlinger; han savner helt skyldevne. For barn under denne alder, foretas det altså ingen vurdering av barnets modenhet eller intelligens.

Etter BGB § 828, annet ledd har barn i aldersgruppen 7—18 år en betinget skyldevne; ansvar kan her pålegges, men dette gjelder ikke dersom det kan påvises at barnet savner »die zur Erkenntnis der Verantwortlichkeit erforderliche Einsicht». Avgjørende er altså om skadevolderen har nådd en slik grad av intelligens og modenhet at han er istand til å innse at hans handling er urettmessig. Regulært innebærer dette et krav om at skadevolderen må ha nådd et slikt sjelelig utviklingstrin at han er i stand til å innse at hans handling er av en farlig og skadevoldende karakter. Om et skadevoldende barn etter dette kan sies å savne skyldevne, må avgjøres konkret; det må således tas hensyn til at barn på samme alderstrin kan ha nådd en forskjellig grad av modenhets- og intelligensutvikling og at det på ulike livsområder kan kreves et forskjellig mål av innsikt. (Se *Larenz:* Lehrbuch des Schuldrechts (4. utg. 1960) bind I s. 191, bind II s. 347, *Esser:* Lehrbuch des Schuldrechts (1949) s. 466, *Staudinger:* Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, bind II 3. del (9. utg. 1929) ss. 1845—1847.) Som eksempel kan nevnes at en 8-årig gutt ble antatt å savne den nødvendige innsikt når det gjaldt faremomentene ved et treskeverk, men at han ble antatt tilstrekkelig sjelelig utviklet til å innse det urettmessige i å overtre et forbud mot å ferdes der treskeverket sto (Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen (RGZ) bind 76, s. 187).

Ved siden av at alderen tillegges betydning for »skyldevnen», vil den også kunne få betydning ved uaktsomhetsbedømmelsen. Som målestokk ved vurderingen av skadevolderens adferd benytter man nemlig den opptreden som kan kreves av personer tilhørende den sosiale gruppe skadevolderen tilhører (*Staudinger* l.c. s. 1847).

Selv om skadevoldende barn ikke kan pålegges skyldansvar på grunn av manglende »Verschuldensfähigkeit», kan etter BGB § 829 barnet på rent rimelighetsgrunnlag pålegges å erstatte hele skaden eller en del av den. For at slik erstatning skal kunne tilkjennes, kreves det at skadetilføyelsen er objektivt rettsstridig, slik at det bare er den manglende skyldevne som utelukker ansvar etter de vanlige regler. Ved vurderingen av om slikt ansvar skal pålegges, tas det hensyn til barnets formuesstilling; ansvar etter § 829 kan ikke pålegges dersom dette ville berøve barnet midler som er nødvendige for dets livsopphold. Også skadelidendes økonomiske forhold tas i betraktning, og erstatning kan etter § 829 ikke tilkjennes dersom skadelidende kan oppnå erstatning hos den som har plikt til å føre tilsyn med barnet. Dommeren står ellers svært fritt med hensyn til hva han skal legge vekt på ved sin vurdering; det kan således også legges vekt på om spørsmålet om skyldevne har fremtrådt som mer eller mindre tvilsomt. (*Staudinger* l.c. ss. 1848—1850, *Larenz* l.c. Bind II ss. 347—349, *Esser* l.c. s. 474.)

III. Foreldrenes erstatningsansvar

BGB § 832 pålegger den som har lovsatt plikt til å føre tilsyn med en mindreårig, å erstatte skade som den mindreårige har voldt, dersom det ikke er godtgjort at tilsynsplikten er oppfylt eller at skaden ville inntrådt selv om det var ført tilbørlig tilsyn.

Så lenge ekteskapet består, påhviler ansvaret etter § 832 regulært begge foreldre, idet begge har den tilsynsplikt som er en del av foreldremyndigheten, se BGB §§ 1626, 1631 og 1634.

Er ekteskapet oppløst og faren er fratratt foreldremyndigheten, har moren alene tilsynsplikten og ansvaret etter § 832, se § 1684. Hvor barnet er født utenfor ekteskap, har moren tilsynsplikten og ansvaret, § 1707. (*Staudinger* l.c. s. 376.)

Foreldrenes ansvar etter BGB § 832 gjelder der hvor barnet er mindreårig, d. v. s. hvor det ikke har fylt 21 år, (BGB § 2) og heller ikke er erklært myndig etter

BGB §§ 3—5. Foreldrenes ansvar er betinget av at barnets skadevoldende handling er rettsstridig (»widerrechtlich»), men det er uten betydning om barnet selv er ansvarsfritt f.eks. på grunn av manglende skyldevne. (*Staudinger* l.c. s. 1878, *Larenz* l.c. s. 376.)

Ved avgjørelsen av om foreldrene har oppfyllt sin tilsynsplikt, legges det først og fremst vekt på barnets alder og dets karaktertrekk. Et veloppdragent og lydig barn kan gis større frihet enn et som har vist mindre heldige karakteregenskaper. Er barnets uheldige egenskaper sterkt framtredende, kan det kreves at det tas meget strenge oppdragende forholdsregler. (*Staudinger* l.c. s. 1879.) Som eksempel kan nevnes at en far har blitt holdt ansvarlig for skade voldt ved at hans 16 1/2 år gamle sønn skjøt på politiet da han skulle bringes tilbake til den oppdragelsesanstalt han var rømt fra; det ble dels bygget på at faren selv var pliktig til å sende gutten tilbake til anstalten, dels på at faren hadde unnlatt å hindre sønnen å få tak i et ubrukelig gevær som sønnen reparerte og senere brukte ved skytingen. (RGZ bind 98 s. 347.)

Det legges også vekt på foreldrenes økonomiske evne; dette får særlig betydning hvor det er spørsmål om å anse foreldrene forpliktet til å skaffe en annen i sitt sted når de selv på grunn av arbeid e.l. er avskåret fra å føre tilsyn. (*Staudinger* l.c. s. 1879.)

Foreldrene plikter å sørge for at barna ikke deltar i virksomhet hvor de på grunn av manglende innsikt og erfaring lett kan komme til å volde skade. Har et barn f.eks. fått tak i skytevåpen, har foreldrene plikt til å gripe inn, medmindre barnet har nådd en slik alder og et slikt forstandsnivå at det må ventes å ville avholde seg fra misbruk og unngå uhell. (*Staudinger* l.c. s. 1879.)

Ansvaret etter BGB § 832 bygger på en formodning om at mindreåriges skadeverk *har sin årsak* i sviktende tilsyn med barnet. Hvor det imidlertid er på det rene at skaden ikke kunne vært unngått selv om det hadde vært ført forsvarlig tilsyn, kan ansvar derfor ikke pålegges. (*Staudinger* l.c. ss. 1880—1881.)

IV. Barn som medvirkende skadelidende

Etter BGB § 254 kan ansvaret nedsettes eller bortfalle, dersom skadelidende culpøst har medvirket til skaden. Ved skyldbedømmelsen her legges til grunn det samme krav om skyldevne som ved spørsmålet om barnets eget ansvar. Culpøs medvirkning kan ikke komme på tale hvor skadelidende ikke har fylt 7 år; er den medvirkende skadelidende i aldersgruppen 7—18 år, er ansvarsreduksjon eller -bortfall betinget av at han hadde tilstrekkelig innsikt til å oppfatte handlingens farlige karakter. (*Staudinger* op. cit. Bind II, 1. del ss. 159—160, *Larenz* op. cit. Bind I s. 144, *Enneccerus—Nipperdey:* Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts (15. utg. 1960) s. 1329).

Men selv om den medvirkende skadelidende savner skyldevne, kan det komme på tale med en ansvarsreduksjon etter analogi fra regelen om »billighetsansvar» i BGB § 829. (*Enneceerus—Nipperdey* l.c. s. 1329, *Larenz* l.c. 144.)

Österrike

I

Reglene om barns ansvar etter østerriksk rett finnes i Das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch (ABGB) § 1310. Bestemmelsen omhandler spørsmålet om ansvar for »Unmündige», og forutsetter at den som er »Mündig» er erstatningsansvarlig på linje med voksne. »Unmündig» er etter ABGB § 21 den som ikke har fylt 14 år. (*Ehrenzweig:* System des Österreichischen allgemeinen Privatrechts (2. utg. 1928), 2. Bind 1. halvdel s. 678).

Barn under 14 år anses imidlertid ikke ubetinget å savne skyldevne; det fram-

går av ordlyden i ABGB § 1310 (»in dem bestimmten Falle — — — dennoch ein Verschulden zur Last liege») at det kan komme på tale å fastslå at en »Unmündig» har utvist skyld. Regelen oppfattes imidlertid dithen at den gir uttrykk for en presumsjon for manglende skyldevne; skal skyldansvar pålegges en skadevolder som ikke har fylt 14 år, må det godtgjøres at han tiltross for sin lave alder var tilstrekkelig sjelelig utviklet til å ha oversikt over konsekvensene av sin adferd. (*Ehrenzweig:* Die Schuldhaftung im Schadenersatzrecht (1936) ss. 233—234).

Selv om det skadevoldende barn savner skyldevne, og derfor ikke kan holdes ansvarlig etter skyldregelen, åpner ABGB § 1310 adgang til å pålegge barnet ansvar »mit Rücksicht auf das Vermögen des Beschädigers und des Beschädigten». Det dreier seg her om et »billighetsansvar» i likhet med ansvaret etter BGB § 829 og OR. art. 54; det antas imidlertid at slikt ansvar bare kan pålegges dersom skadevolderens økonomiske stilling er vesentlig bedre enn skadelidtes. (*Wolff* i *Klang:* Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, 4. Bind (1935) s. 77. *Ehrenzweig:* Die Schuldhaftung ss. 234—235).

Barnets ansvar, hva enten det bygges på skyld eller på rimelighetsgrunnlag, er av subsidiær karakter, forsåvidt som ansvar etter § 1310 ikke kan pålegges den »Unmündige» dersom skadelidte kan få dekning hos barnets foresatte. (*Wolff* l.c. s. 77.)

ABGB § 1310 åpner dessuten adgang til å frita barnet fra plikten til å erstatte hele skaden; barnets ansvar kan begrenses til »einen billigen Teil» av det lidte tap.

II. Foreldrenes ansvar

ABGB § 1309 fastslår at den som er blitt tilføyd skade av en »Unmündig», kan kreve skaden erstattet av den som har omsorgen for barnet, dersom denne har forsømt å føre pliktig tilsyn med barnet.

Etter ABGB § 139 har foreldrene plikt til å dra omsorg for barnas oppdragelse, og dermed å føre tilsyn med deres barns oppførsel. Hvor et barns skadeverk har sin bakgrunn i at foreldrene har tilsidesatt sin oppdragelses- og tilsynsplikt, vil foreldrene derfor pådra seg ansvar etter § 1309. Ansvaret etter § 1309 er imidlertid betinget av at foreldrene har utvist skyld; regelen oppfattes ikke som noen »skyldpresumsjon», men bare som et særtilfelle av den vanlige culparegel, dog slik at hvor det er på det rene at tilsynet har vært mangelfullt, har foreldrene bevisbyrden for at dette likevel er unnskyldelig. (*Wolff* l.c. ss. 75—76, *v. Ramda:* Die Schadensersatzpflicht nach østerreichischem Rechte (1907) s. 87).

Regelen kan ikke tolkes antitetisk; plikten til å sørge for barnets oppdragelse vedvarer også etter at barnet har fyllt 14 år, og hvor sviktende tilsyn i disse tilfelle fører til at barnet volder skade vil foreldrene pådra seg ansvar etter de vanlige regler, slik at foreldrene i tilfelle hefter ved siden av barnet (*Wolff* l.c. s. 76).

Sammendrag

I. Barns erstatningsansvar

Det kan konstateres at i alle de land som er behandlet her, settes barn erstatningsrettslig sett i en særstilling: det forhold at barn ikke i samme utstrekning som voksne kan holdes moralsk ansvarlige for sine handlinger, har ført til at de også erstatningsrettslig behandles på en mildere måte.

Først og fremst er å merke at barn i stor utstrekning *fritas for ansvar* hvor voksne ville blitt holdt ansvarlige etter skyldprinsippet. De nærmere regler om grensene for denne ansvarsfrihet varierer imidlertid sterkt fra land til land.

Tildels blir spørsmålet om barnet skal pålegges ansvar avgjort ved konkret vurdering av det enkelte barns intelligens- og modenhetsnivå sammenholdt med den konkrete skadesituasjon. Avgjørende blir om barnets sjelsevner er såvidt utviklet at det kunne være oppmerksom på konsekvensene av sin handling, og om det var psykisk og fysisk i stand til å opptre slik at skaden ble unngått. Regler av denne art gjelder i angloamerikansk, fransk og sveitsisk rett; den samme regel synes dessuten å være fastslått i § 352 den Ungarske Folkerepublikks sivillovbok av 1959.

De rettstekniske problemer som en slik konkret prøving byr på, har imidlertid ført til at man i mange land har valgt å bygge på bestemte *aldersgrenser*.

Tildels kombineres slike regler med regler som gir anvisning på en konkret prøving, slik at man får et *blandet system*. Dels gjelder det regler om at barn under en viss alder ikke kan pålegges skyldansvar, mens de som har nådd denne alder skal gjøres til gjenstand for en konkret bedømmelse; slik er ordningen etter BGB § 828, som her har en 7-års grense. Dels gjelder det regler om den som har nådd en viss alder, i erstatningsrettslig henseende helt ut skal betraktes som voksne, mens den som er yngre bare kan pålegges ansvar etter en konkret vurdering av hans sjelsevner; slik er ordningen etter ABGB § 1310, som legger en 14-års grense til grunn, og etter BGB § 828, som her bygger på en 18-års grense.

Et »rent» aldersgrensesystem gjelder imidlertid etter § 405, jfr. § 9 i den russiske sovjetrepublikks sivillovbok av 1922; her gjelder, som i norsk rett, en 14-års grense. (*Eliachewitch—Tager—Nolde:* Traité de droit civil et commercial des Soviets (1930) Bind II s. 438. De øvrige sovjetrepublikker har vedtatt sivillovbøker med liknende innhold).

Et gjennomgående trekk i kontinental rett synes det ellers å være at man har funnet at regler om *full* ansvarsfrihet for barn, ikke er helt tilfredsstillende. Dels har dette gitt seg uttrykk i at man i teorien har gått til angrep på læren om barns skyld- og ansvarsfrihet. (Se *Mazeaud—Tunc* l.c. ss. 503 ff, og *Xavier Blanc-Jouvan* l.c.) Stort sett har imidlertid denne oppfatning gitt seg mer håndgripelige utslag, i regler om at også barn kan pålegges å erstatte hele skaden eller en del av den, der hvor »billighet» tilsier det. Foruten de foran nevnte regler i BGB § 829, ABGB § 1310 og OR art. 54, kan her nevnes at en slik regel også finnes i § 352 i den ungarske lovboken.

I enkelte land stilles barn også erstatningsrettslig i en særstilling forsåvidt som deres ansvar er subsidiært i relasjon til det erstatningsansvar som kan pålegges barnets foresatte. Slik er ordningen etter ABGB § 1310 og den ungarske lovboks § 352. Når det gjelder barns »billighetsansvar» følger denne løsning gjerne allerede av det forhold at det skal tas hensyn til skadelidendes økonomiske forhold; uttrykkelig hjemmel for dette finnes i BGB § 829.

Østerriksk rett stiller dessuten barn i en gunstigere stilling også ved erstatningsberegningen, idet retten, hvor et barn under 14 år pålegges ordinært skyldansvar, kan nedsette ansvaret etter en fri skønnsmessig vurdering.

II. Foreldrenes erstatningsansvar

Et fellestrekk ved den erstatningsrettslige lovgivning på kontinentet, er at den inneholder bestemmelser som pålegger foreldre et visst ansvar for skader deres barn har voldt.

De regler det her er tale om, må tildels betraktes bare som spesialtilfelle av det vanlige culpa-ansvar, slik at reglene bare uttrykkelig uttaler det som ellers ville følge av de mer generelle ansvarsregler. Dette synes å være tilfelle med bestemmelsen i ABGB § 1309.

Det vanlige er imidlertid at reglene innebærer en ansvarsskjerpelse i form av en »skyldpresumsjon» — foreldrene må, for å fri seg fra ansvaret, *godtgjøre* at de ikke kan klandres for barnets oppførsel. Dette er regelen etter fransk (code

civil art. 1384), sveitsisk (ZGB art. 333) og tysk rett (BGB § 832), og tilsvarende gjelder etter § 352 i den ungarske lovboken. Hvor stor betydning denne flytting av tvilsrisikoen har, avhenger vel først og fremst av hvor strenge krav det stilles til beviset; teorien og domssamlingene synes imidlertid å vise at reglene hyppig blir påberopt, og at foreldrene ikke sjelden pålegges ansvar.

I de regler det her er tale om, fastsettes det vanligvis at det bare er barn under en viss alder foreldrene svarer for. Aldersgrensen varierer noe; fransk og tysk rett bygger på en 21-års grense, mens grensen etter ZGB art. 333 er 20 år. Det er forøvrig lite trolig at disse aldersgrenser har synderlig betydning, idet de krav som kan stilles hva angår foreldrenes tilsyn, under enhver omstendighet må være svært lempelige hvor barnets alder nærmer seg den fastsatte aldersgrense.

I motsetning til kontinental rett, har utgangspunktet i anglo-amerikansk rett (»common law») vært at det ikke gjaldt noe særlig foreldreansvar; skulle ansvar pålegges, måtte dette bygge på de vanlige erstatningsgrunnlag, det vil i praksis si »negligence». Den tiltakende barne- og ungdomskriminalitet har imidlertid ført til at man i et stort antall stater innen Sambandsstatene har gått til en skjerpelse av foreldrenes ansvar, i form av et objektivt, begrenset ansvar for deres barns forsettlige skadevoldende handlinger.

Det er interessant å legge merke til at en tilsvarende utvikling har funnet sted i Sovjetsamveldet. Den russiske sovjetrepublikks sivillovbok inneholdt opprinnelig i § 405 en regel om at hvor barnet selv ikke var ansvarlig, fordi det ikke hadde fylt 14 år, hadde skadelidende krav på erstatning av foreldrene, såsant disse ikke var fratatt foreldremyndigheten. Denne regelen har ihvertfall tildels vært fortolket som en skyldpresumsjonsregel. Var barnet over 14 år, heftet det alene. I 1935 ble det imidlertid foretatt en radikal skjerpelse av reglene om foreldrenes ansvar; foreldrene ble pålagt et *rent objektivt* ansvar for skader voldt av deres barn under 18 år. Denne skjerpelse av foreldrenes ansvar var et ledd i en lang rekke forholdsregler som ble tatt for å møte den tiltakende ungdomskriminalitet. (*Kiralfy:* The Jouvenile Law-Breaker in the U. S. S. R., The Modern Law Review, 1952, ss. 472 ff., *Hazard:* Law and Social Change in the U. S. S. R. (1953) s. 254).

BILAGA 4 Översikt av de nordiska förslagen[1]

Sverige

Lag med allmänna bestämmelser om skadestånd

3 §.

Har skadan vållats av någon som fyllt femton men ej tjuguett år, må skadeståndet jämkas, om det med hänsyn till hans ungdom och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande.

4 §.

Den som ej fyllt femton år är skyldig att ersätta person- eller sakskada som han gör, om och i den mån det med hänsyn till handlingens beskaffenhet, hans ålder och utveckling samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

5 §.

Har någon genom bristande tillsyn eller annan försummelse i vården om barn medverkat till person- eller sakskada som barnet gör, är han skyldig att ersätta skadan. Skadeståndet må dock jämkas, om det med hänsyn till försummelsens art och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande.

Danmark

Lov om ændring i lov nr. 277 af 30. juni 1922 om myndighed og værgemål

§ 63.

Børn og unge under 18 år er kun erstatningspligtige for skadegørende handlinger, for så vidt det findes rimeligt under hensyn til den udviste skyld, den pågældendes alder og udvikling, skadevolderens og skadelidtes økonomiske evne og forholdene iøvrigt, herunder udsigten til at få skaden godtgjort hos andre. Var barnet under 6 år, da skaden forvoldtes, kan erstatningspligt kun pålægges dette under særlige omstændigheder.

Stk. 2: I tilfælde, hvor erstatningsansvar indtræder uden hensyn til skyld, er børn og unge under 18 år ansvarlige i samme omfang som voksne.

Stk. 3: Reglerne i stk. 1 og 2 finder tilsvarende anvendelse ved afgørelsen af, om erstatningskrav, der tilkommer barnet eller den unge, skal lempes som følge af egen medvirken.

§ 63 a.

Forældre er erstatningspligtige for skade forvoldt af barnet eller den unge, såfremt de har ladet det mangle på tilbørligt tilsyn eller opdragelse eller på anden måde ikke har gjort, hvad der efter forholdene er rimeligt at forlange af dem for at hindre skadeforvoldelse. Tilsvarende bestemmelse gælder stedforældre, plejeforældre, slægtinge eller andre, som med hensyn til opdragelse og tilsyn står i samme stilling som forældre.

Stk. 2. Skoler, optagelseshjem, ungdomskorps og lignende institutioner er erstatningspligtige for skade forvoldt af børn og unge under 18 år, såfremt insti-

[1] Förslag har ännu ej avlämnats från dansk, finsk och norsk sida. Översikten återger de texter som föreligger efter det senaste nordiska mötet i april 1963.

Finland

Lag om ändring av 9 kap. strafflagen

5 §.

Har skada vållats av någon som fyllt femton men ej tjuguett år, må skadeståndet nedsättas, om fullt skadestånd med hänsyn till hans ålder, utveckling och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande.

5 a §.

Den som ej fyllt femton år är skyldig att ersätta skada, som han gör, om och i den mån det med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, skadevållarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

5 b §.

Föräldrar äro skyldiga att ersätta skada, som gjorts av deras barn, såframt föräldrarna genom bristande tillsyn eller på annat sätt underlåtit vad som med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt omständigheterna i övrigt skäligen ålegat dem till undvikande av skadegörelse. Skadeståndet må dock nedsättas, om det med hänsyn till försummelsens art och övriga omständigheter finnes oskäligt betungande.

Vad i 1 mom. sägs gäller jämväl adoptiv- och fosterföräldrar samt andra, vilka med hänsyn till vårdnadsplikt stå i samma ställning som föräldrar.

Norge

Nya bestämmelser

x §.

Barn og ungdom under 18 år er erstatningsansvarlige for den skade som de volder, for så vidt dette finnes rimelig under hensyn til utvist skyld, alder, utvikling, skadevolderens og skadelidtes økonomiske evne og forholdene for øvrig.

For så vidt erstatningsansvar inntrer uten hensyn til skyld, er barn og ungdom under 18 år ansvarlige på samme måte som voksne.

y §.

Foreldre er erstatningsansvarlige for skade voldt av barn og ungdom under 18 år, såframt de har latt det mangle på tilbörlig tilsyn eller oppdragelse eller på annen måte ikke har gjort hva det er rimelig å kreve av dem for å hindre skadeforvoldelse. Tilsvarende gjelder pleieforeldre, barnehjem, skoler og andre som har ansvar for eller tilsyn med barn eller ungdom under 18 år.

Ansvaret etter förste ledd kan lempes for så vidt det under hensyn til skadens störrelse, utvist skyld og omstendighetene for övrig virker urimelig hardt.

Sverige

6 §.

Den som under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten orsakar person- eller sakskada är skyldig att ersätta denna i den omfattning som med hänsyn till omständigheterna prövas skälig. Var han genom eget vållande tillfälligt från sina sinnens bruk, skall detta tillstånd dock ej föranleda nedsättning av det skadeståndsansvar som eljest skolat gälla.

Vad i 5 § sägs äger motsvarande tillämpning på den som medverkat till skadan genom försummelse i vården om skadevållaren.

Danmark

tutionen har ladet det mangle på rimeligt tilsyn med eller instruktion af den pågældende.

Stk. 3. Erstatningsansvaret efter stk. 1 og 2 kan lempes, såfremt det efter forsømmelsens art og omstændighederne iøvrigt findes urimeligt tyngende.

Finland

5 c §.

Den som under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten orsakar skada är skyldig att ersätta denna i den omfattning som med hänsyn till omständigheterna prövas skälig. Var han genom eget vållande tillfälligt från sina sinnens bruk, skall skadeståndet dock ej allenast på grund därav nedsättas.

Vad i 5 b § sägs äger motsvarande tillämpning på den, som är skyldig att vårda skadevållaren.

Norge

Dissens av ekspedisjonssjefen Rognlien:

1. Foreldre svarer for skade voldt av barn og ungdom under 18 år, såframt det er grunn til å anta at de har latt det skorte på tillbörlig tilsyn eller oppdragelse eller på annen måte ikke har gjort hva det etter forholdene er rimelig å kreve av dem for å hindre skadevoldinger. Tilsvarende gjelder pleieforeldre, barnehjem, skoler, ungdomskorps og andre som har omsorg og tilsyn med barn eller ungdom under 18 år.

2. Ansvaret etter förste ledd kan lempes når det finnes rimelig under hensyn til barnets og den ansvarliges atferd, skadens art og störrelse, ökonomiske forhold og tilhöva ellers.

3. Uten hensyn til egen skyld plikter foreldre å erstatte skade voldt på uforsvarlig måte av deres barn under 18 år som de bor sammen med og har omsorgen for, med inntil 1 000 kroner for hver enkelt skadevolding.

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1963

1. Øresundsforbindelsen. 1. del.
2. Fiske och flottning i gränsvattnen mellan Finland och Sverige.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utlännings tillträde till offentlig tjänst. [7]
Författningsutredningen VI. Sveriges statsskick. Del. 1. Lagförslag. [16] Del 2. Motiv. [17] Del 4. Bilagor. [19]
Bärgarlönens fördelning, sjöförklaring m. m. [20]
Förslag till lag om vissa gemensamhetsanläggningar m. m. [23]
Trafikmål. [27]
Utsökningsrätt II. [28]
Skadestånd I. [33]

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [3]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]
Försvar och fiskerinäring. [31]

Socialdepartementet

Den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område. [30]

Finansdepartementet

Preliminär nationalbudget för år 1963. [8]
Undersökning av taxeringsutfallet. [14]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]
1955 års universitetsutredning VII. 1. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. [9] 2. Universitetsväsendets organisation. [10]
Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. [13]
1960 års gymnasieutredning. 1. Vägen genom gymnasiet. [15] 2. Kraven på gymnasiet. [22]
1958 års utredning kyrka — stat I. Religionens betydelse som samhällsfaktor. [26]

Jordbruksdepartementet

Listerlandets ålfisken. [32]

Handelsdepartementet

Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. [12]
Papper och annan skrivmateriel. [25]

Inrikesdepartementet

Kommunalrättskommitten IV. Kommunalförbundens lånerätt. [2] V. Kommunala renhållningsavgifter. [29]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. [6]
Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. [11]
Sjukhus och öppen vård. [21]
Mentalsjukhusens personalorganisation. Del I. Intervju- och frekvensundersökningar m. m. [24]

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER 1963

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM